موسسه غیر انتفاعی
آذربایجان ائل بیلیمی
شماره ثبت : ۱۰۳۳

ائل بیلیمی

۱۳۰

مؤسسه غیر انتفاعی آذربایجان ائل‌بیلیمی

قیروو آیی (آبان ماه) ۱۳۹۹

Azərbaycan Elbilimi

اوکیاندان اووج (مئشینده ائل بیلیمی)
جلد ۵

دکتر حسین محمدخانی (گونئیلی)

الله‌ین آدی ایله

آذربایجان ائل‌بیلیمی
درنگی‌نین آیلیق ایچ بولتنی
Azərbaycan Elbilimi
۱۳۰- جی سای

اوکیاندان اووج (مئشینده ائل‌بیلیمی) جلد ۵
Okyandan ovuc
(Meşində elbilimi)
Cild 5
قیروو آیی (آبان ماه) ۱۳۹۹

توپلایان: حسین محمدخانی (گونئیلی)

دوزنله‌ین: احد فرهمندی
ائدیت: احد فرهمندی، اسفندیار آوگان
جلدین شکیلی: جَهره
شکیلی چکن: وحید مهدوی

موسسه غیر انتفاعی
آذربایجان ائل بیلیمی
شماره ثبت: ۱۰۳۲

elbilimi2@gmail.com

آچیقلاما

بو سایدان اعتبارا دگرلی فولکلورچو «حسین محمدخانی» (گونئیلی) جنابلارینین «اوکیاندان اووج» (مئشینده ائل‌بیلیمی) کتابینی آردیجیل اولاراق آذربایجان ائل‌بیلیمی ایچ‌بولتنینده نشر اولاجاق. آرتیرمالیدیر ائل بیلیمی‌نین بو گونه کیمی نشر ائتدییی ایچ‌بولتن‌لرینده یازیلارین املاسینی اورتوگرافی سِمینارینین قرارلارینی معیار سئچه‌رک دوزنله‌ییب، آنجاق «اَوکیاندان اووج» کتابینی نشر ائتمکده رئداکته هیئتی بو قرارا گلدی کی، سایین گونئیلی جنابلارینین کتابدا ایشلتدیگی ایکینجی اورتوگرافی سمیناری قرارلاری اساسیندا یازیلان املایا ال وورمادان.... اونلارین یازدیقلاری کیمی بولتن ده گتیریلسین.

ایچینده کیلر

اؤن‌سؤز..... ۷۳۱

اونونجوبؤلوم/قوْرخوتمالار، اوْوسونلار، ساخلامالار، قادا- بلانی قایتارما و توّرکه چارالار..... ۷۳۵

قوْرخوتمالار..... ۷۳۷

اؤیودله قورخوتمالار..... ۷۳۸

اوْوسونلار..... ۷۴۱

ساخلامالار (قاباق آلمالار)..... ۷۵۲

قادا بلانی قایتارماق..... ۷۵۵

توّرکه چارالار..... ۷۵۷

اون بیرینجی بؤلوم:اوُشاق اوْیونلاری..... ۷۶۵

اوُشاق اوْیونلاری اوّزره..... ۷۶۷

آرادا ووُردو..... ۷۶۸

آرادان چیْخان آروادی..... ۷۶۸

آشیق اوْیناماق..... ۷۶۹

آغاج آت چاپیتما..... ۷۷۰

ال آله..... ۷۷۰

اوستانباز..... ۷۷۰

ائششییمی سوواردین..... ۷۷۱

بابا- بابا..... ۷۷۲

بئش داش..... ۷۷۳

هَنقره و یا هنقره قوش..... ۷۷۵

بنؤوشه- بنده دوّشه..... ۷۷۶

بوجاق توتدو..... ۷۷۷

بوزدا زوّیمک..... ۷۷۸

بیر قوشوم وار بو بوْیدا..... ۷۷۸

پئل —دسته(اوُلاتما)..... ۷۷۰

تکم- جوّت؟..... ۷۸۳

توپ گئتمک..... ۷۸۴

جَویز دیْغیرلاتما..... ۷۸۴

جیْزیق داشی..... ۷۸۵

خان توْپو..... ۷۸۶

خوْروز دؤیوشو..... ۷۸۷
لیح- لیح(لیک-لیک) گئتمک..... ۷۸۸
دریان جیَزیغی..... ۷۸۸
شئر خط آتما..... ۷۹۰
فوْل فیرلاتما..... ۷۹۱
قالاق- قالاق کیمین اوْستونده؟..... ۷۹۲
قوْز، بادام، چردک اوْیناما..... ۷۹۳
قوْل یاتیرتما..... ۷۹۵
قوْندوم..... ۷۹۵
قوْسدو- قوسدو..... ۷۹۷
کوف گئتمک..... ۷۹۸
گؤیده نه وار؟..... ۷۹۹
گیزلن پاچ..... ۸۰۰
ووْروب قاچما..... ۸۰۱
یوْلداش سنی کیم آپاردی؟..... ۸۰۳
اون ایکینجی بؤلوم: سؤزلوک..... ۸۰۵
تیکینتیلرده ایشله نن سؤزجوکلر..... ۸۰۷
داشلار و توْرپاقلار اوْزره سؤزجوکلر..... ۸۱۸
گؤیرتیلر و آغاجلارلا باغلی سؤزجوکلر..... ۸۲۱
یوْک داشیماقلا باغلی آدلار- سؤزجوکلر..... ۸۲۵
توْخوجولوقلا باغی آدلار- سؤزجوکلر..... ۸۳۰
دییرمان و اوْنونلا باغلی سؤزجوکلر..... ۸۳۶
ایش(هانا) اوْزاتماقلا باغلی سؤزجوکلر..... ۸۴۰
کهریز و اوْنونلا باغلی سؤزجوکلر..... ۸۴۴
چؤرک یاپماقلا باغلی سؤزجوکلر..... ۸۴۶
تندیر و تندیر یاندیرماقلا باغلی سؤزجوکلر..... ۸۵۲
گئییملرله باغلی سؤزجوکلر..... ۸۵۷
چئشیتلی نسنه لر- قوْنولارلا باغلی سؤزجوکلر..... ۸۶۷
اون اوچونجو بؤلوم: مادی فولکلور شکیل آلبومو..... ۹۲۳

اؤن سؤز

حسین.م. گونئیلی

ساپین اوْخوجولار، بو فوْلکلور توْپلوسونون یالنیز بیر کند آدینا یاییملانماسی بعضی‌لرینه بیر سیرا سوْرغولار دوْغورابیلر؛ مثلا:

الف- بو مؤللیف نه اوْچون یالنیز بیر کندین ائل بیلیمیندن اؤرنکلر وئریب و باشقا یئرلرین فوْلکلورونا ال قاتمامیشدیر؟

ب- کیم نه‌بیلیر مقصدی فوْلکلور توْپلاماق دئییل، بیر کندی تانیتماق و بو کندی قابارتماق فیکرینده‌دیر؟

ج- یوْخسا باشقا یئرلرده اوْلان بو کیمی قوْنولاردان خبرسیزدیر؟

بئله- بئله سوْرغولارا جواب اوْلاراق دئمک اوْلار:

هر بیر فوْلکلور اؤرنگی‌نین دَیَری اوْنون اوْرژینالّیغی و اوْلدوغو کیمی قالماسینداکیر. بو یاندا دا چوْخ واختلار هر بیر ائل-بیلیمی اؤرنگی بو کنددن اوْ کنده، حتی بو آدامین دیلیندن اوْ آدامین دیلینه آز دا اوْلسا فرقلنیر؛ بئله اوْلدوقدا، الده اوْلان بیر فوْلکلور توْپلوسونو اوْ زمان بیر بؤلگه‌نین آدینا قلمه وئرمک اوْلار کی، اوْ توْپلودا هر بیر فوْلکلوریک قوْنونون چئشیتلی واریانتلاری هر نئچه کند

و شهردن تۆپلانارسا، هر بیریسی اؤز یئری‌نین آدی‌ایله ده یان- یانا قۆیولسون، مثلا بیر کنده‌ده اکین زمیسی‌نین سووارماق اوّزره تئرمینلری سیرالاناراق، همان ایشین باشقا کندلر و شهرلرده‌کی تئرمینلری ده اؤز قایناغی‌نین آدی‌ایله بیرگه اوْنون داوامیندا سیرالانسین. بو ایش ده هئچ یئر و هئچ کس طرفیندن دستکلنمه‌ین فوْلکلور تۆپلایانین یوْخ، بو کیمی ایشلر اوّزرینده ایشله‌ین بیر علمی قوْرومون ایشی‌دیر. بوناگؤره ده اوْزون ایللر سوّره‌سینده ائشیتدیییم، اؤیرَندییم ائل بیلیمی اؤرنکلرینی کاغیذ اوّزَرینه گتیره‌رک یایماق و یا هئچ اوْلماسا ساخلاماق و ایتیب- باتماقداق قوْروماق فیکرینه دوّشندن سوْنرا، اوْزون ایللر بوْیو دا اوْنو نه عوّنوان‌ایله حاضیرلاماق و یایماق دوّشونجه‌سیله یاشادیم. بوناگؤره کی، تۆپلادیغیم اؤرنکلرین هر بیری بیر یئردن اوْلاراق، اؤز کندیمیزدن اؤیرَندییم و تۆپلادیغیم اؤرنکلر چوْخونلوق تشکیل ائدیردی. نهایتده دوْغما یوردوم و بوْیا- باشا چاتدیغیم «**مئشین**» کندینه عائید اوْلانلاری آییرماغا مجبور اوْلدوم. ائل‌بیلیمی‌ایله اوْغراشانلار، ائل بیلیمی‌نین بیر اوْجسوز- بوْجاقسیز اوْکیان اوْلدوغونو دا چوْخ یاخشی بیلیرلر. بونا دوّشونه‌رک ساده‌جه بیر کندین ائل‌بیلیمی‌نین بوّتونلوکله ده دئییل، بیر بؤلومونو فوْلکلور اوْکیانیمیزین بئله حئسابا گلمز بیر بؤلومو کیمی دَیَرلندیره‌رک، بو تۆپلونو «**دنیزدن بیر چاناق**» عوّنوانی‌ایله ده نشر ائتمه‌یه دوّشوندوم.

بونو دا سؤیله‌مه‌لی‌یم کی، همین کنددن تۆپلادیغیم تخمیناً ۲۸ عوّنوان فوْلکلوریک داستانی باشقا یئرلردن تۆپلادیغیم ۱۶ عوّنوان آیری داستانلا بیرلیکده ۱۳۹۷-

جی ایلده ۳۰۲ صحیفه‌لیک بیر کیتابدا «ناغیل‌لار- گونئی بؤلگه‌سی روایتلری اوْزره» عوْنوانی‌ایله نشر ائتدیردیم. هابئله همین کنددن توْپلادیغیم سایی میندن یوْخاری اوْلان «مثللر و آتالار سؤزلری»-نی باشقا یئرلردن توْپلادیغیم آتالار سؤزلری و مثللرله بیرلیکده ۱۳۹۲- جی ایلده یاییناییلادیم. «آتالار سؤزو- سؤزلرین گؤزو» عوْنوانی‌ایله ۲۸۴صحیفه‌ده باسیلان بو کیتاب آزی ۶۰۰۰ آتالار سؤزو و مثلی ایچینه آلماقدادیر. یئنه‌ده همین کند و آذربایجانین باشقا یئرلریندن الده ائتدییم آزی ۱۴۰۰۰ دئییم و تئرمینلری، نئجه- هارالاردا ایشلنمه‌لری‌نین آچیقلاماری-ایله بیرلیکده ۱۳۹۵- جی ایلده ۱۵۰۰ صحیفه‌ده «دئییم‌لر سؤزلویو» باشلیغی آلتیندا یاییناییلادیم.

اینانیرام کی، بو اثرده بیر سیرا بوْشلوقلار و چاتیشمازلیقلارین اوْلدوغونا باخمایاراق، فوْلکلور توْپلامادا هله چوْخ یئرلرینده ایلک آددیملار دا گؤتورولمه‌ین گوْنئی آذربایجان کیمی بیر بؤلگه‌ده باشقا دوستلارین الینده اوْلماقلا، اوْنلارین دا اؤز دوْغما شهرلری و کندلری‌نین فوْلکلورونو توْپلاماغا اؤرنک اوْلابیله‌جکدیر.

مئشین - ۱۳۹۸/۸/۲۷

اونونجو بؤلوم

قوْرخوتمالار، اوْوسونلار، ساخلامالار،

قادا- بلانی قایتارما و توّرکه چارالار

قوْرخوتمالار

- اوْد ایله اوْینایان اوشاق گئجه یئرینه ایشر- دئیه، اوْنو اوْد ایله اوْیناماقدان چکیندیررلر.

- اوتانانین اوْغلو اوْلماز- دئیه، یئرسیزجه‌سینه اوتانان گنجلری اوتانماقدان چکیندیرر و یئری گلنده اوْزلو اوْلماغا ماراقلاندیرارلار.

- باشقاسی‌نین بدنینده یارا گؤرنده دیکسینَن «بسم‌الله» دئمه‌لیدیر، یوْخسا اوْنون دا بدنی یارا تؤکر.

- جویز آغاجی‌نین دیبینده یاتان دلی اوْلار.

- قورباغایا ال وورما کی، ال وورانین الینه زییيل چیخار.

- قارا پیشییی وورماق اوْلماز، موّمکوندور کی، جین اوْلسون و ووراني جینلی- دوعالی ائله‌سین.

- اوشاغین اوّزونو پوّفله‌سن، اوّزونه یارا چیخار.

- اوْن دؤرد گئجه‌لیک آیا باخانا دئیرلر:- آیا باخما، چکیب آپارار!

- اؤزگه پایی یئیَنین دیلینه پای(چیوزه) چیخار.

- یالان دانیشان اوشاغا دئیرلر:- آدام یالان دانیشسا، بورنو فیل خوْرطومو کیمی اوزانار.

- اوْغلان اوُشاغی قیَز اوْیونجاغی اوْیناتسایدی، اوْنو بو ایشدن چکیندیرمک و باجیلارینین اوْیونجاقلارینا دَیمه‌سین- دئیه، دئیردیلر: اوْغلان قیَز اوْیونجاغی اوْیناتسا چوّکو قاچار و قیَز اوْلار.

قوْرخوتمالارین بیر سیراسی اؤیود، بیر سیراسی هده- قوْرخو، بیر سیراسی گؤروله‌جک ایشین سونوجونون یاخشی اوْلمایاجاغینی خاطیرلاتماقلا موّمکون اولور- مثلا:

اؤیودله قورخوتمالار

- بیر دئدین، بیرده دئمه!
- باشین بدنن آغیرلیق ائله‌مه‌سین!
- چوْخ بیلیب آز دانیشماخ اییدین لنگریدی.
- باجادا قولاق کسَن وار.
- قوْرخولو باش سلامت اوْلار.
- قوْرخ اوْننان، قوْخمور قوْخمور آللاهیننان(قوْرخ اوْندان، قورخمور آللاهیندان)!

هده- قوْرخولو قوْرخوتمالار، مثلا:

- توتسام اؤلدوره‌جه‌یم.
- الیمه کئچسَن، درین سوْیاجاغام

- الیمه کئچسَن، باشان ترسه دَییرمان چؤووره‌جه‌یم.
- توتسام، قولاغین آغزان(آغزینا) وئره‌جه‌یم.
- اؤلومون گؤزَن(گؤزونه) آل!
- گئت دؤنوب داییا باخما، یوْخسا .....!
- باشارسان، الیمه گئشمه(کئچمه)!
- آنان(آناوی) آغلار قوْیاجاغام.
- بئله ائله‌سَن، داهی(داها) نه سَن، نه ده من.
- گؤر سَنه نئنییه‌جه‌یم(نه ائله‌یه‌جه‌یم)!
- – بیر ده بو ایشلردن گؤرسن گؤر سنه نئنییه‌جه‌یم!

موّعَیین بیر حادیثه‌نین باش وئره‌جه ییندن قوْرخاندا فایدالانان عیبارتلر:

- ایشین(–ایشیم–ایشیمیز–ایشیز و . . .)یاش اوْلاجاق.
- هوّشون ییْغ باشان، یوْخسا . . .
- قوْرخورام ائویم ییْخیلا.
- قوْرخورام باشیما ایت اوْیونو گله.
- قوْرخورام ائششکدن دوّشموش اوْلام.
- قوْرخورام پیسه چکه.
- آبیریمنان قوْرخماسایدیم . . .
- بو گوّنون صاباحی دا وار.

- گؤزله، یوْخسا . . .
- بئله قاباغا گئتسه، داش- داش اوْستده دورمویاجاق.
- آدام، آدام اتی یییه‌جک.
- قوْرخاسان.....

و چوْخلو بونلار کیمی سؤزلر و عیبارتلر.

- کؤرپه اوشاقلاری قوْرخوتماخ اوْچون ایشلَنَن قوْرخوتمالاردان:

- خوْخان گلدی.
- داش آتان گلدی.
- خوْخان گلیب آپارار.
- قورد گلیب یئیر.
- ووررارام اوْزون دؤنر دالییا.
- ووررارام یاپیشارسان یئره و . . .
- ددەن(ددەنه) دییه‌جه‌یم.
- ننەن- ددەن- . . . دئسَن، سَنی اؤلدوره‌جه‌یم.
- . . . بیلسه منی اؤلدورَر.
- قوْرخورام . . .
- و .....

اوْوسونلار

۱- یاغان دوْلونون کسیلمه‌سینی ایسته‌ین، اوْنون بیرینی دیشله‌ییب دئمه‌لیدیر: من آچدیم، سن ده آچ!

۲- یئره داش و باشقا آغیر شئیلری سالاندا و یا ایستی سوُ آتاندا بسم‌الله دئمک لازیمدیر کی، اوْردا اوْلان جینّلر قاچسینلار و اوْنلارا زیان توْخونماسین؛ یوْخسا اوْنلارین دا آداما زیانی دَیَر.

۳- اوْدون اوّستونه سوُ سپنده بسم‌الله دئمک گرکدیر؛ یوْخسا جیننلر دیکسینرلر.

۴- جینّلر چاغیراندا، اوْنلارین شرریندن قوْرخان آدام بئله دئمه‌لیدیر: دوُز چکیرم(دوز دارتیرام).

۵- ایتَن شئی تاپیلسین،- دئیه، بو سؤزلری دئیرلر: تاپیل- تاپیل پول وئریم، تاپیلماسان چول وئریم.

۶- ایتن شئی تاپیلسین،- دئیه، دوّیونله‌مه‌یی موّمکون اوْلان بیر شئیی دوّیونله‌ییب، دئیرلر: شئیطانین قویروغونو دوّیونله‌دیم. بئله‌لیکله ده اوْ شئی تاپیلار.

۷- ائوه چای تؤکولسه یئرینه بیر دیش قند سالماقلا اوْندان گله‌جک شررین قاباغی آلینار.

۸- گلین آپاراندا اوْنون بئلی بَرک باغلانمالیدیر، یوْخسا

بخت ائوینده چوْخ قاب قاشیق سیْندیرار.

۹- کۆره‌کن گلینین بئلینی آچاندا، اوْنون آیاغینی دا آیاقلامالیدیر، یوْخسا گلینین "دیلی اوُزون" اوْلار.

۱۰- اوشاق یئددی یاشار دیشلرینی تؤکنده اوْنلاری داما آتمالی و «قارقا، منه دیش گتیر، یئرینده کیشمیش گتیر، کیشمیشین ایسته‌میرم، قارقا منه دیش گتیر!» دئمک گرکدیر. دئیرلر:- بو سؤزلر دئییلسه دۆشن دیشین یئرینه چیْخمالی دیش تئز چیْخار.

۱۱- گۆن توتولاندا، اوْ، تئز آچیلسین- دئیه، «میراث میسی» چالارلار. یعنی اوُجاغی کوْر آدامدان قالان میس قاب- قاجاغا بیر شئیله آردیجیل ضربه‌لر ووروب اوْنو دانقیلدادارلار. (بو ایشه «میراث میسی چالماق» دئییلر) بیر قدیمی اینانما گؤره ایشیغین دۆشمنی اوْلان دئولر گۆنشی توتوب زنجیره چکیرلر. اوْ دئولر یالنیز میراث میسیندن قوْرخار، میراث میسی چالیناندا اوْنلار اوْنون سسیندن قوْرخاراق، گۆنشی بوراخیب قاچارلار.

۱۲- آرواد دوْغانمایاندا اوْ اوْلان ائوین- دامین اۆستونه باجاسی اوْلسا، بیر اره گئتمه‌میش قیْز اوشاغی بیر یومورتا گؤتوروب داما چیْخاراق، باجانین باشیندا دورمالی و یومورتانی اؤز پالتارینین یاخاسیندان بوراخیب باجادان ائوه سالاراق بئله دئمه‌لیدیر: - من دوْغدوم، سن ده دوْغ! اینانیرلارکی، بو ایشی گؤرمکله اوْ آروادین اوشاغی راحات اوْلار.

۱۴- غش ائله‌ین آدامی «حاصارا سالماق»(یاتدیغی یئرین اطرافینا جیزیق چکمک) ایله اؤزونه گتیرمک ایسترلر.

۱۵- قوربان الی شفادی. مککه‌ده کسیلن قوربانلیغین ساغ الینی(ساغ قاباق آیاغی‌نین دیزدن آشاغیسینی) گتیریب ساخلایار و بیرینین بوْغازی گلنده و یا بیر آروادین امجه‌یی گلنده(شیشه‌رک آغرییاندا) قوربان الینی اوْنا ووُروب دئیرلر:

- گلمیسن قئییت، گلمیسن قئییت!

۱۶- بیرینین بوْغازی و یا بیر آروادین امجه‌یی گلنده قورد الینی(اؤلدورولموش بیر قوردون ساغ قاباق آیاغی‌نین بیلَکدن کسیلمیشینی) بیلَگیندن یاپیشیب امجه‌یه و یا بوْغازا ووُراراق دیکسیندیریب دئیرلر:

- گلمیسن قئییت، گلمیسن قئییت!

۱۷- بیرینین بوْغازی و یا بیر آروادین امجه‌یی گلنده، آراز چاییندان کئچمیش آدامین باشماغینی اوْنا ووُراراق دئیرلر:

- گلمیسن قئییت، گلمیسن قئییت!

۱۸-کبین کسنده بیر پیچاق، قئیچی و ساییره‌نی باغلاسالار، اوْغلان باغلانار(یعنی گلین‌ایله یاتیشماق و جوّتلشمه‌یه حاضیرلیغی اوْلماز). باغلانمیش اوْغلانی آچماق اوّچون بیر سیرا ایشلر گؤرولمه‌لیدیر اوْ جوملەدن:

الف- اوْنو باغلاماق اوّچون باغلانمیش وسیله‌نی آچماق.

ب- باغلانمیش اوْغلان آخشام چاغی هاوا قارانلیقلاشاندا قبرستانا گئتمه‌لی، بیر شهید قبیری آددامالی و ائوه قاییداندا، حتّا اوْنو دانیشدیرسالار دا کیمسه‌ایله دانیشمامالی، بیر باشا گلیب گردَیه گیرمه‌لی و گلین‌ایله یاتیشمالیدیر.

ج- بیر جیلد قورآنی تَرَزینین بیر گؤزونه قوْیاراق، باشقا گؤزونده اوْنون آغیری سوُ چکمه‌لی و اوْغلانین باشینا تؤکمه‌لیدیلر.

۱۹– هاوا بولودلو و سرین اوْلاندا، گؤنون چیخماغی‌ایله قیزیشماق ایسته‌ین اوشاقلار هامیسی بیرلیکده دئیرلر:

گؤن بورالارا، کؤلگه داغلارا، کئچل قیزی[1] سال چووالا، ووُر دوُوارا! ساچلی قیزی گتی(گتیر) بورا.

۲۰ –گؤزه بیر شئی دؤشنده باشی آشاغی سالللاییب، گؤزو آچیق ساخلایاراق دئیرلر: چؤپسن دؤش! قومسان دؤش! چؤپسن دؤش! قومسان دؤش!

۲۱– دیل آچمایان اوشاغا گؤیرچین یومورتاسی یئدیدرلر.

۲۲– چیله باساراق یئریمه‌ین اوشاق، یئریسین، دئیه، آیاقلاریندا باش بارماقلارینی بیر قاتما ایله بیر– بیرینه باغلاییب، اوْنو یوْل اوْستونده اوْتوردوب، یانینا دا بیر قئیچی و یا بیر پیچاق قوْیارلار. یوْلدان کئچن آدام اوْنو گؤردوکده اوْ قئیچی‌ایله اوْنون آیاق بارماقلارینین ساپینی کسمه‌لیدیر. بو ایشه «**چیله کسمک**» و چیله کسدیرمک دئییلیر.

۲۳– نظر دَیمیش آداما یئددی قاپینین چؤپونو یئغیب اوْزرلیک ایله یاندیرار، تؤستوسونو اوْ آداما وئرر و دئیرلر: اوْزَرلیکسن، هاواسان، هر بیر درده داواسان. هانسی ائوده سن اوْلسان، قادا– بلا ساواسان.

۲۴– نظر دَیمیش آداما یومورتا سیْندیرماقلا نظری پوْزار، نظرله‌ینی تانییارلار؛ بئله‌کی، نظرلی ساندیقلاری آداملارین آدلارینی بیر– بیر چکیب، هر بیرینین حئسابینا یومورتانین اوْستونده بیر جیْزیق چکرلر. سوْنرا یومورتانین باشینا بیر سیکه پول قوْیوب، شهادت بارماغی پولون اوْستونده، و باش بارماق یومورتانین دیبینده، یومورتانی ساخلاییت،

۱– بلکه ده کئچل قیزدان مقصد بولودلو هاوا، ساچلی قیزدان مقصد گؤنش ایمیش!

احتمالاً نظری اوْلان آداملارین آدلارینی بیر داها تکرار دیله گتیررلر. هانسی‌نین آدی چکیلرکن یومورتا سیٚنارسا، اوْ آدام نظرله‌یبدیر، دئیرلر.

۲۵- قیٚرخلی اوشاغی ائوده تک قوْیمازلار. تک قالان قیٚرخلی اوشاغی جینلر دَییشر(اوْنو آپاریب، اوْنا بنزر بیر جین اوشاغینی اوْنون یئرینه قوْیارلار). اوْ دا هئچ واخت بؤیویوب اوشاق اوْلماز؛ بلکه گؤنو گؤندن سیسقالار و نهایتده اؤلر. جین دَییشمیش اوشاغی آپاریب قبرستاندا بیر کؤهنه قبیرده (سؤکولوب سال داشلاری گؤرونن و سال داشلارینین آلتینا بیر شئی قوْیماق ایمکانی اوْلان قبیرده) سال داشلارینین آلتینا اوزادیب، گلیب بو یاندا دایانیب جینلره خطابَن دئیرلر: "منیمکینی گتیر، اؤزونکونو آپار!" بو سؤزو نئچه دؤنه تکرار ائدندن سوْنرا، اوشاغی گؤتوروب گلرلر. اوْ گؤندن بری اوشاغین حالی یاخشیلاشسا، گؤردوکلری ایشده اوُغور قازاندیقلارینا اینانارلار.

۲۶- اوشاغی جین دَییشمه‌سین- دئیه، اوْنون باشی اوّستونه بیر قوران و یا بیر آز پنیر ایله چؤرَک قوْیارلار.

۲۷- اؤلن آروادین یئرینه آیری آرواد آلاندا، یعنی اؤلن آروادین یئرینه یئر گلنده، اوْنون گؤزو چیٚخماسین- دئیه، آپاریب اوْنون قبیرینین باش داشینا بیر یومورتا ووُرمالیدیلار.

۲۸- بیرینی ایلان- چایان سانجماسین- دئیه، اؤزونو اوْوسونلاتمالیدی. یعنی ایلان- عقب دوعاسی یازدیریب یانینِدا ساخلامالی و یا همین دوعانی اوْخوتدوروب اؤزونه پوّفلتمه‌لیدیر.

۲۹- اله کئچمیش ال آروادی قاچماسین- دئیه، اوْنون یاخاسینا بیر ایینه، سانجاق و یا آیری بیر دمیر جینسیندن

اوْلان شئی سانجمالیدیلار.

۳۰- بلادان قورتولماق و نذر اوْچون پیشیریلن سیمنینی پیشیرنده، اوْنون داهادا تأثیرلی اوْلاجاغی اوْچون اوْنو قاریشدیراراق دئیرلر: سیمنی، ساخلا منی! هر ایل گؤیَردَرم سنی!

۳۱- موسافیرتده اوْلان و یا اوزاقدا اوْلان و گلمک ایسته‌مه‌ین بیر آدامین تئز گلمه‌ینی ایسته‌ینده وئشه یاندیراراق دئیرلر:

- وئشه، سنی یوللادیم ایشه،
- یا بئشه، یا اوْن بئشه،
- اوْردا آتیلا، بوردا دوْشه!

بئله‌لیکله اوْنو اوْوسونلاییب، تئز گلمه‌ینه چالیشارلار.

۳۲- بخت ائوینه گئتمک ایسته‌ین قیزلار آخیر چرشنبه آخشامی اوْد اوْستوندن آتیلا- آتیلا:

- آتیل- باتیل چرشنه،
- باختیم آچیل چرشنبه!- دئمکله بختلرینین آچیلماسینی ایسترلر.

۳۳- آنالار، تزه دوْنیایا گتیردیکلری اوشاقلاری گئجه‌لر دینج یاتسین- دئیه، هر یوْل اوْنو آچیب بله‌ینده اللرینین کفه‌سینی اوشاغی بله‌ینده یاتیردیقلاری یئره چالیب، قایتاریب اوْنون کؤرَییینه ووْرا- وورا دئیرلر:

- یوخوم سنین، یوخوم سنین.

بو ایشی آزی اوْچ یوْل تکرار ائدرلر.

۳۴ – آنا اوشاغی چیمدیرنده اوْ دینج و ساغلام اوْلسون-

دئیه، بو اوْوسونو اوْخویار:

– آغیرلیغین، اوْغورلوغون داغلارا داشلارا!

۳۵– یوُخو گؤره‌رک قوْرخموش آدامین قوْرخوسو تؤکولسون– دئیه، اوْنا قارا چؤلمکده سوُ ایچیررلر.

۳۶– قورخموش آدامین قورخوسو تؤکولسون– دئیه، بیر قیزیل اوْزوک و یا قیْزیلدان اوْلان باشقا بیر شئیی سویا سالیب، سویو قوْرخموش آداما ایچیررلر.

۳۷ –یاغیش یاغمایاندا قارا عقربی توتوب قویروغونا ساپ باغلاییب ناوداندان آسماقلا یاغیش یاغدیرماق ایسترلر.

۳۸– تزه تیکیلمیش و تیکیلمکده اوْلان بینایا نظر توْخونماغین قاباغینی آلماق اوْچون اوْنون اوْستونه بیر قارا چؤلمک قوْیارلار.

۳۹ – اوشاغی نظرله‌مه‌سینلر– دئیه، اوْنون چیینینه بیر گؤی بوْیالی نظر مینجیغی تیکرلر.

۴۰ – خرمن سوْووراندا یئل گلمه‌سه، هردن بیر شنه آتیب: حِیدر حِیدر دئیرلر.

۴۱– خرمن سوْووراندا یئل حددن آرتیق گوْجلو گلسه و ایشی چتین ائله‌سه، هابئله بیچین بیچنده و آیری واختلاردا جین یئلی(گردباد) قوْپسا، اوْ، بیچیلیب یئره قوْیولان بیچِینلری داغیتماسین، باشقا زییانی دَیمه‌سین– دئیه،– تکراراً «علی بوردا، علی بوردا» دئیرلر.

۴۲– یاغیش یاغمایاندا چؤمچه‌خاتین چیْخارارلار[1]؛ بئله‌کی

---

۱ – چؤمچه‌خاتین اصلینده قورباغا بالاسینا دئییلر. بو حئیوان دورغون سولاردا تاپیلار. بوْیاسی قارا اوْلسا دا، قاشیغا بنزه‌ییر؛ اوْ سودا تاپیلاندان نئچه گوْن سوْنرا یاواش– یاواش ال و آیاق چیْخارار، دؤرد

بیر آغاج قاشیغین آغزینین اوّستونه بیر قارا پارچا اؤرتوب، اوْنو اوشاقلارین الینده قاپی- قاپی دوْلاندیرارلار. اوشاقلار قاشیغی افقی حالدا و ایچی‌نین آغزی یوخاریا اوْلاراق قاپی- قاپی دولاندیرار و هر قاپیا چاتدیقدا سسلنرلر:

- چؤمچه‌خاتین نه ایستر؟- آللاهدان یاغیش ایستر،
- چؤمچه‌خاتین نه ایستر؟- آللاهدان یاغیش ایستر.

بونو ائشیدن ائو یییه‌سی بیر قابدا بیر آز سو گتیریب اوْ قاشیغین ایچینه دامیزار.

۴۳- کؤرپه و قیْرخی چیْخمامیش اوشاق جینلی- دووالی اوْلماسین- دئیه، قیْرخی چیْخانا کیمی اوْنو ائوه گلن قوْناغین اوّستونه چیْخارارلار؛ یعنی اوْ گوّنه کیمی اوشاغی گؤرمه‌میش آدام اوْ ائوه گلمک ایسته‌سه، قاپیدا دایانمالی و اوشاغی اوْنون اوّستونه(ایستیقبالینا) آپارارلار.

۴۴- چیله باسمیش آروادین چیله‌سینی سیْندیرماق اوّچون[1]، تزه اؤلن آداما پیشیریلن حالوادان بیر قاشیق گؤتوروب، چیله تاسیندا (جینسی میس اوْلاراق بو ایش اوّچون قایریلمیش یومروق بویدا تاس) سودا آچاراق، اوْنو اوّزو قیبله‌یه اوْلان بیر ناوداندان اره گئتمه‌میش بیر قیْزین الیله چیله باسمیش آروادین باشینا تؤکمکله اوْنون چیله‌سینی

ال- آیاغی تکمیل چیْخدیقدان سوْنرا قویروغونو سالیب کیچیک بیر قورباغایا چئوریلر. قورباغا بالاسی قاشیق و چؤمچه‌یه بنزه‌دییی اوّچون چؤمچه‌خاتین آدلانیر.

۱- چیله سیندیرماقلا باغلی همین کیتابدا «چیله سیندیرماق» باشلیقلی یازیدا بیر سیرا سؤزلر سؤیلنمیشدیر.

سئندیرارلار[1].

۴۵- اوْزگونلوک گؤتورمک، اوْزگونلوک گؤتورمکدن قاباق اوْزگون و اوْزولموش آدام باره ده بیر آچیقلاما لازیمدیر. ایستر اوشاق ایسترسه ده بؤیوک آدام بیر مؤددت خسته اوْلاندان سوْنرا، خسته‌لییی توْختایاندا، کؤنلو ایسته‌ین یئمکلری تاپیب اوْنا یئدیرتمک لازیمدیر؛ بوناگوره کی، اوْ کونلو ایسته‌ین شئیلری یئییه بیلمه‌سه بیر داها آغیر و اوُزون زامان سوْرن خسته‌لییه دوْشر؛ داها دوْغروسو اوْزولر. اوْزولن آدامین توْختاماسی چوْخ چتین اوْلار.

کیملر داها چوْخ اوْزولرلر؟

آ: خسته‌لیکدن دوران آدام (اوشاق- بؤیوک و کیشی- آرواد اوْلماق فرق ائله‌مز.

ب: زاهی (زائو) آرواد.

ج: تزه سوْدن آچیلمیش اوشاق کی، آیری اوشاغی سوْد اممکده گؤره.

اوْزولموش اوشاغی توْختادماق اوْچون هانسی یوْللاردان فایدالانارلار؟

آ: اوْنو چوْبان یا آیری بیر ائلدارین، مثلا آغ ساققال، کدخودا، دللک و سایییره ائوینه آپارار، چوْباندان اوْنا تیکه (بیر بلله پنیر- چؤرک) و یا آییری بیر شئی آلیب یئدیررلر.

ب: اوْزولموش آدامی اوْزو قیْبله‌یه اوُزادیب، بیر آسما

۱ - سایین اوخوجولار، فولکلوردا بعضی قونولار واردیر کی، تورکه چارالاردان اوْلوغو حالدا، اووسون دا سایییلیر و اوْوسون اولاراق اینامالار ایچینده ده یئرلشیر. بونو نظره آلاراق، بیر- ایکی قوْنونون ایکی یئرده تکرار گلمه‌سینه گؤز اؤرتمکدن باشقا یوْلوموز قالمایير.

تَرَزینی الده آسلاق ساخلاییب، بیر تایینا بیر میس کاسادا سوُ قوْیوب، تَرَزینین بوْش تایینی اوشاغین اوّستونده دوْلاندیریب دئیرلر:

«آغیرسان یوّنگول؟»، «هارا گئدیرسن؟ شفا داغینا؟»

خسته چوْخ کیچیک اوْلماسا و اؤزو دانیشا بیلسه، «هارا گئدیرسن؟» سوْرغوسونون جاوابیندا اؤزو، اؤزو دئیه‌بیلمه‌سه آیریسی دئمه‌لیدی:

– «اوّزگون داغیندان شفا داغینا»

گئنه تَرَزینی دوْلاندیریب دئیردیلر:

«هاردان گلیرسن؟»

خسته: «شفا داغیندان»

بیر داها تره‌زینی دوْلاندیرا– دوْلاندیرا سوْروشاردیلار:

«آغیرسان یوّنگول؟»

خسته: یوّنگول.

تَرَزی دوْلاندیران:

یوّنگول اوْلاسان اینشاللاه.

۴۶– قوْرخولوق گؤتورمکده قوُرشوندان فایدالانماق: دیکسینمکله خسته‌لنمیش آدامین باشی اوّستونده بیر قابدا سو ساخلایاراق، بیر میس قابدا اریدیلمیش قوُرشونو بیردن او سویا تؤکرلر. سویون ایچینه تؤکولن قورشونون بیردن جیزیلداماسی‌ایله خسته‌نین بیر داها دیکسینمه‌سی، اوْنون ساغالماسینا سبب اوْلار.

۴۷ – قورخولوق گؤتورمه یوْللاریندان بیری ده زَی(زاج- زاغ)دن فایدالانماقدیر. مئشینده زَی، بعضی یئرلرده زاج و زاغ دئییلن بو دادی توُرش اوْلان ماددەنی بیر قابدا اریدەرک، خستەنین خبری اوْلمادان اوْنون باشی اوَستونده ساخلانمیش ایچینده سو اوْلان قابا تؤکرلر. دئمک اریدیلمیش زَیین سویا تؤکولمەسی‌ایله خسته دیکسینەرک قوْرخولوغو تؤکولر. بعضیلر دئیرلر: زَی و یا قورشونون اریدیلمیشی سویا تؤکولنده همین ماده، اینسانین قوْرخدوغو نسنه و یا حئیوانین شکیلینه دوَشر.

۴۸- یئره یئخیلیب قوْرخان آدامین قوْرخولوغونو گؤتوررلر؛ بئله کی بیر قیَرمیزی قاتما (ساپ) الده ائدیب، اوْنو بیر دمیر میَخا دوْلاییب، یئره یئخیلدیغی یئره چالماقلا، اوْنون قوْرخولوغو گؤتورولر؛ یعنی اوْ قوْرخوبدورسا، اوْ قوْرخودان اوْنا زیان دَیمز.

۴۹- اوشاق یئرییه- یئرییه یئخیلسا، اونون یانیندا اولان بؤیوک آدام اؤزونون ساغ الینین کفەسینی یئره چالاراق، شهادت بارماغی‌ایله اوْنون داماغینی گؤتورر، یعنی شهادت بارماغینی اوشاغین آغزینا سوْخاراق بارماغی‌نین باشینی اوْنون داماغینا باسار، سوْنرا هر الیله بیر قولاغیندان توتوب آزجا چکیب بوراخار. بئله‌لیکله اوْنون قوْرخولوغونو گؤتورر. سوْنرا، اوشاق اوْغلان اوْلسا دئیر:- بؤیوک اوْغلان اوْلدون، قیَز اوْلسا دئیر:- بؤیوک قیَز اوْلدون. بو سؤز ایله ده اوْنو دیله توتار. اوْنو آغلاماغا قوْیماز.

ساخلامالار (قاباق آلمالار)

ساخلامالار دا قوْرخوتمالار کیمی، بعضی ایشلردن چکیندیرمک مقصدی‌ایله ایشلنرلر.

۱- دیْرناغی توتاندان سوْنرا اوْنو هر یئر گلدی آتماسینلار- دئیه، بئله بیر سؤز دئیرلر:

دیْرناغی داغیدان آدامین هوشو همیشه داغیناق اوْلار.

۲- اوشاقلار، قاچاندا، موّعیین بیر یئره گئدنده و بونلار کیمی بیر ایشلر گؤرنده، دیری باش اوشاقلار قاباغا کئچمه‌سین- دئیه، و یا اوْنلاری قاباقدا گئتمکدن ساخلاماق مقصدی‌ایله بئله دئیرلر:

قاباغا کئچن اوْنو یئسین! اوْن ایکی قورباغا یئسین!

۳- بیر یئره گئدنده و یا قاچماقدا، بعضی اوشاقلار تنبللیک ائله‌مکله دالیا قالماسین- دئیه، قاباقداکی اوشاقلا اوْنلارا دئیرلر:

دالیا قالان آریخدیر، ننه‌سی منه چاریخدیر.

۴- سوْیوق گوّنلرده گوّنه‌وَرلَنَن اوشاقلار، قاباقلاریندا دورماقلا اوْنلارا کؤلگه سالان اوشاقلار قاباقدان چکیلسین- دئیه، بئله دئیرلر:

کؤلگه ائله‌ین کؤر ائششک، ننه‌سی قانجیق ائششک.

۶- بیر اوشاق اویونوندا، اوشاقلار بیر دؤوارین دیبینده بیر- بیرینین یانیندا سئیرا ایله اؤتوروب، کؤرَکلرینی دؤوارا دایایاراق بیر- بیرلرینی یانلارا باسا- باسا دئیرلر: «آرادان چیخان آروادیر». اؤنلار بو سؤزلری دئمکله یؤلداشلارینی مؤحکم دایانماغا و آرادان چیخماماغا سؤوق ائدرلر.

۷- آخار سو، گؤل و سوُ آرخینی دؤلدورماسینلار- دئیه، اوشاقلارا تاپشیرارلار:

- آدام سویا، آرخا و گؤله داش و یا آیری بیر شئی سالسا، اوْ دونیادا سالدیغی شئیی کیرپییینده چیخارتمالی اوْلار.

۸- سویو بولاندیرماسین، آغیز-بورون سولارینی اوْنا سالماسینلار و کثیف ائله‌مه‌سینلر- دئیه، بئله بیر سؤیلم واردیر:

سودان سوْروشدولار:یاخشیلیغا یاخشیلیق ائلرلر، یوْخسا یامانلیق؟

سو جاواب وئردی:

من بیلن هامی اینسانلار یاخشیلیغین قاباغیندا یامانلیق ائلرلر،

مثلا: گلیب ال- اوّزلرینی منده یویارلار، سوْنرا دا اوّزومه توپورر، بورونلارینی منه چالیب گئدرلر.

۹- بۇغدا تارلالارىندا بعضاً بىر- بىرلرىنه ياخىن اۆلان اۆنلارجا و حتّى يۆزلرجه بۇغدا سۆنبوللرى بىر- بىرلرىنه ائله ائشىلرلر كى، ائله‌بىل الايله دسته‌لنىب، اۆ شكىله دۆشموشلر. بئله‌ليكله ده تارلادا اوزاقدان سئچىله‌رك چۆخ گۆزل شكىلده گۆرونرلر. بو كيمى سۆنبوللر تۆپلوسونا «اۇجاق» دئيرلر. هانسى بۇغدا تارلاسى اۇجاق ووُرسا، يعنى اۆرادا بئله بير سۆنبوللر تۆپلوسو گۆرونسه، اۆنا قوربانليق كسمك لازيم اۆلور؛ يۆخسا اۆ تارلانين «باش يئمه‌سى» (يىيه‌سى‌نين اؤزو و يا عائيله‌سى‌نين بيرينين اؤلمه‌يى) مۆمكوندور.

اۆجاغين باش يئمه‌سيندن قورتولماق اۆچون بير خۆروز و يا داوارى گتيريب اۆ تارلانين باشينا دۆلاندىريب قوربانليق كسرلر. قوربانليق كسمه‌يه مۆمكونو اۆلمايان اكينچى ده تارلانين هر يئرينى بيچر، آنجاق اۇجاغى بيچمز و اۆنو ائله‌جه بوراخار كى قۇشلار، سيچانلار و يا آيرى حئيوانلار گليب يئسينلر.

۱۰- گئجه تيكان چئخاردانداً دئيرلر: گئجه تيكان چئخارتسان گلين اۆلار(تيكان چئخمايارق ايگنه و يا سانجاق دَيَن يئر ده يارا اۆلار)، قۇى قالسين سحره.

۱۱- اوشاغا نظر دَيمه‌سين- دئيه، اۆنون اۆست پالتارينين چيگنينه نظر مئنجيغى تيكرلر و يا همين مئنجيغى بير قاتماايله اۆنون بۆينوندان آسارلار. نظر مينجيغى آرتيق گۆى بۆيالى، بعضاً باشقا مينجيقلار كيمى يومرو و يا يومورتا شكلينده بعضاً ده ياستى و پالتارا تيكمه‌يى مۆمكون اۆلسون- دئيه، دليک- دليک اۆلار.

قادا بلانی قایتارماق

۱- آغیر خسته‌لییه دوْشن آدامین باشینا بوُغدا اله‌ییب، او، بوُغدالاری یوْخسول آداما وئرمکله بلانی قایتارماغا چالیشاردیلار.

۲-قادا- بلا قاییتسین- دئیه، قوربانلیق کسمک، صاداغا وئرمک، بیر یوْخسول، سید و آیری احتیاجی اوْلان آداما بیر شئی وئرمک و بونلار کیمی ندیر نیازلار دئیردیلر. سوْن اوْن ایللیکلرده «سوفرا آچما» لار اوْ جوْمله‌ده: حضرت ابوالفضل سوُفراسی، حضرت رقیه سوُفراسی، حضرت ام‌البنین سوُفراسی و گوْنو گوندن آرتمادا اوْلان آیری- آیری سوفرالاری آچماغا دا نذیر دئییر، آرزولاری دوْغرولاندا سؤزو گئدن سوفرالاری دا آچیرلار.

بو سوفرالارین باشینا توپلاشانلار آرتیق قادینلار اوْلور و هر سوفرانین اؤزونه مخصوص اوْلان یئمکلری، پیشمیشلری اوْلور.

۳-جاوان آداملار خسته‌لننده، اوْنلارین چوْخ ایستکلیلری، اوْ جوْمله‌دن آنالارینین اوْنلارین باشینا دوْلانماسینی و اوْنون قادا- بلاسینی اؤز جانینا آلماسینی دا گؤرموشوک. (دئمک بیری- بیرینین باشینا دوْلانانداا، اؤزونو اوْنا قوربانلیق وئریر؛ آچیق سؤز بو کی اوْ خسته اؤله‌جکدیرسه، اوْنون یئرینه اؤلمه‌یه حاضیر اوْلدوغونو بیلدیریر.)

۴- ایسلام دینی و ایسلام دینی رهبرلری‌نین تاپشیریقلارینا گؤره صدقه وئرمکله، یعنی بیر حادیثه باش وئرمه‌سیندن قاباق بیر شئی وئرمکله، باش وئره‌جک آجی بیر اوْلایین قاباغینی آلماغا دا چالیشارلار؛ مثلا موّسافیرته گئدنده بیر مبلغ پول صدقه وئرمه‌یه آییرارلار.

۵- قارا باسماغین قاباغینی آلماق اوّچون زیل قارا رنگده اوْلان و «شَوه» دئییلن مئنجیقدان فایدالانارلار. بو مئنجیغی داشییان آدامی قارا باسماز- دئیرلر.

۶- اوشاغی بدنظردن قوروماق اوّچون اوْنون پالتارینین چیینینه و یا بؤرکونه نظر مئنجیغی تیکرلر. دوّم گؤی بوْیاسی اوْلان بو مئنجیغین چئشیتلی شکیللری اوْلار.

۷- قیْرخلی اوشاق و زاهی(زائو) آروادا جینلردن، ال آروادیلاردان زییان یئتیشمه‌سین- دئیه، اوْنلاری حاصارا سالماق لازیمدیر؛ یعنی گرَک بیر دمیر تیکه‌سی و یا آیری بیر ایتی شئی‌ایله اوْلدوقلاری اوْتاغین دؤرد دوُواریندی جیْزسینلار، آچیق یئرده ده اوْلسالار، اطرافلاریندا یئرده بیر یومرو جیْزیق جیْزاراق اوْنلاری حاصارا سالالار.

بو ایشین یئرینه اوْنلارین باشلاری اوّستونده قورآن قوْیماق و یا یانلاریندا بیر پیچاق قوْیماقلا دا شر قووه‌لری اوْوسونلاماق موّمکوّندور.

توّرکه چارالار

توّرکه چارالار و یا توّرکه داوالار ائلیمیزین سیّناغیندان کئچه‌رک، چوْخ قدیم دؤورلردن بری ائل ایچینده تانینیب- یاییلمیش موّعالیجه طرزلریدیر. توّرکه داوالارین بعضیلری دیکسیندیرمک، بعضیلری بدنی چیّرتاراق قان چیّخارتماق، بعضیلری بیر دلیجی شئی باتیرماق، بعضیلری طبیعتده اوْلان بیر شئیلری خسته‌یه یئدیتمک، ایچدیرمک، خسته‌نین یاراسینا، ازیلن، آغرییان و یا سینان یئرینه باغلاماقدان عیبارتدیر.

۱- بیرینین بدنی‌نین بیر یئرینه یئل گلسه یعنی بللی اوْلمایان سببه گؤره برکییب و یاشیشیب آغرییارسا، «یئل گلیب» دئیه، اوْنو، توْختادماغا چالیشارلار. بونو دا علاوه ائله‌ییم کی، یئل گلن یئرین رنگی قیّزارسا، قیّرمیزی یئل، قیّزارماسا و یا بیر آز دا آغارسا، آغ یئل گلیبدیر، دئیرلر.

قیّزیل یئلی توْختادماق اوّچون اوْنو چیّرتار(تیغ، اوّلگوج و باشقا کسیجی بیر شئیله اوّزدن جیّزاراق هر جیّزیقدان نئچه داملا قان چیّخارار) و چیّرتیلان یئره قیّرمیزی صندل[1] و یا قیّزیل ائششک[2] قانی سوّرترلر. آغ یئله ایسه اوْنو چیّرتاندان سوْنرا آغ صندل سوّرترلر.

۲- اوشاق «خوروزک اوْلاندا» یعنی خوْروزک خسته‌لییینه توتولاندا(اؤسگوره‌رک اؤسگورنده سسی بئچه خوْروزون بانلاماسی سسینه اوْخشارسا)، باشینین قاباغی‌نین توّکلرینی

۱ - صندل بیر نؤوع آغاجدیر.
۲ - توّکلری‌نین رنگی قارا اوْلان، آنجاق قیّرمیزییا چالان ائششک.

تپه‌سینه قَدَر قیژخار، قیژخیلمیش یئری چیژتاردیلار.

۳- «تین وورُموش[1]» آدمین درمانی اوْزوم سیرکه‌سیدیر..

۴ – سوْیوق وورموش آدام سامانی سودا قاینادیب بوخارینی بورنونا چکمکله خسته‌لییینی توختادا بیلر. دئییلنلره گؤره سامانین توستوسو ده سویوق دَیمه‌نی توْختادیر.

۵- اوشاغین «بوْغازی گلنده» (بوْغازی شیشنده و آغرییاندا) اوْنو توْختادماق اوْچون نئچه شئیدن فایدالانارلار.

الف) بالیق قوْلاغینی هر دن سویا باتیریب بیر داشا سوْرترلر. بئله‌لیکله ده اوْ یوْنولوب، سویا قاریشاراق سود کیمی بیر مایع عمله گلنده اوْنو اوشاغین و یا حتّی بؤیوک آدامین ائشیکدن بوْغازینا سوْرتر و سوْرتن آدام «ال مندن، سبب آللاهدان» دئیر.

ب) بیر قاشیق، پیچاق و یا باشقا یانمایان بیر شئیی اوْد اوْستونده قیژدیرار و خسته‌نین خبری اوْلمادان قیژدیریلمیش شئیی اوْنون بوْغازینا ووُروب اوْنو دیکسیندیررلر.

۶- کئچمیشده تزه دوْنیایا گلمیش اوشاغین ساریلیغینی(بیر چئشیت خسته‌لیکدیر) گؤتورمک اوْچون رنگی ساری اوْلان اؤزل بیر مئنجیغی بیر داشا سوْرتردیلر. اوْنون داشا سوْرتولدوکجه داشدا قالان توْزونو بارماق‌ایله اوشاغین داماغینا سوْرتردیلر.

۷- اوشاغین دیلچَگی اوزانانداا(لوزه‌سی دوْشنده) بو ایشی باشاران بیر قادین شهادت بارماغی‌نین باشینا آزجا دوز ووراr،

۱- اوْد توْستوسو و یا خام کوْرسوده(کوْرسونون قورولدوغو گوْن) یاتاراق کوْرسونون بوخاری‌ایله زهرلنمیش آداما اوْزوم تورشوسو(اوْزوم سیرکه‌سی) ایچیرتمکله موْعالیجه ائردیلر.

سۆنرا همان بارماغی اوشاغین بۆغازینا سۆخوب دیلچه‌یی یوخاری باسماقلا یئرینه قایتارار.

۸- یئنی دۆنیایا گلمیش اوشاغین قارنیندا سۆد دۆیولسه (یئدییی سۆدو اریده بیلمه‌سه) قارنی سانجی اۆلار، بوناگۆره ده بورولوب- آچیلاراق آغلایار. بئله اۆلدوقدا باشاریلی بیر قادین اۆنو اۆزو قۇیلو اؤز دیزلری اۆسته یاتیردیب، الی‌ایله کۆرییینی اۆوار سۆنرا اوشاغین ساغ قیچینی بۆکوب چکیب ساغ چیگنینه، سول قیچینی دا بۆکه‌رک چکیب سۆل چیگنینه چاتدیرار. سۆنرا اوشاغی آرخاسی اۆسته یاتیردیب قۆللارینی ایکی- اۆچ دؤنه چارپازینا چکیب بۇراخار.

۹- تزه دۆنیایا گلمیش اوشاق دامار اۆلارسا، باشاریلی بیر قادین اۆنو گۆتوروب، بیر الی کۆرَیی‌نین، بیر الی دابانلارینین آلتیندا اۆلاراق بئلینی اؤز باشیانا قۇیوب گۆتورر و بو ایشی نئچه دؤنه تکرار ائدر. بئله‌لیکله اۆنون داماری سیَنار و سانجیسی تۆخدایار.

۱۰- قیرخلی اۇشاغین بۇینو اۆستونده دورمایاندا(اۇشاق باشینی دۆز ساخلایابیلمه‌ینده) بئله دۆشونرلر کی اۆستونه ات گتیریبلر (قیرخلی اوشاغین اۆلدوغو یئره ات گتیریلیب و اۆنون تأثیرینده اوشاغین بۇینو ات کیمی بو یان- اۆ یانا ایلیر). اۆنو ساغالتماق اۆچون بیر داوارین بۇینونون اتینی پیشیریب، اوشاغین آناسینا یئدیدرلر.

۱۱- بیر سیرا سانجیلار اۆ جۆمله‌دن معده- باغیرساغین یئللنمه‌سینی تۆختادماغا کهلیک اۆتونو دمله‌یبب ایچرلر.

۱۲- سۆموک سیَنماق و چاتلاماقلا شیشَن یئرین شیشینی یاتیراراق سیَنیغی باغلاماق اۆچون چیله‌داغ باغلایارلار.

۱۳– سۆیوق دَیمه خسته‌لییینی مۆعالیجه ائله‌مک اۆچون یارپیز دَمله‌یب ایچرلر، هابئله یارپیزی قاینادیب اۆنونلا بوخور وئررلر.

۱۴– قیزدیرمانی(تَبی) یاتیرتماق اۆچون ختمی گۆلونو ایسلادیب خسته‌نین آلنینا قۆیارلار.

۱۵– «آیاق گئتمه»–نی (اسهال) کهلیک اۆتو کۆکۆسو ایله مۆعالیجه ائتمک اۆلار.

۱۶– ساری یارانین درمانی «پرپینه» دئییلن بیتگی‌نین سویودور. پرپینه بیتگیسی‌نین بیر دالینی قیراراق سویونو ساری یارایا سۆرتمکله یارا ساغالار.

۱۷– بعضی قارین سانجیلارینی اۆ جۆمله‌دن نفخ– معده‌نی دۆیولموش «خوجاباشی» توخومو ایله مۆعالیجه ائله‌مک اۆلار. خۆجاباشی آجی اۆلاراق اۆنو یئمک چتین اۆلار. بوناگۆره ده اۆنو دۇشابا، شکره و باشقا بیر شیرین یئمه‌یه قاتیب یئمک داها یاخشیدیر.

۱۹– «ساودا»–نی (ساودا= بیر چئشیت دری خسته‌لییی‌دیر) مۆعالیجه ائتمک اۆچون ال وئریشلی درمانلارین بیری ده «شتره» دئییلن بیتگیدیر بو بیتگینی یاش اۆلسا دۆیوب ال– آیاقدا اۆلان ساودایا باغلایارلار. یاشی الده ائدیلمه‌سه قوروسونو دۆیه‌رک خینا کیمی ایسلادیب باغلایارلار.

۲۰– قیلیج اۆتو ائششکلرین گۆبک یاراسینی[1]توختادماق اۆچون قیلیج اۆتو دئییلن بیتگینی دۆیوب اۆ یارایا باغلایارلار.

۱- ائششگین پالانی یاخشی اۆلمایاراق آرتیق یوک چاتیلارسا، پالانین اوستوندن دوشن ایپلر حئیوانین بئلینی کسهرگ یارا ائدر. بو یارانین تۆخداماسی اۆزون سۈررسه گۆبک یاراسی آدلانار.

قیلیج اوْتو اینسانلارین دا یارالارینی توْختادماقدا ائتگیلیدیر.

۲۱– سوْیوق دَیَن آدامین آرخاسینا «کوّپه سالماق» و اوْنون آردینجا تَرلتمک‌ایله خسته‌لیییینی توْختادماغا چالیشارلار.

۲۲– سوْیوق دَین آداملارا «اوماج آشی» دا خئییرلی اوْلار. اوماج آشی یارما، گوْیَرتی، لپه، اوماج[1]، دوز و باشقا چاشنیلاردان حاضیرلاناراق، ایستوتو بیر آز چوْخ اوْلان آش.

۲۳– معده یاراسی، و معده شیشینی درمان ائله‌مک اوّچون «شیرین بییان» دئییلن بیتگی‌نین کؤکونو دمله‌یب ایچمک چوْخ– چوْخ خئییرلیدیر.

۲۴– «قوزو قئیترن»(قوزو قایتاران= عفونتی قایتاران) آدلی بیتگینی دؤیوب باغلاماقلا عفونتلی شیشلری موّعالیجه ائدرلر.

۲۵– قورد یئمیش دیشلرین آغریسینی توْختادماغا «قوُش اوّزومو» آدلی بیتگینی یاندیراراق توّستوسونو آغیزا وئررلر.

۲۶– «گؤی تیکان» آدلی بیتگی‌نین گوّللرینی دمله‌یه‌رک ساریلیغی اوْلان کؤرپه اوشاقلارا ایچیررلر.

۲۷– گوّلو زوغان آدلی بیتگی‌نین گوّللرینین دَملنمیشی سینیرلری دینج ائله‌یر.

۲۸– «مَویر توخومو» آدلی بیتگی‌نین توْخوملاری خامناماخلا[2] (خاملاماقلا) شیشن ال، قوْل، بیلک، آیاق

۱ – اوْنا سو چیله‌مکله الده ائدیلن نارین– نارین خمیر دنه‌لرینه اوماج دئییلیر.

۱– خاملاماق= ال، قوْل، آیاق و یا باشقا بیر عوّضو بیر سوّره ایشله‌مه‌یه‌رک دینج قالاندان سوْنرا بیر گوّن چوْخ ایشله‌مکله آغرییا دوّشنده و آغریسی نئچه گوّنلر داوام ائدنده خاملاییبدیر– دئیرلر.

مفصللرینه خئییرلی اوْلار. دئمک بو توْخوملاری دؤیوب خاملایان یئره باغلایارلار.

۲۹- قانیندا شکری چوْخ اوْلان (قندی اوْلان) آداملارا «ایت بورنو» دئییلن و بعضاً رز و نسترن وحشی آدلانان آغاجین توْخوملارینی دملهییب ایچمهیی فایدالی بیلیرلر.

۳۰- خامنایان مفصله قوْورولموش دوُز و ایستی کوّل باغلایارلار.

۳۱- بیچین و یا اوت بیچنده الی اوْراق کسرسه و یا باشقا بیر کسیجی نسنه بدنین بیر یئرینی آزجا کسرسه اوْنون قانینی کسمهیه گؤی یوْنجانی دؤیوب باسماق فایدالیدیر.

۳۲- درین یارالارین قانینی کسمهیه آرتیق آرپا اوُنوندان فایدالاناردیلار، یعنی آرپا اوُنونو قانی گئدن یارایا باسماقلا قانینی کسردیلر.

۳۳- قدیملر یارا قانینی کسمکده ائششک پئهینیندن ده فایدالاناردیر[1].

۳۴- یوّن و گؤزمی یاندیراراق، «کؤمزَک، موّروز و

---

۱ -بؤیوک شاعیر شبسترلی «معجز» ده «یوُخو» باشلیقلی شعرینده عاشورا گوّنونده باش یارانلاری ایمام حسین(ع)-ین دیلیجه قیّنایاراق، اوْ حضرتدن پیغمبره خطاب بیر بیتیتنده دئییر:

دؤندو بیر قصره طرف، عرض ائیلهدی یا مصطَفی
اوّمتین باشین یاریر، قانین کسیر سرگینیله

قوْرومسو[1]» آدلانان یومشاق کؤمور کیمی ال دَیمه‌میش اوْوولان کوْلونو یارایا باسماقلا اوْنون قانینی کسرلر.

۳۵- گئجه‌لر یئرینه ایشه‌ین اوشاغین یئرینه ایشه‌مه‌ییني مؤعالیجه ائتمک اوْچون اوْنا داوار دالاغی یئدیردردیلر.

۳۶- «گئجه قیْروو»(فارسجاسی شب کور) اولان اوشاغا آغ جییر یئدیردرلر.

۳۷- اوْزرلیک یالنیز نظر دَیمه‌ده یاندیریلمیر. اوْنو بعضی عفونی خسته‌لیکلرین مؤعالیجه‌سی اوْچون، توْستوسو و یا ایی‌ایله بعضی ویروسلاری آرادان قالدیرماقدا دا فایدالانماق اوْلار.

۳۸- کئچمیشده بعضی آداملار سوْیوق دَیمه‌ایله خسته‌لنیب- توختایاندان سوْنرا آلینلارینداا، باشلارینداا بیر چئشیت قاشینما و یا آغری دوُیاراق بئله دوْشونردیلر کی، بورونلارینداان نئچه داملا قان گلرسه دورومالاری یاخشیلاشار. بوناگؤره ده «بورون قانادان» آدلی بیتگی‌نین باشیندا اوْلان اوْچ قوْل خوْلونو بورونلارینا سوْخاراق فیْرلاتماقلا بورونلارینی قانادارديلار.

۱- یون و گوْزم یانیغی‌ایله قان کسمک یالنیز بو کنده دئییل، چوْخ قدیم دؤورلردن باشقا یئرلرده ده اوْلموشدو. دده قورقود کیتابیندا «سالور قازانین ائوینین یئغمالاندیغی بوْی»دا قاراجیق چوْبانین دوْشمنین اوْخو ایله یارالاندیغی باره‌ده اوْخویوروق: - «چاقماق چاقوب اوْد یاقدی، داخی کپَنَگیندن قوْرومسی ائدیب، یاراسینا باسدی(چاخماق چاخیب اوْد یاندیریب، (یوندن اوْلان) کپنگیندن ده یاندیریب قورومسو(یوْن و گوْزمین یانیغی) ائله‌ییب یاراسینا باسدی».

۳۹- «بابونه» آدلی بیتگینی دمله‌یيب ایچمکله سوْیوق دَیمه‌نی توْخدادارلار.

۴۰-کئچمیشده بیرینین گؤزو قاریشسایدی(میکروب گؤتورمکله قیْزاریب سوْلاناراق آغریسایدی) اوْنا شاف سیْخاردیلار، یعنی سو قاتیلدیقدا صورتییه چالان قیْرمیزی بوْیاسی اوْلان بیر ماده‌نی بیر قاشیق سودا ایسلادیب پامبیق‌ایله بیر گوْنون ایچینده هر نئچه ساعتدن بیر گؤزه سیْخماقلا اوْنو موْعالیجه ائدردیلر.

۴۱- آغرییان گؤزلری موْعالیجه ائله‌مک اوْچون «گؤز اوْتو» دئییلن بیر درمان دا اوْنا سالاردیلار. گؤز اوْتونو «سیّدخانیم» آدلی بیر قادین دوْزَلدردی، آنجاق نه‌لردن دوْزَلتدییی بو سطیرلرین یازارینا بللی اوْلمادی.

۴۲- قاریشان گؤزه سوْیودولموش رنگلی چای دا تؤکرلر.

۴۳- سیْنیق- چیْخیغین آغریسینی آزالتماق اوْچون یومورتا ساریسینی دوز ایله قاتیب سویا دَیمه‌میش پارچایا یاییب سیْنیق- چیْخیغین اوْستونه باغلایارلار.

۴۴- چیبان و باشقا چیرک تئز دئشیلسه‌رک چیرکی بوْشالسین- دئیه، اوْنا اوْد اوْستونده کباب ائدیلمیش سوْغان و یا یاغلی خمیره (ساری یاغ‌ایله اوْنون قاریشیغیندان اوْلان خمیر) باغلایارلار.

اون‌بیرینجی بؤلوم

اوُشاق اوْیونلاری

اوُشاق اوْیونلاری اوْزره

مئشینده ده، آیری یئرلر کیمی چوْخلو اوشاق اوْیونلاری واریدی کی، اوشاقلارین بوْش واختلارینی دوْلدورواردی، ایندی تیلویزیونون ائولره یوْل آچماسیلا بو اوْیونلارین چوْخو اوُنودولماقدادیر. بونلارین بعضیلرینین اؤزونه مخصوص شعارلاری دا واریدی و سؤزسوز کئچیریلمزیدی. اوْنلارین نئچه‌سینی آشاغیدا گؤستریریک. سؤز یوْخ کی بوُنلارین هم اوْیناما طرزی، هم ده عوّنوانلاری باشقا یئرلرده اوْلان واریانتیلاری‌ایله فرقلی ده اوْلابیلرلر.

اوْیونلارین هامیسینی، هر واخت اوْیناماق اوْلماز. بلکه هر بیرینین اوْینانیلماسی، یئر، اوْیونچولارین سایی، اوْنلارین قیز یا اوْغلان اوْلدوغو، هاوانین ایستی- سوْیوقلوغو، یاغینلیق- قوُراقلیغی و باشقا بونلار کیمی شئیلردن آسیلیدیر. مثلاً ووُروب قاچما اوْیونو گئنیش و دوّز یئر ایستیر، گیزلن پاچ اوْیونونا آرتیق دالدا بوجاقلی، دلیک دئشیکلی و آلچاق اوُجالی یئر گرگدیر، آنجاق بئش داش اوْیونونا ایکی اوّچ آدامین اوْرتورمالی یئر کیفایت ائدر. باشقا اوْیونلار دا بئله‌دیر. بوناگوْره ده اوشاقلار هر اوْیونو لازیم اوْلان شراییطی نظره آلماقلا اوْینایارلار. هابئله بعضی اوْیونلار نوْوبه‌ایله اله کئچیر، بعضیلرینده اودماق- اودوزماق واردیر. بعضیلری ایکی دسته، بعضیلری نئچه دسته ایله اوْیناناابیلرلر. اودماق- اودوزماق داها آرتیق ایکی دسته، ایکی تیم و یا ایکی «قیْریم»(رقیب) آراسیندا کئچن اوْیونلاردا اوْلابیلر.

آرادا وۇردو:

بو اۆیوندا آزی ایکی نفر لازیمدیر؛ آنجاق دؤرد نفر، آلتی نفر، سککگیز نفر، اۆن نفر و آرتیق دا اۆلابیلر. اۆیونچولار بئله بؤلونمه‌لیدیرلر. بیر دسته اۆیون یئرینده چکیلمیش یومرو جیزیغین ایچینه گیرر. ائشیکده قالان دسته ده مۆعَیین فاصیله‌ده دایانیب اۆلان تۆپ‌ایله اۆنلاری ووُرماغا چالیشار. تۆپ‌ایله ووُرولان اۆیونچو یانمیش حئساب اۆلاراق ائشییه چیخمالیدیر. دایره‌نین اطرافیندا اۆلانلار اۆنلارین هامیسینی ووُروب ائشییه چیخارتماقلا اؤزلری اۆنلارین یئرلرینه کئچه‌بیلرلر. دایره‌ده اۆلانلار دا چالیشارلارکی، ائشیکده‌کیلرین اۆنلارا آتدیغی تۆپو گؤیده توتالار. بو ایشی هر یۆل گؤره‌بیلرسه‌لر، قاباقجا ووُرولوب ائشییه چیخمیش یۆلداشلاریندان بیرینی ایچری گتیره‌بیلرلر. ائشیکده یۆلداشلاری اۆلمادیقدا، «بیر جانیمیز وار»، دئیه، سۆنرا بیری ووُرولسا دا اۆنون ائشییه چیخماماسینا اۆ «جان»دان فایدالانارلار، یعنی اۆنو چیخاریلماقدان ساخلارلار. دئمک اۆنلارین آخیرینجیسی دا ووُرولوب چیخماییینجا اۆیون داوام ائدر. هامی ووُرولوب ائشییه چیخاندا ائشیکده‌کیلر ایچری کئچر، ایچریده‌کیلر اۆنلاری ووُرماغا چالیشارلار.

آرادان چیخان آروادی.

اوشاقلار بیر دۆوارین دیبینده بیر- بیرینین یانیندا سیرا ایله اۆتوروب، کۆرَکلرینی دۆوارا دایایاراق بیر- بیرلرینی یانلارا باسا- باسا دئیرلر: «آرادان چیخان آروادیر». اۆنلار بو سؤزلری دئمکله یۆلداشلارینی مؤحکم دایانماغا و آرادان چیخماماغا سؤوق ائدرلر.

آشیق اوْیناماق

حؤرمتلی اوْخوجولارا سؤیله‌مه‌لییم کی من اوشاقلیقدا آشیق اوْینامایشام. بوناگؤره ده بو اوْیون باره‌ده گرکن بیلگیم یوْخدور، اسلامی انقلابدان سوْنرا بیزیم کندیمیزده آشیق اوْیناماق ندنسه قوْمار اوْیناماق کیمی قیمتلندیریلدی. بوناگؤره ده کیمسه اوْینامادی. بعضاً اوْینایانلاری انگلله‌دیلر، حتی اوْنلارا مانع اوْلماق اوّچون دؤولت مأمورلارینا خبر وئریلیردی. بو سببه ایندیکی گنجلر و اوْرتا یاشلی آداملار آشیق اوْیناما باره‌ده دوّزگون بیلگی وئره‌بیلمه‌ییرلر. آنجاق آشیغین هانسی یؤنو اوّسته دوّشمه‌سی اوّزره آزجا بیلگی الده ائده‌بیلمیشم.

اؤیرَندیییمه گؤره آشیق اوْینایاندا سوْورولان آشیقلارین هر هانسیسی یانی اوّسته یئخیلاراق چوْخور یؤنو یئره دایانسا، «بؤک» دوّشوبدور دئییلر.

– یانی اوّسته یئخیلاراق قارنی و دیک یؤنو یئره دایانسا، چوْخور یؤنو اوّسته دوّشسه، «جیک» دوّشوبدور دئییلر.

– آشیق دوراراق، چوْخور باشی یوخاری اوْلسا، آشیق آلچی دوروبدور– دئیرلر. مئشینین قوْنشولوغوندا اوْلان خومنادا(خامنه‌ده) آلچی یئرینه «اؤلچو» سؤزو ایشلنیر[1]. – آشیق او بیری باشی اوّسته دورارسا، یعنی آلچی دوراندا یوخاری اوْلان باشی یئره اوْتورارسا، دئیرلر:– «تاووا» دوروبدور.

۱– مئشینده بیری بیر یئردن قازانج الده ائده‌رک و یا قازانج الده ائده‌جگینه آرخایین اوْلوب سئوینرسه دئیرلر:– آشیغی آلچی دوروب.

– آشیق دیک دوراراق ایتی اوجلاری یوخاریا اوْلورسا،– اومبا دوروبدور،– دئیرلر (آشیق چوْخ آز اونبا دورار)

آغاج آت چاپیتما:

اوْغلان اوشاقلاری، هر بیری حدودا بیر مئتیر یاریم، ایکی مئتیر اوزونلوغو اوْلان بیر آغاج گؤتورر، اوْنو مینه‌رک بیر الی‌ایله آغاجین باشیندان یاپیشار و یا آتین نوْخداسی یئرینه بیر اوُجونو آغاجین باشینا باغلادیغی قاتمانین باشقا اوُجونو دا الینده توتار، بیر الینه ده بیر کیچیک آغاج آلاراق اوْنونلا مینديیی آغاجی ووراـ ووراـ قاچار و بونا «آت چاپیتما» دئیرلر. بو یاریشدا قاباغا کئچه‌بیلن اوْیونچو اوْیونو آپارمیش ساییلار.

ال اله

نئچه کیچیک اوشاق ال اله وئریب اللرینی توْولایاراق یاواش– یاواش یوْل گئتدیکجه بو سؤزلری دئیرلر:

ال اله، چوْبان گله
گلین گیدَح(گئدک) بابام‌گیله
بابام بیزه باشماق آلا
بیر تای سنه– بیر تای منه.
(هر دؤنه بو سؤزلر باشا چاتدیقدا بیر داها باشلایارلار).

اوستانباز

بو اوْیوندا نئچه مئتیر اوُزونلوغو اوْلان و یوْغون بیر آغاج و یا دمیر گرکدیر. اوْیونچولار اوْنون تخمیناً آراسینی یئردن اوُجا

بیر یئره، بیر آلچاق دۇوارین یا دیک داشین اۆستونه قۇیوب، اۆزلری نئچه نفر اۇلسالار یازی بۆلونوب، یاریسی آغاجین اۇ باشینا، یاریسی دا بو باشینا مینرلر. سۇنرا آیاقلارینی یئره باسیب، یئردن قۇوزاماقلا آغاجین اۇ باش بو باشی آشاغی- یۇخاری گئدر. بئله کی بو باشدا اۇلان اوشاقلار آشاغی ائنَنده اۇ باشداکی اوشاقلار یۇخاری قالخار، اۇ باشداکی اوشاقلار آشاغی ائنَنده بو باشداکیلار یۇخاری قالخار.

بو حالدا بیر طرفده‌کیلر دئیرلر: «اوستانباز».

او بیری باشداکیلار بونلارا جاواب اۇلاراق دئیرلر: خدیرهجال. بو اۇیونون اۇدان- اۇدوزانی یۇخدور. اوشاقلار یۇرولاندا اۇیونا سۇن قۇیارلار.

ائششَییمی سووارديـن؟

بیری بیر کیچیک اوشاغین قولاغیندان پاپیشیب یاواشجا چکه‌رک دئیر:

- ائششه‌ییمی سۇواردین؟

او جواب وئرمه‌لیدیر:

سۇواردیم.

قولاغیندان یاپیشان دئیر:

- ایستی سۇیونان- سۇیوق سۇیونان؟

اوشاق:- ایستی سۇیونان- دئیرسه، قولاغیندان یاپیشان، قۇلاغی بیر آز برک چکه‌رک دئیر:

- یاندیردی، یاندیردی.

– سۏیوق سۏیونان،– دئیرسه، یئنه قولاغیندان یاپیشان، قۏلاغی بیر آز دا برک چکه‌رک دئیر:

– دۏندوردو– دۏندوردو.

بو اۏیون آرتیق گۏلمک اۏچون اۏینانار.

بابا– بابا

بو اۏیوندا اوشاقلار ایکی دسته‌یه بؤلونه‌رک بیر دسته دئیردی:

– بابا– بابا.
باشقا دسته جواب وئرردی:
– دره باغدا.
اوولکی دسته:
– نه یئیر؟
ایکینجی دسته:
– خورما یئیر.
اوولکی:
– نه ســـ...چار؟
ایکینجی:
– دۏیمه ســـ...چار.
اوولکی:
– دیمدییی نه‌دن؟
ایکینجی:

– پۆلاددان.
اوولکی:
– سۆدویو(سیدییی) نەدن؟
ایکینجی:
گۆلابدان.
اوولکی:
تۆیونان گلیم– یاسینان(تۆی ایله گلیم– یاس ایله)؟

ایکینجی دستەنین جوابی– «تۆیونان» اۆلسایدی، اوولکی دسته شادلیق، چپیک چالما و آغیزلاریندان چێخارتدیقلاری «دارامبا– دورومب» سسلریله اۆنلارین ایچلرینه گیرەرک بیر– بیرینه قاریشیب اۆیون بیتردی. جواب– «یاسینان» اۆلسایدی، آغلاماق سسلری چێخارداراق یئنه ده اۆنلارا قاریشیب اۆیونو بیتیرردیلر.

بئش داش

بو اۆیوندا ایریلییی فیندیق بۆیدا اۆلان بئش دنه داش گرکدیر. اۆیونچولارین سایی ایکی نفردن آرتیق اۆلسا اۆنلار نۆوبەایله اۆینایارلار؛ یعنی هر دسته ده بیری اۆدوزاندا، یۆلداشی و یا یۆلداشلاری اۆنون ایشی‌نین داوامینی توتارلار.

بو اۆیون نئچه مرحلەیه بۆلونر و هر مرحلەنین اۆزو اۆچون بیر آدی واردیر. مثلاً «بیرلر»، «ایکیلر»، «اۆچلر»، «دۆردلر»، «آتدی توتدولار»، «مالالار» و ....

بو اۆیوندا اوولجه داشلارین هامیسی یئره سۆورولار،

سۆنرا اۆیونچو اۆنلارین بیرینی الینه گؤتوروب، هاوایا آتار و اۆ داش قاییدیب دۆشونجه یئرده‌کی داشلارین بیرینی گؤتورر؛ هاواداکی داشیدا هاوادا توتار. قالان اۆچ داشی دا بو طرزله یعنی بیر داشی هاوایا آتماقلا و اۆ داش قاییدیب دۆشونجه یئرده‌کیلرین بیرینی گؤتورر. داشلارین هامیسینی گؤتورندن سۆنرا نؤوبه ایکیلره چاتار، بو زامان داشلاری ائله سۆووورارکی، بیری تک، قالانلارین دا ایکیسی بیر، ایکیسی ده بیر دۆشه‌لر. بو زامان تک دۆشن داشی گؤتوروب هاوایا آتاراق یئرده‌کیلری ایکی- ایکی گؤتورمه‌لی و هاوایا آتیلان داشی دا هاوادا توتمالیدیر.

نؤوبه اۆچلره چاتاندا داشلاری بئله سۆوورمالیدیر کی، ایکیسی تک- تک، اۆچو ده بیر- بیرینه یاخین دۆشه‌لر. یئنه ده تک داشلارین بیرینی گؤتوروب هاوایا آتماقلا، بیر نؤوبه یئرده قالان تک داشی، بیر نؤوبه ده اۆچ داشی بیر یئرده گؤتورمه‌لیدیر. دؤردلرده ایسه داشلارین دؤردونو بیر یئره، بیرینی ده تک یئره قۆیار، سۆنرا تک داشی کئچن مرحله‌لر کیمی هاوایا آتار و اۆ قاییدیب دۆشونجه اۆ دؤرد داشی یئردن قاپار و نؤوبه آتدی – توتدولارا چاتار، آتدی توتدولار دا ایسه بیر داشی هاوایا آتا، دؤرد داشی یئره قۆیار، هاوادا کی داشی توتاندان سۆنرا بیر داها هاوایا آتار و اۆ داش قاییدیب دۆشونجه یئره قۆیدوغو دؤرد داشی یئردن گؤتورر. نهایتده داش آتماقدا ایشلتمه‌دییی الی‌نین باش بارماغی ایله آرا بارماغی‌نین اۆجلارینی یئره قۆیار، الی‌نین آلتینی کؤرپو شکیلینه سالار، بو بیری الی ایله داشلاری سۆوورار و سۆنرا اۆنلارین بیرینی گؤتوروب هاوایا آتار، اۆ داش قاییدیب

دۆشونجه، یئرده قالان داشلارین بیرینی الی‌ایله وۇروب اۆ بیری الیندن قاییردیغی کۆرپونون آلتیندان اۆ یانا کئچیرر. یئنه ده ایکینجی، اۆچونجو، دۆردونجو داشی بو طرز ایله اورادان کئچیرنده، «مالالام بیر»، ایکینجینده مالالام ایکی، اۆچونجونده مالالام اۆچ، دۆردونجونده مالالام دۆرد- دئیر.

بو اۆیون اۆ زامان اودوزولار کی، اۆیونچولارین، اؤز قرارلاری اساسیندا بیر داشی گؤتورنده و یا بیر داشی کۆرپودن کئچیرنده، الی باشقا داشا دَیمه‌سین. بعضاً ده بو قرارا گلرلر کی، الین باشقا داشلارا دَیمه‌سی و یا اۆنلاری ترپتمه‌سی اۆیونو پۆزماسین، لاکین هاوادا توتولمالی داشلارین یئره دۆشمه‌سی‌ایله، گؤتورولمه‌لی داشلارین گؤتورولمه‌مه‌سی‌ایله، کئچیرمه‌لی داشلارین کئچیرمه‌مه‌سی‌ایله اۆیونچو اۇدوزار و اۆیونو باشقا اۆیونچویا وئرمه‌لی اۆلار.

هَنقره و یا هنقره قوش

بو اۆیون نئچه اوشاغین بیر یئره تۆپلانماسی‌ایله اۆیینانار‌دی. اۆنلارین بیری اۆنلاردان آیریلیب نئچه آددیم کناردا دایانار‌دی. اۆ بیریسیلر هامیسی‌نین اۆزلری بیر طرفه مثلا گۆن چیخان طرفه و حدوداً ایکی مئتیر بیر- بیریندن آرالی، ایییله‌رک نمازدا رکوع ائله‌ین کیمی اللرینی دیزلرینه قۆیاراق(۹۰درجه ایییلمیش حالدا) قالاردیلار. بونلاردان آیریلمیش اۆ بیر نفر دئیردی:

- هن‌قره؟

اللرینی دیزلرینه قۆیموش اۆیونچولارین بیری جواب وئرردی:

– اوُش(اوُچ) گئت قره!

بونو ائشیدن آیاق اوّستونده‌کی اوْیونچو اوُزاقدان قاچا– قاچا گلیب، اللرینین آیاسینی(کفه‌سینی) اوولده ایلیب اللرینی دیزلرینه قوْیموش اوْیونچونون بئلینه قوْیاراق اوْنون اوّستوندن آتیلیب اوْ یانینا دوّشر و یئنه آرا وئرمه‌دن اللرینی ایکینجی ایلمیش اوْیونچونون بئلینه قوْیوب اوّستوندن آتیلار و بئله‌لیکله هامیسی‌نین اوّستوندن آتیلیب، لاپ سوْنونجوندان آتیلاندان سوْنرا موّعَیین فاصیله‌ده بو دا اوْنلارین سیْراسیندا اللری دیزلرینده دایاناراق ایکی قات قالاردی. بو دؤنه یوْلداشلارین بئلیندن آتیلماق هامیدان اوولجه بئلیندن آتیلان یوْلداشا چاتاردی. بو دا قالخیب بئلینی دوّزَلدیب اوولکی اوْیونچو کیمی اوْنلارین بئلیندن آتیلا– آتیلا گئدیب سوْنونجودان اوْیاندا اللری دیزلرینده ایکی قات دایاناردی. بو دؤنه اوولە دوّشموش ایکینجی اللری دیزلرینده‌کی اوْیونچو قالخیب سیْرا ایله دوّزولموش یوْلداشلارینین اوّستونده آتیلاراق سوْنونجو اللری دیزلرینده اوْلاندان اوْ یاندا اللرینی دیزلرینه قوْیوب ایلردی. بئله‌لیکله هامیسی هم «پیشدک» (اللری دیزلرینده و ۹۰ درجه قاباغا ایلمیش) دورواردی، هم ده باشقا یوْلداشلارینین بئلیندن آتیلاردی. هامی آتیلیب بیترکن اوْیون دا بیتمیش ساییلاردی و ایسته‌سه‌یدیلر همین اوْیونو دؤنه– دؤنه تکرار ائدردیلر. بو اوْیونون اوُدانی– اوُدوزانی اوْلمازدی.

بئژوشه– بنده دوّشه

بو اوْیوندا اوشاقلار سایجا برابر اوْلان ایکی دسته‌یه بؤلونرلردیلر. هر دسته‌نین سایی اوّچ نفردن آز اوْلمامالییدی.

دسته‌لر ال- اله وئره‌رک بیر- بیریندن آرالی نئچه آددیم فاصله‌ایله قارشی- قارشییا دایاناردیلار. پوشک آتماقلا بیرینجی نؤوبه‌نی الده ائتمیش دسته دئیردی:

- «بنؤوشه- بنده دؤشه، بیزدن سیزه هانسی دؤشه؟».

قارشی طرف بیرلیکده سسلنه‌رک دئیردی:

سیزدن بیزه ..... دؤشه(نقطه‌لرین یئرینه قارشی طرفکی دسته‌نین بیرینین آدینی دئیردیلر) و اؤنون آدی دئییلن کیمی، او اؤز دسته‌سیندن آیریلیب قاچا- قاچا اؤزونو ال- اله وئرمیش دسته‌ده ایکی نفرین آراسینا وورماقلا اؤنلارین اللرینی بیر- بیریندن قیٖرماق ایسته‌یردی. اؤ، بو ایشی گؤره‌بیلسه‌یدی اؤنلارین بیرینی ده گؤتوروب اؤزو ایله آپاریب اؤز دسته‌لرینه آرتیراردی و یئنه ده اؤیونو اؤنلار باشلایاردی. قیٖرابیلمه‌سه‌یدی، اؤزو ده قالیب، اؤزونو ووردوغو دسته‌یه آرتیریلاردی و اؤیون قارشی طرفین الینه کئچردی. بو اؤیون طرفلرین بیرینین بیر نفری قالانا کیمی داوام ائدردی. آداملارینی الدن وئرمیش دسته اودوزان ساییلاردی. بعضاً هئچ بیر دسته غلبه قازانابیلمه‌یه‌رک یؤرولاندان سؤنرا اؤیونو بوراخاردیلار.

بوجاق توتدو:

بو اؤیون مؤعَیین فاصیله‌لرده اؤلان بوجاقلار لازیمدیر. بوجاق اؤلماپان یئرده بیر دؤز یئرده هندسی شکیللردن بیرینی جیٖزیب، مثلاً اؤیونجولارین ساییندا اویغون اؤلاراق بیر اؤچ بوجاق، دؤرد بوجاق، بئش بوجاق، آلتی بوجاق و ... شکیل چکیب، هر اؤیونچونو بیر بوجاغا قؤیمالی و بیر نفر ده بو بوجاقلی یئرین مرکزینده یعنی بؤتون بوجاقلارا برابر فاصیله

ده اوْلان یئرده دایانار. بیر– ایکی– اوّچ:– دئیه، اوْیون باشلانار. اوْیون باشلاندیقدا بوجاقلاردا دایانانلار یئرلرینی دییشرلر؛ مثلا بیرینجی بوجاغین آدامی ایکینجینه، ایکینجی بوجاغینکی اوّچونجونه، اوّچونجونونکو دؤردونجونه و بئله‌لیکله هر بیری بیر بوجاغا قاچار. آرادا دایانان اوْیونچو دا چالیشمالیدیر کی، اوْنلارین بیرینه کئچه. یعنی اوْنلارین بیری، ایسته‌دییی بوجاغا چاتمامیش بو اؤزونو اورا سالا و اوْنا یئر قالمایا. بئله اوْلدوقدا، اوْ اوْیونچو دا مرکزه کئچیب، اوْنون یئرینی توتار و اوْنون گؤردویو ایشی ده اؤز عؤهده‌سینه گؤتورر. اوْیون بو طرزله داوام ائدر یعنی هر کیم توتاجاغی بوجاغی توتانا کیمی مرکزده‌کی اوْ بوجاغی توتسا، اوْ دا مرکزده‌کی‌نین یئرینی توتار و اوْ گؤرن ایشی گؤر.

بوزدا زوّیمک

بو اوْیون قیْش گؤنلرینین اوْیونودور. بئله کی قار یئری اؤرتند و یا آخار چایلار و سولارین اوّزو سال بوز اوْلاندا اوشاقلار، آیاقلار آلتیندا برکیمیش قارین و یا چای و آرخلارین اوّستونده دوْنموش بوزلارین اوّستونده زوّیرلر. بئله کی هانسی اوْیونچو بوز و یا قارین اوستونده چوْخ یوْل اوّزه بیلسه، اوْیونو آپارمیش (اودموش) ساییلار.

بیر قوشوم وار بو بوْیدا

بو اوْیوندا اوْینایانلارین سایی آزی ایکی نفر اوْلمالیدیر، آنجاق چوْخ اوْلدوقجا اوْیون داها دا شیرین اوْلار.

بو اوْیوندا بیر نفر بیر حئیوانی نظرینه آلاراق الینین آیاسینی

(کفه‌سینی) یئردن بیر آز آرالی ساخلاییب دئیر:

«بیر قوشوم وار. بو بۆیدا»

قالان اۆیونچولار دیققت و فیکیرله اۆنا باخا-باخا سؤزونو ائشیدر و اۆنا جواب اۆلاراق دئیرلر: قئیقالاها قیئقالا.

همان اۆیونچو الینی بیر آز اۇجایا قالدیریب دئیر:

«دن یئر، اۆلا بو بۆیدا».

اۆیونچولار سس سسه وئریب دئیرلر: قئیقالاها قیئقالا

یئنه هامی باخار و اۆ اۆچونجو دؤنه الینی بیر آزدا قالدیریب و نظره آلدیغی حئیوان بۆیدا یئردن آرالی ساخلاییب دئیر:

«سو ایچر، اۆلار بو بۆیدا».

اۆنو ائشیدن و الینه باخان اۆیونچولار یئنه ده « قئیقالاها قیئقالا» دئیندن سۆنرا اۆنون نظرده آلدیغی حئیوانین نه اۆلدوغونو دئمه‌لی دیرلر. مثلاً سوآل وئرنین الی یئردن چۆخ آرالی اۆلسا اۆنلارین ظنی اؤکوزه، دوه‌یه، آتا، قاتیرا و بو کیمی قارا ماللارا گئدر و اۆ حئیوانلارین بیرینین آدینی دئمکله اۆ حئیوانی تاپارلار. هابئله الی تخمیناً ۷۰- ۸۰ سانتیمئتیر یئر ایله فاصیله ده اۆلسا، اۆنلار اۆ حئیوانین قۆیون، کئچی، ایت، قورد و بونلار بۆیدا حئیوان اۆلدوغونو دۇیارلار. یئنه ده الی آشاغیدا اۆلسا، اۆنلار اۆنون نظرده آلدیغی حئیوانین پیشیک، تۆیوق، خۆروز، اۆردک، و ... اۆلدوغونو، الی یئردن یالنیز بئش- آلتی سانتیمئتیر آرالی اۆلدوقدا قورباغا، سیچان،

کرتَنکله، و داها دا آز اوْلدوقدا ایلان، عقرب، چکیرتگه، تاری دوه‌سی و ... اوْلدوغونو ظّن ائدیب جواب وئررلر. جواب وئرنده ده هر بیری بیر حئیوانین آدینی چکمه‌یه حاقلیدیر- مثلا الی یئردن ۷۰-۸۰ سانتیمئتیر آرالی اوْلدوقدا، اوشاقلارین بیری دئیر:- کئچی. سوْروشانین نظری کئچی اوْلمادیقدا باشقاسی دئیر قوْیون، اوْ دا اوْلمادیقدا بیر آیریسی دئیر:- ایت و نهایتده دوْغرو جواب وئرن، سوآل وئره‌نین یئرینه کئچه‌رک، اوْیونو اله آلار.

بو اوْیوندا دوْغرو جواب وئریلینجه اوْیون سوآل وئرنین الینده اوْلار؛ یعنی جواب وئرنلرین هئچ بیری دوْغرو جواب وئرمه‌دی‌کده، سوآل وئرن اوْ حئیوانین آدینی اؤزو دئییب، باشقا بیر حئیوانی نظره آلاراق اوْیونو اوولدن باشلایار و دوْغرو جواب آلینجا اوْیونو الدن وئرمز.

پئل – دسته(اوُلاتما)

«پئل- دسته» و بعضاً «اوُلاتما» دئییلن بو اوْیونا لازیم اوْلان شئیلر ایکی آغاج تیکه‌سی، ایکی کرپیچ و یا کرپیچ بوْیدا داشدان عیبارتدیر. بو آغاجلارین بیرینین تخمیناً بیر مئتیر اوُزونلوغو و ایکی سانتیمئتیر یوْغونلونو اوْلمالی، بیرینین ده ۲۰ سانتیمئتیر اوُزونلوغو، یئنه ده ایکی سانتیمئتیر یوْغونلوغو (قطری) اوْلمالیدیر. اوْیونچولار سؤزو گئدن ایکی کرپیچ و یا کرپیچ ایریلیکده ایکی داشی تخمیناً ۱۰ سانتیمئتیر فاصله ایله یان- یانا قوْیمالی، پئل آدلانان کیچیک آغاجین دا اوُجلارینی اوْ داشلارین اوّستونه قوْیمالیدیلار. اوْیونچولارین سایی آزی ایکی نفر اوْلمالی و هر بیری باشقا

طرفین رقیبی کیمی اوْینامالیدیر. سایلاری چوْخ اوْلارسا، ایکی تیمه بؤلونمه‌لیدیرلر. قورعه چکمه، یاش- قورو آتما، شئر- خط آتما و بو کیمی یوْللار ایله هانسی‌نین اوول اوْیناماسی بللی اوْلاندان سوْنرا، اوْ اوُزونلوغو تخمیناً بیر مئتیر اوْلان و « دسته» آدلانان آغاجی پئلین آلتیندان سالیب وار گؤجو ایله اوْنو قاباغا آتمالیدیر و یا دسته‌نی اوْنون یانینا برک ووُرماقلا اوْنو قاباغا توُللامالیدیر. اوْ بیری نفر و یا تیم ده پئلین قاباغیندا آنجاق نئچه مئتیر قاباقدا دایانیب، پئلی هاوادا توتماغا چالیشارلار. پئلی هاوادا توتان تیم و یا فرد اوْیونو آپاریب و گلیب قاباقکی تیم و یا فردین یئرینه کئچه‌جکدیر.

تونا بیلمه‌سه گئدیب اوْنو گؤتوروب پئلین آتیلدیغی یئر آتاجاقدیر. پئلین دؤشدویو یئر آتیلدیغی یئر اوْلسا و یا اوْرایا اوْ قدر یاخین اوْلسا کی، آرادا اوْلان فاصیله « دسته»نین اوُزونلوغوندان آز اوْلسا، یئنه ده اوْیونچو اوُدوزوب و یئرینی پئلی قایتاریب آتانا وئرمه‌لیدیر، آنجاق آرالی دؤشسه، و یا پئل یئره دؤشمه‌میش اوْنو دسته‌ایله ووُروب —اوزاقلاشدیرا بیلسه الینده‌کی دسته‌ایله پئلین آتیلدیغی داشلاردان باشلاییب پئله قدر اؤلچمه‌لیدیر. اوْ فاصله اوْن دسته و یا آرتیق اوْلسا پئلی گؤتوروب هاوایا آتمالی و اوْ آشاغی گلنده نئچه دؤنه ووُرا بیلسه، الینده‌کی دسته ایله اوْنو ووُروب هاوایا قایتارمالیدیر. آنجاق پئلین دؤشدویو یئر اوْن دسته بوْیو اوْلماسا نئجه دسته اوْلدوغونو یادیندا ساخلاییب، یئنه اوْیونو داوام ائدر. یعنی پئلی دسته‌ایله اوزاقلاشدیرار. و اوْ بیری اوْیونچو پئلی هاوادا توتابیلمه‌سه، گئدیب یئنه ده اوْنو دؤشدویو یئردن آتیلدیغی یئره آتار. پئلی آتان دا اوولکی کیمی اوْرادا دایانیب

پئلی داشلارا یاخینلاشماغا یوْل وئرمز؛ یعنی اوْنو هاوادا دا ووُرمالی اوْلسا، ووُروب دالییا قایتارار، قایتارابیلمه‌سه ده یئنه پئلین دوّشدویو یئر ایله داشلارین آراسینی اؤلچر، کئچن دؤنه داشلارایله پئلین آراسی مثلاً دؤرد دسته اوْلموشدورسا، بو دؤنه‌کی فاصله‌نی ده اوْنا علاوه ائدر یعنی فاصله‌لری سایاندا بئشیندن باشلایار. بو دؤنه فاصله‌لری اوْن دسته‌یه چاتدیرسا، اوْلاداجاغی طرفی اوْلادار، چاتدیرار بیلمه‌سه یئنه اوْیون داوام ائدرکی، اوْ فاصله‌لر اوْن دسته‌یه چاتا، بلکه طرفی اوْلادابیله یعنی اؤنجه ایشاره ائتدییمیز کیمی پئلی هاوایا آتیب دسته ایله اوْنو نئچه دؤنه ووُرا بیلسه ووُروب هاوایا قایتارا. دسته‌ایله پئلین ووُرولماسی تکجه بیر دفعه اوْلسا، بیر دفعه، ایکی دفعه اولسا ایکی، اوّچ دفعه اولسا اوّچ و هر نئچه دفعه اوْلسا همان سایدا پئلی دسته‌ایله ووُروب اوْرادان اوزاقلاشدیرمالیدیر. یعنی بیر دفعه ووُرار، اوْ، هارا کیمی گئدرسه، گئدیب گؤتوروب بیر ده ووُرار و بئله‌لیکله اوْنو هاوادا ووُردوغو سایدا دا ووُروب اوزاقلاشدیرار و پئلی گؤتوروب الیله داشلار اوْلان یئره آتان اوْیونچونو اوْرادان پئل داشلارینین یانینا قدر اوْلادار؛ بئله کی اوْ پئلی گئدیب آخرده دوّشدویو یئردن گؤتوروب داشلارین یانینا کیمی «اووو» سسی چیخاردیراق قاچمالیدیر. سؤز یوْخ کی، اوْلایارکن نفسی چاتماسا و باشلادیغی یئردن داشلارین یانینا کیمی بیر نفسه اوْلایا بیلمه‌سه اوْیونو اله کئچیره بیلمه‌یه‌جکدیر. آمما اوْلایا بیلسه، اوْیونو اله کئچیریب، پئل دسته‌نی و قاباقکی اوْیونچونون یئرینی تحویل آلاراق اؤز یئرینی اوْنا وئره‌جک و اوْیون داوام ائده‌جکدیر.

هانسی اوْیونچو قارشی طرفی چوْخ اوْلادا بیلرسه اوْیونون اوْدانی ساییلاجاقدیر.

تکم- جوّت؟

بو اوْیون ایکی دسته‌ایله اوْینانار و هر دسته‌نین سایی بیر نفردن توتدو نئچه نفره کیمی ده اوْلابیلر.

بو اوْیوندا گرک اوْلان شئیلر بعضاً یئمکلردن مثلاً نوْخود کیشمیش، فیندیق، بادام و .... عیبارتدیر و اوْدوزان اوْیونچو اوْدوزدوغو یئمکلری اوْدانا وئرمه‌لی اوْلار، بعضاً ده باشقا شئیلردن، مثلاً کیچیک داشلار، دوّیمه‌لر و آیری شئیلردن تعیین اوْلونور.

هر حالدا اوْیونو باشلایان اوْیونچو سؤزو گئدن شئیلردن نئچه‌سینی اوْووجوندا یئرلشدیریب، باشقا طرفدن سوْروشار:

«تکم- جوت؟» یعنی الیمدن اوْلان شئیلرین سایی تکدیر، یوْخسا جوّتدور؟

اوْنلارین سایینی بیلمه‌ین اوْیونچو، «تک» و یا «جوّت» دئیه، جواب وئرمه‌لیدیر. اوْندان سوْنرا الینده شئیلری ساخلایان، الینی آچمالی و اوْ شئیلری بیرلیکده سایمالیدیرلار. اوْنلارین سایی تک گلسه، یعنی بیر، اوّچ، بئش، یئددی و بونلار کیمی سایلا اوْلسا، تک حئساب اوْلار؛ ایکی، دؤرد، آلتی، سککگیز، و ... اوْلسا جوّت حئساب اوْلارلار. بئله‌لیکله، «تکم جوّت» سوْرغوسونا جواب وئرنین جوابی اوْ شئیلرین سایینا اوُیغون اوْلسا، یعنی اوْنون جوابی «جوّت» اوْلسا، شئیلرین ده سایی،

مثلاً ایکی، دؤرد، آلتی، سکگیز و باشقا جوّت سایلاردا اوْلسا، اوْ جوابی وئرن اوْیونون اوُدانی ساییلار و اوْیونو اله کئچیرر و یا قرارلاشدیقلاری آلمالینی آلار.

ایستر بو اوْیون، ایستر باشقا اوُدانی- اوُدوزانی اوْلان اوْیونلاردا اوُدوزانین وئرمه‌یه بیر شئیی اوْلماسا، اوْیون باشلانمامیش وئریلن قرارا گؤره اوُدوزان اوْیونچو موّعَیین سایدا «شاپبا» یئیر؛ یعنی اوُدان اوْیونچو بللی ائدیلمیش سایدا اوْنا شاپبا وورار. شاپبا الین آیاسی(کفه‌سی)ایله وورولاراق، اینجیتمه‌ین ضربه دئمکدیر.

توپ گئتمک

نئچه اوشاق بیرلیکده بیر رئزین توْپ‌ایله توْپ گئدردیلر- یعنی هر بیریسی توْپو الینین آیاسی(کفه‌سی)ایله یئره وورار، توپ قالخدیقدا یئنه وورار و بو ایشی نه‌قَدَر باشارسار داوام ائتدیرر، آنجاق توْپ الدن چیْخدیقدا یعنی یئردن قالخمادیقدا و یا وورابیلمه‌یه‌رک یئره دوّشدوکده نؤوبه‌نی باشقاسینا وئرمه‌لیدیر. توْپ گئدن بیردن باشلایاراق گئتدییی توْپو یعنی هر دؤنه الینین کفه‌سی‌نین توْپا دَیمه‌سینی سایمالیدیر. هر اوْیونچو چوْخ گئده‌بیلسه(داواملی اوْلاراق چوْخ سایدا الینین کفه‌سی‌ایله توْپو وورابیلسه) اوْیونو آپاریبدیر.

جَویز دیْغیرلاتما

بو اوْیون آزی ایکی نفرله اوْینانابیلر. اوْنلار بیر یاماج یئرین اَتیینده بیر جیْزیق چکر و هر اوْیونچو بیر جَویز او جیْزیغین اوّستونه دوّزر. پوُشک آتماقلا هر بیرینین نؤوبه‌سی تعیین

ائدیلندن سۆنرا نئچه آددیم فاصله‌ده بللی ائدیلمیش یئردن نؤوبه‌ایله هر بیری باشقا بیر جَویزی سیٚرا ایله دؤزولموش جویزلرین اوٚستونه دیٚغیرلادار. هانسی‌نین دیٚغیرلاتدیغی جویر دؤزولموش جویزلرین بیرینه توٚخونارسا، اوٚ، اوٚیونون اوٚدانی ساییلار و یئره دؤزولموش جویزلری اؤزونه گؤتورر. اوٚیون اؤز آرالارییندا قرارلاشدیقلاری دؤنه‌یه کیمی داوام ائدر.

جیٚزیق داشی

بو اوٚیوندا ایکی تیم اوٚیونچو لازیمدیر. هر تیمین سایی بیر نفر، ایکی نفر و آرتیق دا اوٚلابیلر. دؤز و هامار یئرده چکیلمه‌لی اوٚلان بو جیٚزیق، دؤردِ ائولی و هر ائوی دؤرد بوجاقلی اوٚلمالیدیر. هر ائوینین اَن اوٚزونو تخمیناً ۶۰-۷۰ سانتیمئتر اوٚلان بو جیٚزیقدا اوٚیناماق اوٚچون الین کفه‌سی بوٚیدا بیر یاستی داش گرکدیر. ایلک اوٚیونچو داشی اوولجه بیرینجی ائوه سالیب، بیر آیاغی‌ایله گئده‌رک(لیح-لیح= لیک-لیک گئده‌رک)، داشی دا همان آیاق‌ایله ووٚروب، بیرینجی ائودن ایکینجی، ایکینجی ائودن اوٚچونجو، اوٚچونجو ائودن دؤردونجو و دؤردونجو ائودن ده ووٚروب ائشییه چیٚخارتمالیدیر. سوٚنرا داشی ایکینجی ائوه آتمالی و بیرینجی ائودن باشلاییب، بیر آیاغی‌ایله گئده‌رک داشی گئنه ده آیاغی‌ایله دوٚلاندیریب ائشییه چیٚخارتمالیدیر. داشی اوٚچونجو- دؤردونجو ائولره سالاندا دا، بیرینجی ائودن گلیب اوٚنو ووٚروب دؤردونجو ائودن ائشییه چیٚخاراندان سوٚنرا آرخاسینی جیزیغا چئویریب، چییننیندن داشی اوولجه بیرینجی ائوه سالمالی، آردینجا اوٚ ائوین اوٚستوندن آتیلاراق بیر آیاغی‌ایله ایکینجی، سوٚنرا اوٚچونجو ائوه آتیلار

و دؤردونجو ائوه چاتديقدا، اَييليب داشی بيرينجی ائودن گؤتوروب ائشييه چيخار. بونون آردينجا يئنه ده آرخاسی جيزيغا ساری دايانيب، داشی چيی‌نيندن ايکينجی ائوه آتيب بير آياقلی اوولکی ائودن باشلاياراق ايکينجی ائوين اوّستوندن اوّچونجو ائوه آتيلار، اوّچونجو ائوده بير آياق اوّسته دايانيب داشی گؤتورندن سوْنرا همان گئديش‌ايله ائشييه چيخار، بو سایاق‌ايله نؤوبه‌ايله داشی اوّچونجو و دؤردونجو ائولره ده ساليب، بير آياغی‌ايله گليب، همان طريق‌ايله ده داش اوْلان ائوين يانينداکی ائوده دايانارق داشی گؤتوروب اوْ ائوه آياق باسماييب، بلکه اوّستوندن آتيليب، بير آياقلا ائشييه چيخار. بئله‌ليکله بو اوْيون باشا چاتار و اوْيون همان اوْيونجو و يا اوْنون تيمينده اوْلان باشقا يوْلداشی طرفيندن يئنيدن باشلانار و بو تيم اوُدوزونجا اوْيونو الده ساخلاياباييلر.

بو اوْيوندا دا داشی ائولره سالماق ايسته‌ين يانيلاراق و يا الی تيتره‌مکله داشی نؤوبه‌سی اوْلان ائوه سالابيلمه‌سه و يا اوْنو ائله سالساکی، او، بير جيزيغين اوّستونه دوّشسه و يا اؤزو آتيلا- آتيلا گئدنده يانيلاراق و يا اؤزونو ساخلايا بيلمه‌ييب، آياغينی ائولرين ايچينه دئييل، جيزيقلارين اوّستونه آتسا، يا دا آياغينی قوْيمامالی يئره قوْيسا، اوْيونو اوُدوزموش ساييلار.

خان توْپو

ايکی و يا نئچه اوشاق هر بيری بير کوّنده پالچيق گؤتوروب، اوْنو بير کاسه و چاناق شکلينه ساليب اوْيونچو يوْلداشی و يا يوْلداشلارينا دئير:

– خان گله!

یوْلداشی و یا یوْلداشلاری جواب وئرمه‌لیدیر:

– وورگله!

اوْ، بو جوابی آلان کیمی پالچیقدان قاییردیغی ایچی بوْش خان توْپونو آغزی اوّسته وار گوّجو ایله یئره چالمالیدیر. پالچیق خان توْپو آغیر ضربه‌ایله آغزی اوّسته یئره دَیدیکده، ایچینده قالمیش هاوا آزاد اوْلماقلا خان توْپونون دییینی پارتلادار. خان توْپوسونو پارتلامیش گؤرن یییه‌سی قارشی طرفه و یا طرفلره دئیر:

– قوْی گله!

قارشی طرف و یا طرفلر خان توْپونون آچیلمیش دئشییی بوْیدا اؤز پاچیغیندان قوْپاردیب، اوْنون پالچیغینا آرتیرمالیدیر. بو دؤنه نؤوبه باشقا یوْلداشا و یا اوْنلارین بیرینه چاتار. خان توْپوسونو پارتلادابیلمه‌ین اوْیونچو کیمسه‌دن پالچیق آلابیلمز؛ آنجاق خان توْپولاری پارتلایانلارا پالچیق وئره– وئره پالچیغی آزالار و حتی قورتارار و اوْیونون اوْدوزانی ساییلار.

خوْروز دؤیوشو

آرتیق اوْغلانلاردان اوْلان بو اوْیونون اوْیونچولارینین سایی ایکی نفر و آرتیق اوْلابیلر. بو اوْیوندا اوْیونچولار ال– قوْلتوق وضعیتده و بیر قیْچی‌ایله لیک– لیک گئده‌رک ایکی– ایکی مئیدانا کئچیب، بیر بیرلرینه چییین و دؤش ورارلار. بو اوْیوندا تئز یوْرولوب هاوادا ساخلادیغی آیاغینی یئره قوْیان

و یا باشقا اوْیونچونون چییین و دؤش ضربه‌سی‌ایله یئخیلان یا دا آیاغینی یئره قوْیان اودوزان ساییلار.

بو اوْیوندا بعضاً بیر اوْیونچو نئچه اوْیونچونو سالابیلر؛ یعنی بیرینی یوْروب یئخدیقدان یا آیاغینی یئره قوْیدوروب اوْیوندان سالاندان سوْنرا بیر آیریسینی، هابئله چوْخلو اوْیونچونو یوْروب، سالیب، مئیداندان چئخارابیلر. بو کیمی اوْیونچو اوْیونون نهایی آپارانی ساییلار.

لیح- لیح(لیک-لیک) گئتمک

آیاقلارین بیرینی یئردن قالدیریب هاوادا ساخلایاراق، بیری‌ایله آتیلا- آتیلا یوْل گئتمه‌یه «لیک- لیک گئتمک» دئیرلر. کئچمیشده اوشاق اوْیونلاریندان بیری ده لیک- ایک گئتمه یاریشی ایدی. ایکی و یا نئچه اوْیونچو بیر یئردن باشلایاراق لیک- لیک گئدردیلر. لاپ اوزاغا گئدن یعنی هامیدان چوْخ یوْلو بیر قئچلی گئدن اوشاق اوْیونون اوْدانی ساییلاردی.

دریان جیزیغی[1]

بو اوْیون بیر دوْز و هامار یئرده حیاتا کئچه‌بیلر. سکگیز ائودن عیبارت اوْلان بو جیزیغین هر ائوینین ائنی تخمیناً ۴۰ یا ۵۰ سانتیمئتیر اوْلمالی، اوْیونچولار دا ایکی تیمدن تشکیل اوْلمالیدیرلار. هر تیمین سایی بیر نفر، ایکی نفر و حتّا چوْخ دا اوْلابیلر. پوْشک آتما، شئر خط آتما، تکیم- جوْت گلمه و باشقا یوْللار ایله ایلک اوْیونا کئچمه‌لی تیم بللی اوْلار.

۱-بو اویون مئشینین قوْنشو کندی اوْلان دریان کندیندن مئشینه گلدییی اوْچون دریان چیزی آدلانیبدیر.

بو اوْیونون وسیله‌سی الین کفه‌سی بوْیدا بیر یاستی داشدان عیبارتدیر. داش اوْلمایان یئرده همن اوْلچوده تاختا، ساخسی و ساییره ده ایشلَنَر. اوْیونچو جیْزیغین باشیندا یعنی بیرینجی ائوین کناریندا دایانیب، داشی بیرینجی ائوین ایچینه آتار. سوْنرا اوْ ائوی آددایاراق ایکینجی ائودن باشلاییب لیک- لیک(بیر آیاقلا) گئده- گئده جیْزیغین بوّتون ائولرینی بیر- بیر دوْلانیب، سککگیزینجی ائودن قاییداراق گئتدییی یوْلو گلیب، ایکینجی ائوده اَییلیب داشی بیرینجی ائودن گؤتورندن سوْنرا جیْزیقدان ائشییه چیْخار. سوْنرا داشی ایکینجی ائوه آتار، یئنه ده بیر آیاقلا یوْلا دوّشوب ایکینجی ائوین (ایچینده داش اوْلان ائوین) اوّستوندن آتیلاراق، جیْزیغین اوْباشینا گئدیب، قاییدار و اوّچونجو ائوده دایانیب داشی گؤتورندن سوْنرا ایکینجی ائوین اوّستوندن بیرینجی ائوه آتیلیب اوْرادان قیْراغا چیْخار. بئله‌لیکله نؤوبه ایله داشی، جیْزیغین بوّتون ائولرینه سالیب، بیر آیاغی‌ایله آتیلا- آتیلا گئدیب، اوْ ائوه آیاق قوْیمایاراق قاییدار و داشی گؤتوروب آتیلا- آتیلا قیْراغا گلر. داش سککگیزینجی ائوده اوْلاندا، قیْراغا چیْخماسین، دئیه، یئددینجی ائودن قاییتماق و داشی گؤتوروب گلمکله اوْیون داوام ائدر. ایش بورا چاتاندا نؤوبه «ائو توتما»غا چاتار. بو زامان آرخاسینی جیْزیغا چئویریب اوولجه داشی اؤز چیینیندن آشیریب بیرینجی ائوه سالار؛ سوْنرا قاییدیب اوولکی کیمی بیر آیاقلا بو ائودن اوْ ائوه، اوْندان اوْ بیری ائوه آتیلا- آتیلا گئدر؛ آمما بو دؤنه دؤردونجو بئشینجی و یئددینجی سککگیزینجی ائولره چاتاندا ایکی آیاغینی دا یئره قوْیابیلر؛ یعنی ساغ آیاغینی دؤردونجو، سوْل آیاغینی بئشینجی، هابئله ساغ آیاغینی یئددینجی و سوْل آیاعینی سککگیزینجی ائوه

قوْیار، قاییداندا دا همن گئدیش یوْلو ایله قاییدار. باخمایاراق داشی چیی‌نیندن آشیریب ایکینجی، اوُجونجو، دؤردونجی و ... ائولره آتماق و داش اوْلان ائوه آیاق باسمایاراق قالان ائولره آیاق قوْیماقلا و قاییدارکن داشی گؤتوروب گلمکله اوْیونون باشا چاتار. بو اوْیوندا اوُدوزماییینجا ایلک اوْیونچو اوْیونا داوام ائدر. اوُدوزارسا اؤز تیمیندن اوْلان اوْیونچو و یا اوْیونچولار اوْنون یوْلونو داوام ائتمه‌لیدیر. دئمک تیم بیر نفردن آرتیق اوْلسا، سوْنونجو نفر ده اوُدوزماییینجا اوْیون ایکینجی تیمین الینه کئچمز. بونو دا آرتیرمالییام کی هر تیمده بیر نفردن آرتیق اوْیونچو اوْلارکن اوُدوزان اوْیونچونون یئرینه کئچن اوْیونچو اوْیونو اوولدن دئییل، یوْلداشی‌نین اوُدوزدوغو یئردن باشلامالیدیر.

اوْیونچو نئجه اوُدوزار؟

جیزیق اوْیونوندا داشی ائولره سالماق ایسته‌ین یانیلاراق و یا الی تیتره‌مکله داشی نؤوبه‌سی اوْلان ائوه سالابیلمه‌سه و یا اوْنو ائله سالساکی، او، بیر جیزیغین اوّستونه دوّشسه و یا اؤزو آتیلا– آتیلا گئدنده یانیلاراق و یا اؤزونو ساخلایا بیلمه‌ییب، آیاغینی ائولرین ایچینه دئییل، جیزیقلارین اوّستونه آتسا، یا دا آیاغینی قوْیمامالی یئره قوْیسا، اوْیونو اوُدوزموش ساییلار.

شئر خط آتما[1]

بو اوْیون آرتیق ایکی نفرین آراسیندا اوْینانار: دئمک

۱– شئر– خطدن مقصد کئچمیشده ایرن اوْلان سیکّه پوللارین بیر اوُزونده اوْلموش شئر (اسلان) شکیلی، باشقا اوُزونده یازیلمیش عدد و پول قیمتیدیر.

بیر سیککه پول، ایکی اوّزلو دوّیمه و یا باشقا بیر شئیی گؤتوروب، اوْنون بیر اوُزونه شئر، بیر اوُزونه خط آدی قوْیار، سوْنرا بیری اوْنو هاوایا آتاراق یوْلداشیندان سوْروشار:

«شئر خط»؟

او، «شئر» و یا «خط»- دئیه، جواب وئرر.

سوْنرا هاوایا آتیلان شئیه باخارلار. اوْنون دئدییی دوْغرو چیخسا، مثلاً «شئر» دئمیشسه، اوْ شئیین ده شئر آدلانان اوّزو اوّسته دوّشسه، اوْیون اوْنون الینه کئچر، یعنی بو دؤنه اوْ شئیی هاوایا آتما و «شئر خط»، سوْرغوسو وئرمه نؤوبه‌سی اوْنا چاتار. دوْغرو جواب وئره بیلمه‌سه، دوْغرو جواب وئره‌نه کیمی اوْیون اوولکی اوْیونچونون الینده داوام ائدر.

فوْل فیرلاتما

بو اوْیون آرتیق قیْش فصلی و یئرده بوز دوْنان زامانا عائید اوْلورسا، هامار و برک یئرلرده، اوْ جوّمله‌دن مرمر داش دؤشنمیش یئرلرده اوّزو آلچاق- اوجا اوْلمایان مؤزائیک اوّستونده، ائله‌جه ده قیْرقوم اوّستونده و هامار سیمینت چکیلمیش یئرلرده ده فوْل فیْرلادانلار اوْلور.

آغاجدان یوْنولاراق اوُجونا مخصوص میْخ چالینان و مئشینده فوْل، بعضی یئرلرده هوْل، بعضی یئرلرده میْزاق آدلانان اوْیون وسیله‌سی‌نین اوّستونده اوْلان قاتمانین باشیندا اوْلان حالقا اوْیونچونون ساغ الینین اوْرتا بارماغینا کئچیر. اوْیونچو فوْلو سوْل الینده ساخلاییب، ساغ الی‌ایله قاتمانی فوْلون دؤوره‌سینه ساریار. قاتما ساریناندان سوْنرا اوْیونجو قاتمانی کئچیردییی بارماغینی فوْلون باشینا و باش بارماغینی

دا اوُجونا(یئرده فیرلانان میخا، باسیب اؤزل بیر طرزیله اوْنو هاوایا قالدیراراق یئره آتار. فوْل یئره دوّشه- دوّشه قاتمانین آچیلماسی اوْنون فیرلانماسینا سبب اوْلار؛ آنجاق اوْنون چوْخ زامان فیرلانما و یاخشی فیرلانماسی داها چوْخ اوْنو فیرلادان اوْیونچونون باجاریغیندان آسیلیدیر.

فوْل، دوّز و هامار یئرده، دوْنان بوز اوّستونده، هم ده مرمر داش و باشقا صاف یئرده داها یاخشی فیرلانار و فیرلانماسی اوْزون چکر.

بو اوْیوندا بعضاً نئچه اوْیونچو، هامیسی قاتماسینی ساریب، فوْلو فیرلاتماغا حاضیرلایب، بیر ایکی اوّچ، دئمکله فوْللاری یئره آتارلار. بیرلیکده فیرلانماغا باشلایاراق، هامیدان گئج فیرلانمادان دوّشن فوْلون یییه‌سی اوْیونون آپارانی ساییلار.

قالاق- قالاق کیمین اوّستونده؟

بو اوْیوندا آزی اوّچ اوْیونچو لازیمدیر. چوْخونا دا سؤز یوْخدور؛ آنجاق هر نئچه نفر اوْلسالار، بیری ال- آیاغینی آلتینا یئغیب، اوّزو قوُیلو یئره یاتار. قالانلاری اوْنون دؤوره‌سینده اوْتوروب، هر بیری، بیر الینی یومروقلایب، بیری یومروغونو یاتانین بئله قوْیار، ایکینجی یومروغونو اوْنون یومروغونون اوّستونه، اوّچونجو ده اوْنون اوّستونه و بئله‌لیکله نئچه نفر اوْلسالار هامیسی یومروقلارینی اوْنون بئلینده بیر- بیرینین اوّستونه قوْیار. سوْنرا بیرلیکده اوّزو قوُیلو یاتان و آرخاسینی گؤرمه‌ین اوْیونچودان سوْروشارلار:

«قالاق- قالاق کیمین اوّستونده»؟

اوْ دوْغرو جواب وئره‌بیلسه، یعنی دئیه‌بیلسه‌کی، لاپ یوُخاریدا اوْلان ال کیمین الیدیر، هامی اللرینی اوْنون بئلیندن گؤتورورلر و اوْنون قالخیب اوْتورماسیلا، الی لاپ یوُخاریدا اوْلموش اوْیونچو اوْنون یئرینده یاتار بو دؤنه هامی یومروقلارینی اوْنون اوستونه قالایار و همان سؤزو اوْندان سوْروشارلار.

بو اوْیوندا هانسی یاتان دوْغرو جواب وئره‌بیلسه، قالخیب اوْتورار و یئرینی، آدینی چکدییی و الی لاپ اوّسته اوْلموش اوْیونچویا وئرر. دوْغرو جواب وئرمه‌سه، هامیسی یومروغو ایله اوْنون بئلینه دؤیر و دئیرلر:

- یات بالا یات! – یات بالا یات! باجادا قولاق‌کسن وار. اوْنلار یومروقلارینی دؤیه- دؤیه بو سؤزلری دئیندن سوْنرا، یاتمیش آیاغا قالخار و یومروغو لاپ اوّستده اوْلموش اوْیونچو اوْنون یئرینده یاتار.

قوْز، بادام، چردَک اوْیناما

بو اوْیوندا یئرده بیر بؤیوک یوُمورو جیْزیق چکیب[1]، هر نئچه اوْیونچو اوْلسا، هر بیری اؤز آرالارییندا بللی ائدیلمیش سایدا قوْز، بادام، چردک و یا بونلار کیمی بیر شئی اوْ جیْزیغین ایچینه قوْیارلار(بعضاً بو یوُمرو جیْزیغین یئرینه بیر دوّز جیْزیق جیْزار و یوُمرو جیْزیقدا قوْیولان شئیلری بو جیْزیغین اوّستونه

۱- بادام‌لاری جیزیق‌دان چیخارتماق اوچون دایره ان آزی بیر- ایکی مئتیر اولمالیدیر.

دۆزرلر). سۆنرا قورعه چکمه، یاش – قۇرو آتما، شئر– خط آتما و بونلار کیمی یۆللار ایله بیرینجی، ایکینجی، اۆچونجو و . . . اۆیونچو بللی اۆلار. هر اۆیونچونون الینده بیر یاستی و الین آیاسی(کفه‌سی) بۆیدا داش دا اۆلمالیدیر. اۆیون بئله باشلانار و داوام ائدر:

– ایلک اۆیونچو دۆزدوکلری شئیلری ایچینه آلان یۇمرو جیزیقلا مۆعیین ائدیلمیش فاصله ده دایانیب، الینده اۆلان داشی یۇمرو جیزیغا ساری ائله آتار کی، داش یئرده آخاراق گئدیب جیزیقداکی شئیلره دییب، اۆنلاری باساراق ائشییه چیخارتسین. داش گلیب اۆ شئیلرین هر نئچه‌سینی ائشییه چیخارتسا، داش آتان اۆنلارین هامیسینی اؤزونه گؤتورر و جیزیقدا یئنه بیر شئی قالسا، داشی اۆلدوغو یئردن بیر داها قالان شئیلره ساری آتار. گئنه ده بیر شئی چیخارا بیلسه گؤتورر و آمما هله ده جیزیقدا بیر شئی قالسا، اۆنلاری چیخارماغا و هامیسینی اؤزونه گؤتورمه‌یه گؤره داشی آتار؛ آنجاق ایستر ایلک دؤنه، ایسترسه ده سۆنراکی دؤنه‌لرین هر بیرینده داشی بۆشا گئتسه، یعنی جیزیقدان بیر شئی چیخارا بیلمه‌سه، اۆیونو اؤزوندن سۆنراکی اۆیونچویا وئرمه‌لیدیر. بو اۆیوندا هر اۆیونچونون نه قدَر کی داشی بۆشا گئتمه‌یب اۆیونو الده ساخلایابیلر و نئچه دؤنه ده یۇمرو جیزیغی بۆشالدابیلسه، بۆشالتدیقلارینی اؤزونه گؤتورر.

همین اۆیوندا جیزیق بۆشالاندا، بۆتون اۆیونچولار قاباقجادان قرارلاشدیقلاری سایدا اۆرایا دۆزه‌جکلری شئیلری یئنه ده دۆزمه‌لیدیرلر و بۆتون اۆیونچولارا اۆیون چاتینجا بو اۆیون داوام ائدر. نهایتده گؤرونر کی، بیرینین الی تئز

اودوزدوغو اوْچون بوْشا چیْخیب، بیری ده گئج اوُدوزدوغو اوْچون الی دوْلو ائوه قاییدیب.

قوْل یاتیرتما

بو اوْیون ایکی اوْیونچو ایستیر. اوْیونچولار اوْز- اوْزه اوْتوروب هر بیری ساغ الینین دیرسیینی یئره قوْیوب، همین اللرین کفه‌لرینی بیر بیرینه دایاییب، بارماقلارینی بیر- بیرینه داراقلاییب، «بیر- ایکی- اوْچ» دئییب، بیر- بیرینین الینی باسیب یاتیرتماغا باشلارلار. الی یاتیریلان اوْیونون اوُدوزانی ساییلار.

قوْندوم

بو اوْیون آرتیق ایکی اوْیونچو ایله اوْینانار.

اوْیونچولار اوولجه هر بیری اوْچ دنه کیچیک داش، چؤپ، آغاج قیْریغی، کسک و ساییره تاپارلار. سوْنرا ائنی- بوْیو بیر اوْلان دؤرد بوجاق(مربع) شکلینده بیر جیزیق چکرلر. بو جیْزیغی ساغدان- سوْلا باشقا بیر دوْز جیْزیق چکمکله ایکی ائوه، باشدان- دیبیه بیر دوْز جیْزیق چکمکله ده اوْ ائولرین هر بیرینی ایکی ائوه بؤلرلر. دئمه‌لی اوولکی دؤرد بوجاق ایندی دؤرد دَنه ائنی- بوْیو بیر اوْلان دؤردبوُجاغا بؤلونوبدور؛ هابئله بو دؤردبوُجاقلاری تشکیل ائله‌ین آلتی دوْز جیْزیق و دوْققوز بوجاقدان عیبارتدیر. جیْزیقلارین اوْچو یان- یانا(پارالئل) اوْلاراق یوُخاریدان آشاغیْیا، اوْچو ده همان ترتیبله یاناکی جیْزیلییلار. بو جیزیقلاردا یارانان بوُجاقلاری ساغدان سوْلا و یا یوُخاریدان آشاغییا هر بیرینه سای علامتی

قۆیماق و یا نظرده توُتماق مۆمکوندور، مثلا باشداکی جیزیغین اۆستونده‌کی بوجاقلارا ساغدان سۆلا۱-۲-۳ سایلارینی، اۆنونلا پارالئل اۆرتاداکی جیزیغین اۆستونده‌کیلره ۴-۵-۶ سایلارینی، اۆنلار ایله پارالئل دیبده‌کی جیزیغین اۆستونده‌کیلره ۷-۸-۹ سایلارینی قۆیماق اۆلار.

سۆنرا اۆیونچولار قۆنماغا باشلایار. یعنی هر بیریسی قۆندوم- دئیه، الینده حاضیرلادیغی قوُم، چؤپ و ساییره‌نین بیرینی بو دؤرد بوجاقلارین بیرینین بیرٍ بوجاغی‌نین اۆستونه قۆیار. بو ایش نؤوبه‌ایله اۆلمالیدیر؛ مثلاً بیری هر اۆچ داش، کسک و سایره‌سینی آردیجیل اۆلاراق بوجاقلارا دۆزه‌بیلمز؛ بلکه بیرینی قۆیدو، گرک صبر ائله‌یه یۆلداشی دا بیرینی قۆیا، ایکینجینی قۆیدو، ال ساخلایا کی، یۆلداشی دا ایکینجینی قۆیا، اۆچونجونو قۆیاندان سۆنرا یۆلداشی دا اۆچونجو شئیی قۆیاجاقدیر. اۆندان سۆنرا قۆیدوقلاری شئیلری یئریتمه‌یه باشلایاجاقلار.

سؤز یۆخ کی، قۆناندا یعنی داشلار و سایره‌نی دۆزنده بیرینجی اۆیونچو داشینی قۆیاندان سۆنرا، ایکینیجی اؤیونچو اؤز داشینی ائله یئره قۆیارکی، اۆنون یۆلونو باغلاسین یعنی اۆ سۆنرا یئریدنده ایسته‌دییی یئره یئریتمه‌سی چتین اۆلسون. بئله گؤتورک کی، بیرینجی اۆیونچو داشی بیرینجی بوجاغا قۆیدو، ایکینجی اۆنا یۆل باغلاماق اۆچون داشینی ایکینجی و یا دؤردونجو بوجاغا قۆیار.

یئنه ده بیرینجی اۆیونچو داشینی اۆچونجو و یا دؤردونجو بوُجاغا قۆیارسا، ایکینجی ایسه اۆنون یۆلونو باغلاسین-

دئیه، داشینی آلتینجی یا دا یئددینجی بوجاغا قوْیار. داشلار قوْنولاندان سوْنرا یئریدیلمه‌لیدیرلر. یئریتمه‌ده ده نؤوبه گؤزله‌مک لازیمدیر. نهایت یئریتمکله هر کیم داشلار و یا هر نه‌یی کی دؤزوبدورِ، هر اوْچونو بیر خطین اوْستونده سیْرالایابیلسه، یعنی مثلاً اوْنلاری هر یوْل یئریدنده یالنیز بیر بوْجاقدان باشقا بوْجاغا یئریتمکله دؤردبوجاقلاری یاراتماغا چکیلن آلتی جیْزیغین بیرینین اوْستونده (جیزیقلار بیر-بیرینی کسن یئرلرده) دوْزه‌بیلسه اوْیونون آپارانی اوْ اوْلاجاقدیر.

قوْسدو- قوسدو

بو اوْیوندا اوْچ اوْیونچو لازیمدیر. اوْیونچولارین ایکیسی اوْز اوْزه دایانیب، بیر- بیرینین اللرینی توتوب ساخلامالیدیلار. اوْچونجو اوْیونچو گلیب اؤزونو قارنی اوْسته اوْنلارین اللرینین اوْستونه سالمالیدیر. اوْ ایکی اوْیونچونون اللری بیر- بیریندن اوْزولرسه، اوْ، اوْیونو آپارمیش ساییلار و اوْ اوْیونچولارین بیری‌ایله یئرینی دَییشر؛ آمما اوْنلارین اللری بیر- بیریندن اوْزولمه‌سه و اوْ، اوْنلارین اللری اوْستونده قالسا، اوْنلار اوْنو اللری اوْسته نَنی کیمی ترپه‌ده‌رک دوْلاندیریب دئیرلر: «قوْسدو- قوْسدو مامبیلی، قوْسدو- قوْسدو مامبیلی، تندیره دوْشوسن، کوْولویه(کوْوله‌یه)؟»

بورادا قارنی اوْسته اوْنلارین اللرینین اوْستونده آپاریلان اوشاق- «تندیره و یا کوْولویه، دئیه»، جواب وئرمه‌لیدیر. اوْنون جوابی، «تندیره»، اوْلسا، اوْنو بیر آز دا یوْخاری قوْوزاییب، سوْنرا بیر- بیرینین اللرینی بوراخماقلا یئره سالارلار. جوابی، «کوْولویه»، اوْلارسا، اوْجایا قالدیرمامیش

یئره بوراخارلار. بورادا اوْیون باشا چاتار و بو یئره سالینان اوْیونچو ایله اوْنلارین بیری یئرینی دَییشر. گئنه اوْیون باشا چاتاندا اوّچونجو نفره نؤوبه چاتار. بو اوْیون یومشاق توْرپاقلی، نارین قوملو یئر و یا پئهینلیکده اوْینانمالیدیر کی، یئره سالینان اوشاق اینجیمه‌سین.

کوف گئتمک

بو اوْیون هله ده اوْلدوغو کیمی حیاتینا داوام ائدیر. بو اوْیوندا بیر– بیری‌ایله تخمیناً بیر ایکی مئتیر فاصیله‌سی اوْلان ایکی آغاج تاپمالی و یا همین فاصله‌لردن اوْلان ایکی دوُوارین هر بیرینه بیر میْخ چالمالی و بئش آلتی مئتیر اوُزونلوغو اوْلان ایکی شریت ایپ ده حاضیرلانمالیدیر.

ایپلرین هر بیرینین بیر اوُجونو بو آغاجا و یا میْخا، بیر اوُجونو دا اوْ بیری آغاج و یا میْخا باغلامالیدیرلار. ایپلرین اوُجلارِی یئردن تخمیناً ایکی اوّچ مئتیر یوُخاریدا و آرالاری تخمیناً ۵۰–۶۰ سانتیمئتیر یئردن آرالی اوْلاجاقدیر. بو قوشا سالانان ایپلرین یئره یاخین اوْلان آرالارینین اوّستونه بیر کیچیک دوّشک و یا باشقا بیر شئی ده قوْیماق لازیمدیر کی، اوْندا اوْتوران اوْیونچونون یانلارینی ایپلر کسمه‌سین. بو ایشلری گؤرندن سوْنرا اوْیونچو ایپلرین اوّستونه قوْیدوغو دؤشک و ساییره‌نین اوِستونده اوْتورار، آیاقلارینی یئره باسیب اؤزونو دالی قاباغا یؤنلَندیرمکله، ایپلر دالی قاباغا توْولانماغا باشلایار. بئله‌لیکله اوْندا اوْتوران دا اوْنلارین اوّستونده دالی یا قاباغا گئدر. بئله‌لیکله بو اوْیون بیر نفرله ده اوْینانار؛ آنجاق ایکی نفر اوْلسالار، بیری ایپین اوّستونده اوْتورسا و یئرده

دایانان اوْنو ایتەلەییب توْوا سالسا، اوْیون داها دا یاخشی کئچر. اوْیونچولار ایکی نفر و یا آرتیق اوْلسالار، کوف آدلانان بو ایپلره نؤوبه ایله مینرلر. بو اوْیونا مئشینده کوف گئتمک و یا کوفا مینمک دئییلرسه، بعضی یئرلرده بیزیم «کوُف» دئدییمیزه «سالانقاج» و اوْنا مینمەیه «سالانقاجا مینمک» دئییلیر.

گؤیده نه وار؟

بو اوْیون ایکی نفر اوْیونچو ایستیر. یاخشی اوْلار کی، اوْنلارین بوْیو و آغیرلیغی بیر- بیریله چوْخ دا فرقلی اوْلماسین. اوْیون بئلەدیر:

ایکیسی کؤرەک کؤرَیه دایاییب آیاق اوّسته دورار، سوْنرا ائله اوْ حالدا قوْللارینی بِیر- بیرینین قوْللارینا کئچیرندن سوْنرا بیری تخمیناً ۹۰ درجه ایلەرک اوْنونلا کؤرک کؤریه وئرن و قوْللارینی اوْنون قوْللارینا کئچیرن اوْیونچونو آرخاسینا آلیب سیلکەلەیەرک دئیر:- گؤیده نه وار؟

آرخاسینداکی و اوّزو گؤیه باخان اوْیونچو دئیر:

- گؤی اوُلدوزو.

سوْنرا اوْنو آرخاسینا گؤتورن و اوّزو یئره ساری اوْلان بیر داها یوْلداشیندان سوْروشار:

یئرده نه وار؟

او، جواب وئرر:

- یئر اوُلدوزو.

- بونون آردینجا آرخاسینداکیندان خبر آلار:
آرادا نه وار؟

- کرخانا(کارخانه)
اوْ، بو جوابی ائشیدن کیمی، کرخانا دئین یوْلداشینا دئیر:
«گؤتو (گؤتور) منی چالخالا!»

اوْنون بو سؤزویله اوْیون دَییشر، یعنی بو دؤنه اوّزو یوُخاری اوْلان اوْیونچو ۱۸۰ درجه ایلیب و اوّزو یئره ساری اوْلاراق، آرخاسینا چیخدیغی یوْلداشینی آرخاسینا آلار و اوولکی اوْیوندا آرالارینداً دئییلن سؤزلر یئنه ده دئییلر. یئنه «گؤتو منی چالخالا»! سؤزویله یئرلرینی دَییشرلر.

بو اوْیوندا اوُدان- اوُدوزان یوْخدور. اوْیونچولار یوْرولانا کیمی اوْیونا داوام ائدرلر.

گیزلَن پاچ

بو اوْیوندا آزی ایکی نفر لازیمدیر؛ آنجاق نه‌قدَر آرتیق دا اوْلسالار اوْلوبلار. بو اوْیوندا اوولجه پوشک آتماقلا بیرینجی گؤز یومان بللی اوْلار؛ هابئله بیر دوُوارین موّعییَن بیر یئری یا بیر آغاجین گؤوده‌سی و یا باشقا بیر یئر تعیین اوْلار. بو تعیین ائدیلن یئر «ابَه»(əbə) آدلانار. بیرینجی گؤز یومان اوُزونو ابه‌یه دایاییب گؤزلرینی یومار. قالان اوْیونچولار قاچیب گیزلنمه‌لیدیرلر. اوْنلار گیزلنمکده اوْلدوقدا، گؤزلرینی یومان اوُجا سسله سسله‌نر: باخیم؟

هر بیری بیر یاندا گیزلنمکده اوْلان اوْیونچولارین هله اوْ

واختا کیمی گیزلنمه‌ینلری اونا جواب اوْلاراق سسله‌نرلر: هله یوْخ، هله یوْخ.

بعضاً ده گؤزلرینی یومان آلتدان- آلتدان باخاراق گیزلَنلرین یئرینی اؤیرنمه‌سین- دئیه، گیزلنمک ایسته‌ینلر قاچا- قاچا بئله دئیرلر: - «باخان، کوْر اوْلاسان، گیلیفدار(گرفتار) اوْلاسان».

نهایتده، گؤزلرینی یومان هامی‌نین گیزلندیییینی دوْیدوقدان سوْنرا گؤزلرینی آچیب گیزلَنلری آختاریب تاپماغا و هر بیرینه بیر «شابا» (قاراما) ووْرماغا گؤره یوْلا دوْشر. هانسینی هانسی دالدا بوجاقدا تاپارسا اوْنو قوْووب بیر شابا اوْنا ووْرمالیدیر. بو اوْنلاری شابالاماغا جان آتدیقدا، اوْنلار دا بونون الی چاتمادان، قاچیب ابه‌نی وورماغا جان آتارلار، یعنی ابه‌یه بیر شابا ووْرماقلا اوْرانی توتارلار. گؤز یومانین الی گیزلَنلره چاتمامیش اوْنلارین هانسیسی قاچیب ابه‌نی ووْرسا، اوْیونون آپارانی ساییلار. توتولوب شابالانان ایسه اوْدوزان حساب اوْلار. هامیدان تئز اؤزونو ابه‌یه یئتیرن و ابه‌نی توتان ابه‌ده دایاناراق گؤزلرینی یوْممالی، قالانلار گئدیب گیزلنمه‌لیدیلر.

اوْیون بو گئدیش‌ایله داوام ائدر.

بو اوْیون اوْچون دلیک- دئشیکلی، دالدا- بوجاقلی و دره- تپه‌لی یئر داها دا اوْیغوندور.

ووْروب قاچما

بو اوْیوندا آزی دؤرد نفر اوْیونچو و بیر دنه ده رئزین و یا کئچه توْپ لازیمدیر. تخمیناً دوْز و هامار یئرده اوْینانیلان بو اوْیوندا اوْیونچولار ایکی بؤلونر. هابئله اوْیون مئیدانی‌نین ایکی بوْجاغیندا

و یا لازیم گؤرولن باشقا یئرلرینده، یئرده جیزیق چکمکله ایکی ائو تعیین ائدیلر. اؤیونو اوول باشلایان اؤیونچولار اؤ ائولرین بیرینه دؤلارلار. توپ دا اؤنلارین الینده اؤلار. اؤیون بئله باشلانار و داوام ائدر:

ائولرین بیرینه دؤلموش و اللرینده توپ اؤلان اؤیونچولارین بیری توپو ائشیدهکی اؤیونچولارین طرفینه آتار و یا هاوایا آتاراق الی‌ایله اؤنو وورُوب ائشیکدهکیلره طرف گؤندرر. توپ نه قدَر اوزاغا گئدرسه، اؤ قدَر یاخشیدیر. اؤنون آتدیغی و یا ووُردوغو توپو هر واخت ائشیکدهکی اؤیونچولار هاوادا توتابیلسهلر اؤیونو آپاریبلار، بونلاری ائودن چیخاریب، اؤیونو اؤیناياجاقلار. توتابیلمهسه اؤنلار توپو یئردن گؤتورمهیه قاچاندا، توپو ووُران دا اؤ ائودن قاچیب، مئیدانین اؤ باشینداکی ائوه گیرمهلیدیر. ائشیکدهکیلر توپو یئردن قاپیب، بو ائودن اؤ ائوه قاچماقدا اؤلان اؤیونچونو توپ‌ایله یؤلدا ووُرا بیلسهلر، اؤیونو اوُدار و اؤنلارین یئرینه کئچرلر. ووُرابیلمهسهلر یئنه توپو اوولکی ائوده اؤلانلارا وئررلر. بو دؤنه اؤنلارین ایکینجیسی اوولکی یؤلداشی کیمی توپو ائودن ائشیکدهکیلره طرف گؤندرر و اؤزو قاباقکی یؤلداشی کیمی مئیدانین بو باشینداکی ائوه قاچار. بو بورادان قاچدیقدا، قاباقکی یؤلداشی قاییدیب اوولکی یؤلداشلارینین اؤلدوغو ائوه قاچار. ائشیکدهکیلر توپو هاوادا توتماقلا اؤیونو آپارابیلمهسهلر توپو بو ائودن اؤ ائوه و یا اؤ ائودن بو ائوه قاچانلارین بیرینه آتیب اؤنو ووُرماقلا اؤیونو اله کئچیرمک.

ایسترلر، آنجاق اؤنلارین هئچ بیرینی وورا بیلمهسهلر، یئنه ده توپو اوولکی اؤیونچولارا وئرر، اؤنلارین اؤچونجوسو توپو یئنه ده اؤنلارا طرف گؤندرمکله قاباقکی یؤلداشلاری کیمی ایکینجی ائوه، اؤرادا اؤلان یؤلداشی دا اوولکی ائوه قاچار، ائشیکدهکیلر ده

توْپو توتماقلا و یا یئردن قاپیب قاچانلاری ووُرماقلا اوْیونو اله کئچیرمک ایسترلر.

اوْیون بئله دوام ائدر و اوْیونو اله کئچیرمک اوْنلارین، توْپو هاوادا توتابیلمه‌سینه و یا قاچانلاری توْپ‌ایله ووُرا بیلمه‌سینه باغلیدیر.

یوْلداش سنی کیم آپاردی؟

بو اوْیوندا اوشاقلارین سایی آلتی نفردن آز اوْلمامالیدیر. اوشاقلار ایکی دسته‌یه بؤلونر بیر دسته قاباقدا، بیر دسته ده اوْنلارین آرخاسیندا صف دوْزولرلر. قاباقداکی صفده دورانلار اللرینی دوربین شکیلینه سالیب، دایاندیقدا، دالیداکی صفده دایانانلارین بیری گلیب اوْنلارین بیرینی بارماغی‌نین اوجو ایله ایته‌له‌یه‌رک قاباغا آپارار. آپاریلان اوشاق سسله‌نیب یوْلداشلارینا دئیر:

– یولداش منی آپاریرلار.

بو حالدا اوْنون یولداشلاری، یعنی قاباق صفده دایانالار دئیرلر:

– یوْلداش، سنی کیم آپاردی؟ بورادا آپاریلان اوْیونچو، آپارانین کیم اوْلدوغونو حدس ووُرمالی و دئمه‌لیدیر. اوْنون دئدییی دوْغرو اوْلسا، اوْنو آپاران اوْنو بوراخار. اوْ بیر داها یئرینه قاییدار و دالیداکی صف یئرینی قاباقداکی صفه وئرر. آنجاق دوْغرو اوْلمادیقدا، اوْنو اوْیوندان قیْراغا بوراخیب، اؤزو ده اؤز یئرینه قاییدار. یئنه اوْیون باشلانار.

هانسی دسته‌نین چوْخ یوْلداشی اوْیوندان قیْراغا چیْخاریلسا، اوْدوزان دسته ساییلار.

اون ایکینجی بؤلوم

سؤزلوک

آتیشقا: اوْتاغین ائشییه اوْلان ایشیق یوْلو، پنجره.

آیاق یوْلو: مستراح، توالت.

ائو: بیر طبقه تیکیلمیش یاشاییش یئری.

ائیوان: بیر یا ایکی و حتّی اوّچ دوُواری اوْلمایان و تاوانی آرتیق ستونلارین باشیندا یئرلشن تیکینتی(بیر چئشیت بالکن).

اوْتاخ(اوْتاق): قوْناقلیق، توْی- بایرام مجلیسلری و باشقا مجلیسلر اوّچون نظرده توتولموش، چوْخ واختلار ایکینجی قاتدا اوْلاراق، همیشه سلیقه‌لی ساخلانیلان دام.

اَیمه: کرپیج‌ایله قوسی شکلده چاتیلان تیکینتی‌لرده دوُوارلار آشاغیدان یوخاری‌یا دوّز گلیر، بیر یئره چاتاندا اوْرادان یوُخارینی باشدا ایکی یانی بیر- بیرینه چاتیرماق اوّچون ایچری‌یه ساری اَییرلر. بو یئره اَیمه دئییلیر.

این(نین): توْیوق یوُواسی.

باجا داشی: یاستی و تخمیناً ۳۰- ۳۵ سانتیمئتیر

قطری اوْلان، یاغیش یاغاندا و یا هاوا سوْیوق اوْلاندا ائوین، و باشقا تیکینتی‌لرین دامام اوْلان ایشیق گلمک و توْستو چیْخماق یوْلونون آغزینا قوْیولان داش.

باجا: تیکینتی‌نین تاوانیندان دامام اوْلان ایشیق گلمک و توْستو چیْخماق اوْچون دئشیک

باراتا آتماق: دامی باسیراندا یئرده آیاقلانیب یئتیشدیریلمیش برک پالچیغی بئل‌ایله کسه‌رک اوْنلاری دامین اوْستونه آتماق.

باراتا: دیرک- پردی‌ایله باسیریلان داملارین اوْستونه سالیناراق آیاقلانان برک پالچیق.

باسمالیخ(باسمالیق): مال- داوار یئهینی تؤکولن نئچه مئتیر مربع‌لیک بیر آز چوُخور یئر. بو یئره تؤکولن پهینین بیر قدرینی قیْشدا یاندیرماق اوْچون یازین سوْن آیيندا سو ایله ایسلادیب قاریشدیراراق یوْزلرجه یاپیا یاپاردیلار. بیضی شکلینده و تخمینا ائنی ۲۰، اوزونلوغو ۳۵ سانتیمئتیره چاتان یاپیالاری یئرده و یا داملارین اوْستونده یاپار، قورودواندان سوْنرا تزَکلیکلره دوْلدوروب قیشا ساخلاردیلار.

بوُرونتوخ(بوُرونلوق): قاپی‌نین چرچیوه‌سینده اوْلاراق، قاپی‌نین تایيندا اوْلان رزه‌نین سالیندیغی حلقه.

بینه قوْیوسو: حیطین بیر بوُجاغیندا قازیلاراق نوْرمال قوْیولاردان گئن و درینلییی حدودا بیر مئتیر،

آغزی‌نین اطرافی دۇوار کیمی و حدودا بیر مئتیر ایشلنه‌رک یاندان بیر آدام گیرمه‌لی قاپیسی اۇلان و قیشدا بینه- گئشیرBinə - Keşir(چغندر- یئرکؤکو) انباری کیمی استفاده‌یه آلینان یئر(بینه – کئشیر قیشدا آچیق هاوادا دۇنار، ایچری و قورو یئرده ده گؤیرمه‌یه باشلایار؛ آممیا سۇیله‌دییمیز کیمی یئرده پاییزدان یازین بیر آیی گئدنه کیمی ساغلام قالار)

پالچیخ(پالچیق): پالچیق دۇوارلاری ایشله‌مک اۇچون تۇرپاق، قۇم و سویویون هر بیرندن موّعَیین اۇلچوده قاریشماقلا حاضیرلانار.

پردی: دیرکلرین اۇستوندن بیری – بیری‌ایله موازی و یان یان دۇزولن ایکی- اۇچ بارماق ائنینده و ۵۰- ۶۰ سانتیمئتیر اۇزونلوغو اۇلان آغاجلار.

پَیه: مال- داوار سالینان دام.

تاخجا(تاقچا): اۇتاقلارین ایچینده دۇوارلاردا قاییریلان، رفله گؤره درین اۇلان بیر شئی‌لر قۇیمالی یئرلر.

تزَهلیک(تزَکلیک): قالاق، قیشدا یاندیرمالی اۇدون، تَزَک، یاپما (یاپیا) و سایره‌نی یئرلشدیرمک اۇچون دام.

چالاسر: کئچمیشده عمومی حاماملار، هابئله بو گۇنکو ائو حاماملاری اۇلمایان زماندا هر عائیله‌نین

بیر کیچیک دامی اوْلاردی. اوْرانین تکینه(کفینه) بیر بؤیوک سال داش قوْیاردیلار. عائیله‌ده هر کیمه یوُیونماق گرک اوْلسایدی بیر قازانچا سو قیْزدیریب آپاریب اوْ چالاسر دئییلن دامدا اوْ سو ایله یوُیوناردی. (چالاسر بو گوّنکو حاماملارین یئرینده‌یدی).

چرچیوه: چارچوبه، قاپی‌نین دؤرد دؤوره‌سینده اوْلان و ثابت دایانان آغاجلار.

چَرَکه: ۱- بو گوّنکو کرپیجلرین یاریسی و کئچمیشده ایشلَنن خام و پیشمیش کرپیجلرین دؤرددن بیری (نیمه‌نین آرادان قیْریلمیشی) بو گوّن چَرَکه دئینده کئچمیشده ایشلَنَن ۲۵×۲۵ سانتیمر اوْلان کرپیجلرین دؤرددن بیری نظرده توتولور. ۲- کئچمیشده مکتب‌خانالارین درسلیکلریندن اوْلان و قرآنین کیچیک سوره‌لری و بیر نئچه باشقا سوره‌نی ایچینه آلان کیتابا دا چَرَکه دئییلردی. گویا بو کیتاب دا قرآنین حدوداً دؤرددن بیرینی تشکیل ائدیرمیش.

حاج آغاممدی: آچیلیب- اؤرتولن قاپینی چرچیوه‌یه(چارچوبه‌یه) باغلایان بیر چئشیت «لولا».

حالقا: آغاج قاپی‌لارین رزه‌سینی قاپییا باغلایان دمیراوْلان و قاپی‌نین رزه‌سی اوْنا سالینان بیر چئشیت دمیر حالقا.

حاممال: بعضی تیکیتی‌لر بؤیوک اوْلور. اوْنلاردا

دیرکلر بو دۈواردان او دۈوارا چاتمیر. بئله بینالاردا دیرکلرین جهتی‌ایله ۹۰ درجه فرقلی و تیکینتی‌نین بو باشیندان اۆ باشینا قدر اوزونلوغو اۆلان بیر بۆیوک دیرک اوزادیلیر. بو چۆخ یۆغون و اوزون اۆلان دیره‌یه حاممال دئییلیر. مئشینده بو حاممالین آلتینا وورولان و اۆنو باشلاریندا ساخلایان دیرکلر «ستون»، بیر باشی دۈواردا، بیر باشی حاممالین اۆستونده اۆلان آغاجلار «دیرک» آدلانیرسا، بعضی یئرلرده مئشینده دیرک آدلانانلار تیر، ستون آدلانانلار دیرک آدلانیر.

دیرکلرین بیر باشینی دۈوارین اۆستونه، بیر باشینی دا سۆزگ گئدن حاممالین اۆستونه قۆیورلار. حاممال سینماسین دئیه نئچه آیری دیره‌یین ده بیر باشینی یئره قۆیاراق، او بیری باشینی حاممالین آلتینا وورورلار. بئله‌لیکله دامین آغیرلیغی‌نین یاریسینی گۆتورن حاممال سئینمایير.

حیَط: حیاط، ائوین اۆستو آچیق ساحه‌سی.

خرپیشده: تاوانی کرپیجله و «یاریم کُره»(نیم کره) شکلینده هۆرولن بینا. بو بینا آرتیق مال- داوار یئری کیمی ایستیفاده‌یه آلینار.

خۆرا: کۆهولون ایچیندن قازیلمیش بالاجا کۆهول و داوارلار دۆغاندا بالالارینی دۆلدورماغا اویغون اۆلان کۆهولجوک.

دؤنگه: بن بست کؤچه.

دابانلیخ(دابانلیق): آغاج قاپی‌لاری قاپی‌نین باشینا و یئره بند ائله‌ین و قاپی اؤنون اؤستونده آچیلیب اؤرتولن قیسمت. هر قاپی تایی‌نین ایکی دابانلیغی اؤلور. قاپی آلت دابانلیغین اؤستونده آچیلیب-اؤرتولور، اؤست دابانلیق دا اؤنون آیاق اؤسته قالماسینا و بیر یانا ییخیلماماسینا سبب اؤلور.

داش دؤوار: یالنیز داش‌ایله ایشله‌نن دؤوار. بو دؤواری آرتیق باغ- باغچالارین قیراقلارینا، داغدا-داشدا داوار سالمالی آغیللارین دؤوره‌سینه ایشله‌یرلر.

دالان: ائشیک‌ایله ایچری و کؤچه‌ایله حیط آراسیندا گل-گئت اؤچون اؤستو اؤرتولو یؤل.

دام: ۱- تیکینتی، بینا. ۲- تیکینتی‌لرین اؤستو (فارسجاسی پشت بام).

درؤوسار: قاپی یئرلری و پنجره یئرلری‌نین باشینا سالینان آغاج. بو آغاجلار قاپی- پنجره یئری‌نین باشینا سالیناراق اؤنون اؤستوندن دؤوار ایشله‌نیر.

دؤوار: دیوار. حصار.

دهلیز: اؤتاق و یا اؤتاقلارلا حیط آراسیندا کیچیک و اؤستو اؤرتولو دام.

دیرک: دامی باسیرماق اؤچون بو دؤوارین

اوْستوندن او دوُوارین اوْستونه افقی اوُزادیلان تخمیناً ۱۵- ۲۰ سانتی مئتیر قطری اوْلان آغاجلار. بو آغاجلار بیری- بیرینه موازی و تخمیناً ۴۰-۵۰ سانتیمئتیر فاصلهلر ایله دوْزولرلر[1].

دیلوْو: چوْخ درین اوْلان تاقچا.

رزه: بیر اوُجو حالقا دئییلن بیر دمیرله قاپی‌نین تایینا باغلانماراق، باشقا اوُجو قاپی‌نین چرچیوه‌سینده‌کی حالقایا سالینماقلا قاپی‌نین باغلانماغینا سبب اوْلان تخمیناً بیر قاریش اوُزونلوقدا دمیر زنجیر.

رف: اوْتاقلارین دوُوارلاری‌نین ایچری اوْزونده لاپ اوجادا یان- یانا تیکیلن، چوْخ دا درین اوْلمایان تاقچالار. بو تاقچالار ائوی گؤزل گؤسترن شئیلر دوْزمک اوْچون قاییریلار.

سامانلیق(سامانینخ): یوْنجا- سامان آنباری، مال- داوار یئییتی‌لری‌نین انباری اوْلان دام.

سوْتون: تیکینتی‌لرده حاممالین آلتینا وورولان و اوْنون آغیرلیغی‌نین بیر قیسمینی گؤتورن دیرک.

سوُواخ وئرمَح(سوُواق وئرمک): دامین اوْستو و یا دوُوارینی سامان قاتیلمیش و سوُواق آدلانان یومشاق پالچیق‌ایله سوُواییب صاف ائله‌مک. دامدا

۱- دیرکلیگه داها چوْخ اویغون اوْلان آغاج قلمه(تبریزی) آغاجی‌دیر بو آغاج یوْنگول اوْلاراق زمان سوْره‌سینده ده قارین سالماز(ایلمز).

سۇواق وئریلمه‌سه یاغیش- قار یاغاندا سۇیو آخماز و دامین ایچینه سیزار.

سۇواخ(سۇواق): دامین اوّستونده باراتانین اوّستوندن چکیلن، هابئله تیکینتی‌لرده دۇوارلاری صاف ائله‌مک اوّچون دۇوارلارا چکیلن سامان قاریشمیش یومشاق پالچیق. سۇواغا سامان قاریشماسا قورویاندا چاتلایار. سۇواغی مالا و بو کیمی شئیلرله سۇرتوب صاف ائدرلر.

شرفه: ائشیکدن دامین قیراغی(فارسجاسی: لبِ بام)

شیره‌سر: دامین دۇواردان ائشییه چیخدیغی قیسمت، بعضاً داما ائله تیرلر سالینار کی، باشلاری یاریم مئتیر دۇواردان ائشییه چیخسین و اوْنلارین دا اوّستو دام کیمی باسیریلاراق گؤیدن یاغان یاغیشلارین دۇوارا و قاپی- پنجره‌لره دَیمه‌یی‌نین قاباغینی آلسین؛ بو ائتسیز بالکونلارا «شیره‌سر» دئییلیر.

قفه(قهوه)خانا: بیر و یا نئچه اوْتاغین گیریش قاپیسی‌ایله ائشیک آراسیندا اوْلان و آرتیق اوْتاقلاردا قوْناق اوْلان زمان چای- قلیان حاضیرلاما یئری کیمی ایستیفاده اوْلونان کیچیک اوْتاق، بیر نؤوع دهلیز.

قوْزولوخ(قوْزولوق): کؤرپه قوْزولار سالینان یئر. کؤرپه قوْزولارین یوواسی.

قوْیو: آیاق یوْلونون قوْیوسو و یا سو قوْیوسو.

کؤوول(کؤهـول): یئـر آلتینـا قازیلمیـش و مـال- داوار یئـری کیمـی ایسـتیفاده‌یه آلینـان دام.

کرپیج دوُوار: کرپیج و پالچیقلا ایشله‌نن دوُوار.

کرپیـج کسـمک: پالچیغـا کرپیـج قالبی‌ایلـه شـکل وئرمـک، کرپیـج قاییرمـاق.

کنـدی: ائولریـن ایچینـده و یئـرده قاریلمیـش تاخیـل آنبـاری.

کؤللوح(کؤللـوک): تندیرلـرده یانمیـش یاندیراسـی‌لارین کؤللرینـی چیخاردیـب، حیطیـن بیـر بوجاغینـدا قازیلمیـش چوُخـورا تؤکـر، یـازدا مـال- داوار پئهینلریلـه قاتـاراق آپاریـب اکیـن یئرلـری و باغـلارا تؤکرلـر.

کؤم: مال- داوار سالینان دام، مال- داوار یئری.

گؤلـه: قاپی‌نیـن یانینـدا دوُواردا یئرلشـدیریلمیش و اؤزونـه مخصـوص آچـاری اوْلان بیـر چئشـیت قیفیـل.

گؤلـه‌دان: قاپی‌نیـن یانینـدا دوُواردا اوْلاراق قاپینـی باغلایـان قدیمکـی آغـاج قیفیلـی ایچینـه آلان، قـوْل کئچـن بیـر دلیـک.

گزنـه: قاپیسـی چـوْخ اوْتـورولان ائـو یـا اوْتاغـا آچیـلاراق گیزلتمه‌لـی شـئیلر ایچینـده گیزله‌دیلـن هـم ده ائویـن آنبـاری سـاییلان دام.

گیلیف: ۱- دۇواری اۆلان اکین زمیسی، باغ و حیطه سو گلمک، و یا حیطین سولاری ائشییه چیخماق اۆچون دۇوارین آلتیندان ائشییه اۆلان دئشیک. ۲- ائو حئیوانلاری اۆ جۆملەدن پیشیکلرین کئچمەیی اۆچون ائولر و حیطلره اۆلان دَلیکلر.

مؤهره چکمک: مؤهره دۇوار قۆیماق، پالچیق‌ایله دۇوار چکمک.

مؤهره دۇوار: نئچه دؤنه بئل‌ایله چئویریلیب آیاقلانیب یئتیریلمیش پالچیقلا ایشله‌نن دۇوار.

مؤهره: پالچیق دۇوارین بیر قاتی. اۆجا اۆلمالی پالچیق دۇواری بیر گۆنده ایشله‌یيب باشا وئرمک اۆلماز؛ بوناگؤره کی، یاش دۇوار اؤزونو باسیب یئخار. گرک اۆنون هر یۆل بیر مؤهره‌سینی(بیر قاتینی) ایشله‌یه‌لر. او قات یا اۆ مؤهره قۇرویاندان سۆنرا باشقا مؤهره‌سینی ایشله‌یه‌لر. هر مؤهره‌نین اوجالیغی ۶۰- ۷۰ سانتیمئتیر اۆلار. بئله‌لیکله یئددی مؤهره دۇوارین اوجالیغی بئش مئتیره یاخین اۆلار.

میرباخ(مطبخ): ائولرده چؤرک یاپماق، پیشمیش پیشیرمک و باشقا ایشلره گؤره تندیر یاندیرماق اۆچون قایریلمیش دام. بو دامین ایچینده بیر و یا نئچه تندیر و پالچیقدان قایریلمیش اۆجاق اۆلابیلر.

نیمه: ۲۵×۲۵ سانتیمئتیر ائنی- اوزونو اۆلان کرپیجین یاریسی.

هئـــره: تیکینتی‌لریـــن دۇوارلاری‌نیـــن ائشـــییینده گۆزللیـــک اوّچـــون قاپـــی یئرلـــری و پنجـــره یئرلری‌نیـــن اطرافینـــدا ایشـــله‌نن تاقجـــا کیمـــی یئرلـــر؛ بئله‌کـــی ائشـــیکدن باخانـــدا قاپـــی و پنجـــره بیـــر بۆیـــوک تاقچانیـــن اوْرتاســـیندا قوْیولوبـــدور،- کیمـــی گۆرونـــر.

یـــان باجـــا: داملاریـــن ایچینـــه ایشـــیق دوّشـــمک، تـــوْز و توّســـتونون ائشـــییه چیْخماغـــی اوّچـــون دۇواردان ائشـــییه اوْلان کیچیـــک پنجـــره.

آغ توْرپـــاق= بوْیاســـی آغ اوْلاراق ســـویو چتیـــن قورویـــان توْرپـــاق نؤوعـــو.

آغ داش= ۱- بوْیاســـی آغ اوْلان داش نؤوعـــو. ۲- مئشـین کؤوشـنینده آغ بوْیالـی هوْنـدور قایـالاری اؤزونـده یئرلشـــدیرن یئریـــن آدی.

آلـــلاه صابینـــی= اصـــلا قومـــو اوْلمایـــان و مئشـــینین جنـــوب- شـــرقینده یئرلشـــه‌رک مئشـــینده «دَولـــت دره‌ســـی»(دؤولت دره‌ســـی)، مئشـــینه قوْنشـــو اوْلان کوّزه‌کونـان کندینـده «سـئیران دره» آدلانـان دره‌دن تاپیـلان شـامپو خاصیتلـی و قادینلاریـن بـاش یوماغـی اوّچـون یارارلـی اوْلان توْرپـــاق نؤوعـــو.

چایـــلاق داشـــی= چایلاقـلاردا و سـئل گوّجـو ایلـه گتیریلمیـش، سـینارکن ایتـی و کسـیجی اوْلان قیْراقـلاری ســئل‌ایله دیْغیرلانـــاراق کســـیجی‌لیکدن دوّشـــموش داشـــلار.

دوْشـــاب توْرپاغـــی= دوْشـــاب پیشـــیرنده ازیلمیـــش اوّزومـــون ســـوُیونو دوروتمـــاق و آجیدیجـــی اســـیدینی آلمـاق اوّچـون اوْنـا آرتیریـلان آغ بوْیالـی توْرپـاق. بـو توْرپـــاق ازیلمیـــش اوّزوم ســـوُیونا آرتیریـــلار. آزی اوْن-

اوْن ایکی ساعت قالاندان سوْنرا توْرپاق و اوْزومون سوْزگچدن کئچمیش تیلیفلری اوْنون تکینه یاتاراق اوْزوم سویو دوم- دورو اوْلار. دوْرولموش اوْزوم سوْیونو باشقا قابا چکیب دوْشاب پیشیرر، تکه یاتمیش توْرپاق و تیلیفلری آتارلار.

زووارا= سودا اوْلان بعضی معدنی مادده‌لر سو قایناديلان قابلار اوْ جوْمله‌دن سماور، چایدان و سایره‌نین تکی و ایچری دوْوارلارینا یاپیشیب داشلاشارلار. بونا زووارا دئییلیر.

قارا توْرپاق= ۱- بوْیاسی قارا اوْلان و یا قارایا چالان توْرپاق. ۲- قبرستان توْرپاغی و قبیر توْرپاغینا دا بعضا قارا توْرپاق دئییلر.

قیْرمیزی توْرپاق= بوْیاسی قیْرمیزی اوْلاراق بعضاً ائو و حیط دووارلارینی بوْیاماق اوْچون ده ایستیفاده‌یه آلینان توْرپاق.

قیْزیل داش= بوْیاسی قیْرمیزی اوْلاراق گوْن دَینده چوْخ نارین اوْلان قیْزیللاری پارلایاق داش نؤوعو.

کؤده داشی= اوزون ایللر بیر یئرده قالاراق، آلتی(توْرپاغا باتمیش قیسمتی) زووارا باغلامیش داش.

کیپر داش= توْرپاق رنگینده اوْلاراق تئز سو چکن و زمان سوره‌سینده اوْوولوب گئدن بیر چئشیت داش.

گـؤی تۆرپـاق= بۆیاسـی بـۆز اۆلاراق اکینچی‌لیـک و باغدارلیغـا دا چـۆخ اۆیغـون اۆلمایـان، ایسـلاندیقدا بـرک یاپیشـان تۆرپـاق نۆوعـو.

گؤی داش= بۆیاسی گؤی اۆلان داش نۆوعو.

گیـــل= بـــۆز بۆیالـــی و اصـــلا قومـــو اۆلمایـــاراق ایســـلاندیقدا ســـودا ایســـلانمیش صابیـــن کیمـــی یومشـــاق اۆلان، کنـــد ائولرینـــده تندیـــر- اۆجـــاق تۆستوســـو ایلـــه قارالمیـــش دۆوارلاری آغارتمـــاق اۆچـــون اۆیغـــون اۆلان تۆرپـــاق نۆوغـــو.

گؤیرتی‌لر و آغاجلارلا باغلی سؤزجوکلر

آغ باسما= یای گؤنلرینده و آرتیق قوُیروق دوْغان گؤنلردن باشلایاراق بوْستان گؤیرتی‌لرینده، تره‌وزلرین بعضی‌لرینده بوُلونان بیر آفت‌دیر. دئمک بو آفت سؤزو گئدن بیتگی‌لرین یارپاق‌لارینی آغ توْز سپیلمیش کیمی آغاردیر. تاغینی آغ باسمیش قوْهون شیرین اوْلمور، تره‌وزلرین طراوتینی ایتیریر، سؤزسوز کی اوْنلارین دادیندا، بلکه خاصیییتینده ده ائتگی‌سیز اوْلمور.

ائرکک کئشیر= ائرکک یئرکؤکو، اوّزده هئچ نه‌یی یئرکؤکوّلردن سئچیلمیرسه، یالنیز قابیغینا دیش باتیر و ایچی آغاج کیمی برک و یئییلمز اوْلان یئرکؤکودور. گویا یئرکؤکو اکیلدییی ایل توْخوما دورسا و یا اکیلدییی ایل چیْخاریلمالی واخت یئردن چیْخاریلماییب، قیْشی اؤز یئرینده قالاراق گلن ایل یئنه گؤیریب توْخوما دورسا، اوْنون توْخومو اکیلمه‌مه‌لی‌دیر. اکیلرسه محصولو سؤز گئدن ائرکک کئشیر اوْلاجاقدیر. یئرکؤکو، بینه(چغندر)، سوْغان و بلکه ده چوْخلو باشقا محصوللارین توْخومونو اکمک اوّچون ایسته‌ین آدام، اوْنلارین کئچن ایل اکیلمیش، بسلنمیش و چیْخارتمالی واخت یئردن چیْخاریلمیش، قیْشدا آنباردا ساخلانمیش و یازدا بیر داها اکیلمیشی‌نین توْخومونو اکمه‌لی‌دیر.

ائرککله‌مه= یئرکؤکو و بیر سیرا تره‌وزلر بعضاً گؤیرندن آز سؤنرا واختی اؤلمایاراق توْخوما دورماغا باشلایارلار اوْ زمان داها بونلارین یارپاقلاری یئییلمز.

توْخوما دورما= بیتگیلرین گؤل آچاراق سؤنرا توْخوم باغلامایا باشلاماسینا توْخوما دورماق دئییلر.

چؤر باسما= چؤر بیر چئشیت آفت‌دیر. بعضی‌لرین فیکرینجه آرتیق گؤن دؤشمه‌ین مئیوه‌لری، اوْ جؤمله‌دن اؤزوملری باسار، بعضی‌لری آرتیق سو وئرمه‌یی ده چؤر باسمانین سببلریندن بیلیرلر. آنجاق منجه بونلار علمی بیر فیکیر اوْلابیلمزلر. هر حالدا چؤر باسان مئیوه هله یئتیشمه‌میش آغاجین اوّستونده بوْیاسی دَییشمه‌یه، اؤزو بؤزوشمه‌یه و قوروماغا باشلاییر.

چؤر= بیر چئیت بیتگی آفتی(چور باسما عیبارتینده بیر آز آچیقلاندی).

ریسه= بیر چئشیت بیتگی و آغاج آفتی ساییلان قورتدور. بو قورت دؤشدویو آغاجلارین یارپاقلارینی یئییر، بئله‌کی یارپاقلارین چوْخونون یالنیز دامارلاری قالار. یئدییی یارپاقلاردا بعضاً آغ و پامبیق کیمی شئیلر بوراخار. یاز فصلینده دؤشدویو یوْنجالارین یارپاقلارینی یئیه‌رک یالنیز چؤپلرینی بوراخار و یوْنجالیق اوزاقدان باخاندا گؤیرمک یئرینه بوزارار. آغاجلاردا منجه داها چوْخ آلما آغاجلارینداگؤرونر. دؤشدویو آغاجین مئیوه‌لرینی ده قورتلاندیریر.

سارالتما= مئیوه‌لر و بوْستان محصوللارینداگ بوْلونان

آفت‌لردن‌دیر. بو آفتین دۆشدویو مئیوه چاققالاایکن سارالاراق تؤکولور. هابئله بۆستانلاردا قۆهون، خیار و بعضی باشقا محصوللارا دۆشنده اۆنلارین بؤیومه‌سینی دایاندیراراق نئچه گۆندن سۆنرا قوروماسینا سبب اۆلور.

سارماشیق= عربجه عَشَقه دئییلن بیتگی‌نین تۆرکجه آدی‌دیر. حئیوان یئمی و چۆخ دا یۇمشاق اۆلان بو بیتگی چۆخلو محصوللار و کیچیک آغاجلارا انگل ساییلیر. یارپاقلاری و گۆللری آز- چۆخ «لیلفر» (نیلوفر) گۆلونه اۆخشایان بو بیتگی داها آرتیق سۇواریلان یئرلرده، باغلاردا، بۆستانلاردا گؤیرَر. یۆلماقلا کؤکو کسیلمه‌یه‌رک نئچه گۆندن سۆنرا یئنه ده کؤکوندن باش قالدیرار. بیتگی تره‌وزلر، بۆستان محصوللاری و کیچیک آغاجلارا ساریلار و گویا اۆنلاردان سو آلار و نتیجه ده اۆنلاری ضعیفلدَر.

شیرنه= نئچه نؤوعده اۆلان آفت‌دیر. بیر نؤوعو آغاجلارا دۆشدوکده مئیوه‌لرینی سارالدار، یارپاقلارینی شیره‌لندیرر و یارپاقلار اۇزاقدان باخانین گؤزونه دۆشاب و یا شیره سپیلمیش کیمی گؤرونر. باشقا نؤوعو یاشیل بۆیالی و چۆخ نارین اۆلان بؤجکلردیر کی، آغاجلارین اینجه و ایشلَمکده اۆلان اۇجلارینا، یارپاقلارینا دۆشمکله اۆنلاری یئییب ایشدن سالار و یارپاقلار قیۆریلاراق قۇرویارلار. اۆچونجو نؤوعو یایین سۆنرالاریندا و پاییزین اووللرینده تاپیلان قارا بۆیالی نارین بؤجکلردن عیبارتدیر. بو بؤجکلرین

مینلرجه‌سی بیر یئرده و یان- یانا آغاجلارین گنج بۇداقلارینا داراشار و گۇیا اۇنلاردان تغذیه ائدرلر و ...

قورت= ۱- آلما، اریک، آلو، هۆلو، گیلاس، گیله‌نار و باشقا اتی و قاخی یئییلن مئیوه‌لرین قاخینا دۇشه‌رک اۇنلاردان تغذیه ائدر. ۲- بعضی قورتلار بادام، جویز و بونلار کیمی چردَیی یئییلن محصوللارین چردَییندە تاپیلاراق اۇنلاری تمامیله و یا قیسماً یئمکله فایدالانیلماز ائدرلر. ۳- قورتلارین باشقا نۇوعو آغاجین قابیغیندان ایچینه کئچیب اۇنون گۇوده‌سی و بوداقلاری‌نین ایچینی یئمک و دلیک- دلیک ائله‌مکله چۇخ واخت قۇروماسینا سبب اۇلار. ۴- باشقا بیر قورت نۇوعو آغاجلارین کۆکلرینه(ریشه‌لرینه) دۆشه‌رک اۇنلاری یئیر و اۇنلارین تدریجی قوروماسینا سبب اۇلار.....

گۆل= چۇخ نارین یارپاقلاری‌نین بۇیاسی ساری اۇلاراق، بارماق یۇغونلوقدا ایچی بۇش گۇوده‌سی‌نین باشیندا سۆسنی بۇیالی، بۇغدا باشاغی کیمی اوزون، آنجاق اۇندان قات- قات بۆیوک اۇلان گولویله بۇستانلاردا و چۇخ سۇواریلان یئرلرده، تره‌وزلیک‌لرده بیتن بیتگی‌دیر. بو بیتگی هانسی بۇستاندا، تره‌وزلیکده چیخارسا، اۇرانین خاراب اۇلاجاغی و ایسته‌نیلن کیمی اۇلمایاجاغی گۆزلنر. عۆمرو بلکه بیر آیدان آرتیق سۆرمه‌ین بو بیتگی هئچ بیر کولا، آغاجا دۇلاشماییرسا، بلکه ده اۆزوندن اطرافا زیان وئریجی گاز بوراخماقلا محصوللاری کۆرلایابیلیر!

یوّک داشیماقلا باغلی
آدلار- سؤزجوکلر

ائششک= ماشین اوْلمایان ئیرده ان آز خرجی اوْلاراق، داها دا الوئریشلی یوّک داشیما وسیله‌سی اوْلان حئیوان.

ایپ= قَزیل(کئچی توّکو)ایله پامبیغین قاریشیغیندان توْخونموش بارماق یوْغونلوقدا و بیر باشیندا دوْغاناغی اوْلان ۱۰- ۱۲ مئتیر اوزونلوقدا یوّک چاتماق وسیله‌سی.

پالان= ائششک، آت، قاطیرین اوّستونه قوْیاراق مینمک و یوّک چاتماغی موّمکون ائله‌مک اوّچون چئشیتلی شکیللرده تیکیلمیش بیر شئی‌دیر. پالانین اوّزو و آستاری یوْغون ساپلار(قاتمالار)دان توْخونور. قالین اوْلاراق، آغیر اوْلماسین،- دئیه، ایچینه بوغدا کوّلشی باسلار. ائششک پالانی‌نین اوُزونلوغو تخمیناً ۷۰ سانتی‌مئتیردیر. ناو شکلینده ایشلنه‌رک حئیوانین بئلینه قوْیولدوقدا یانلاری حئیوانین قابیرقالاری‌نین اوّستونه اوْتورار.

پالانین قاشی= داغلیق یئرلرده ایشله‌دیلن حئیوانلارین پالانلاری‌نین اوّستونده اوْ باش- بو باشدا تیکیلمیش دوه کؤهنینه بنزه‌ین دیک قیسمت‌لره پالانین قاشی دئییلیر. قاشی اوْلان پالانلار ایکی

کؤهنلـــی دوه‌لریـــن بئلینـــه بنزه‌ییـــر.

تئل‌باغـــی: قَزیلـــدن حاضیرلانـــان ســـاپ، کئچـــی تؤکونـــدن قایریـــلان و قیئییـــق (چووالـــدوز) دلیییـــندن کئچـــن قاتمـــا، چووالـــلاریـــن آغزینـــی تیمـــک اوچـــون ایشـــله‌دیلن قاتمـــا.

چاتـــی: ایـــپ جینســـیندن اوْلاراق، اوزونلوغـــو ۴- ۵ مئتیـــر اوْلان حئیوانـــا یـــوْک چاتمـــاق و آرخایـــا یـــوْک آلمـــاق وسیله‌ســـی.

چـــاو: بیچیلمیـــش تاخیـــل، اوْت، یوْنجـــا و بوْنـــلار کیمـــی شـــئیلری باغلامـــاق اوْچـــون کوْلشـــدن و یـــا باشـــقا بیتگی‌لـــردن ائشـــیلمیش باغلیـــق.

چـــوْل: ائششـــگین بئلینـــی پـــالان ســـوْرتوب یـــارا ائله‌مه‌ســـین- دئیـــه، پالانیـــن آلتینـــدان بیـــر بالاجـــا دؤشـــک ســـالینار. بـــو دؤشـــگه چـــوْل و ائششـــک چوْلـــو دئییلـــر.

دؤش باغـــی= اوْزو یوْخـــاری یوْلـــلاردا حئیوانیـــن دؤشـــونون آلتینـــدان کئچـــه‌رک، اوْجـــلاری پالانیـــن یانلارینـــا باغلانـــان، یـــوْک و پالانـــی دالی‌یـــا سوْروشـــمه‌دن ســـاخلایان ایکـــی بارمـــاق ائتینـــده اوْلان اؤرکن‌دیـــر.

دوْغانـــاق= ایپییـــن باشـــینا باغلانمیـــش «قـــوش ووران» آغاجـــی شـــکلینده ایکـــی قوْللـــو آغـــاج تیکه‌ســـی. قوْلـــلاری بارماقـــدان بیـــر آز یوْغـــون و هـــر قوْلونـــون اوْزونلوغـــو ۱۲- ۱۵ ســـانتیمئتیردیر. ایپییـــن اوْجـــو اوْنـــون بیـــر قوْلونـــون

اوُجونا باغلانیر. یوّکلری چاتاندا ایپی اوْندان اوْزل بیر یوْلایله کئچیرمکله چاتارلار. دوْغاناقسیز ایپایله یوّک چاتیلماز.

شادات: یوْغونلوغو بیر سانتیمر اوْلچوسونده، اوُزونلوغو اوْن سانتیمره چاتان آغاج تیکهسی. حئیوانلارا چوُوالاردا یوّک چاتارکن چووالین بیرینی پالانین بیر بؤیرونه، بیرینی ده بیر بؤیرونه ووُراراق قیَرپلارینی(قوْلپلارینی) پالانین اوّستوندن بیر- بیرینه کئچیررلر. اوْنلار چیَخماسین- دئیه، اوْنلارا شادات دئییلن آغاج کئچیررلر.

قاتما: جهرهده اَیریلمیش ساپین ایکی- اوّچ قات ائشیلمیشینه قاتما دئییلیر. قاتمانی ایگنهیه یوْخ، چوُوالدوزا ساپلاماق اوْلار.

قارین آلتی: ایکی بارماق ائنینده قاتمادان توخونموش تخمیناً ۱۰۰ سانتیمئتیر اوزونلوغو اوْلان بیر اؤرکندیر. بیر اوُجو پالنین بیر یانینا باغلانیر. پالان حئیوانین بئلینه قوْیولدوقدان سوْنرا قارین آلتینین آزاد قالمیش اوُجونو حئیوانین قارنینین آلتیندان کئچیریلهرک پالانین اوْ بیری یانیندا اوْلان حلقهده برکیدیلیر. بو ایشی گؤرمکله پالانین بوُ یان- اوْ یانا آشماغینین قاباغی آلینار.

قوُش= قوُش، پالانین اوّستونده تیکیلمیش توتاق(دستگیره)دیر. مئشینده تیکیلن پالانلارین هر

بیری‌نین ایکی قوُشو اوْلور. یوّک چاتماقدا اؤزل بیر یوْل‌ایله ایپ اوْنلاردان کئچیریلیر. قوُشو اوْلمایان پالانا چوُوال و خشه یوّکو چاتماق اوْلورسا، باغ باغلانمیش محصوللارین یوّکونو چاتماق اوْلماز. پالانی حئیوانین اوّستونه قوْیماقدا و اوّستوندن گؤتورمکده ده الی اوْنا سالاراق، اوْندان توتاق کیمی فایدالانارلار.

قوْلان= ایکی اوُجو پالانین یانلارینا باغلاناراق حئیوانین قوُیروغوندان بیر آز آشاغیدان دوّشن و پالانین تعادلونو ساخلایاراق حئیوانین اوّستونده قاباغا سوّروشمکدن ساخلایان اوّچ بارماق ائینده و قاتمادان نوْخونموش بیر وسیله. قوْلان اوْلاجاغی یئردن آشاغییا سوّروشه‌رک دالی آیاقلارینی توتماسین- دئیه، اوْنون بیر قوْلو دا حئیوانین بئلی‌نین اوّستونه دوّشمه‌لی‌دیر.

قوُیروق دیبی: حئیوانا یوّک چاتاندا یوْلون اوّزو آشاغیلاریندا یوّک قاباغا سوّروشمه‌سین- دئیه، ایپی یوّکون بیر یانیندان گتیریب حئیوانین قوُیروغونون آلتیندان کئچیره‌رک بو یانیندا یوّکه باغلایارلار.

کَندیر: پامبیق قاتمالاردان ائشیلن بارماق یوْغونلوقدا یوّک ایپینه کندیر دئییلر.

یان باغی: پالان‌ایله قوْلانی بیر- بیرینه باغلایان قیْساجیق ایپه یان‌باغی دئییلیر.

یوّک ایپی: قَزیلدن اَیریلمیش قاتمالاردان

توْخونـاراق، اوُزونلوغـو اوْن- اوْن ایکـی مئتیـره چاتـان بارمـاق یوْغونلوقـدا ایپـه یوّکایپـی دئییلـر.

یـوّک= بیـر ائششـک و یـا آتیـن آپارابیلدییـی یـوّک. ائششـک یوّکونـون تقریبـی آغیرلیغـی مئشـین داشـیایله «اوْن باتمـان» (یـوّز کیلـو)، آت یوّکـو «ییرمـی باتمان»(ایکی یـوّز کیلـو)دور. مئشـینده بیچیلمیـش بیتگیلـر و تاخیللاریـن سـککگیز باغـی بیـر یوّکـدور. خشـهده(بؤیوک توْربـادا) داشـینان سـامان و بوْیـو آلچـاق اوْلان اکینلـرده ایکـی خشـه بیـر یـوّک، دنلـرده ایکـی چـووال بیـر یـوّک سـاییلیر.

آرقاش(آرقاج): تۆخونان پالاس، کیلیم، خوُرجون، چوُوال، عبا، خشه و سایره‌نین اوُزادیلمیش ایپلرینه «بۆی» اوْنلارین آراسیندان کئچمکله ایشین تۆخونماسینا سبب اوْلان ایپه آرقاج دئییلیر. (فارسجادا آرقاج= پود، تار= بۆی).

الاییی تۆپو= الاییی گجی‌نین آشاغی باشینا کئچیریلن، بئش- آلتی سانتیمئتیر قطری اوْلاراق «یاریم‌کۆره» (نیم‌کره) شکلینده آغاجدان ایشلنمیش بیر وسیله‌دیر.

الاییی گَجی= تخمیناً ۲۰ سانتیمر اوُزونلوغو اوْلان دۆز یۆنولاراق صاف ائدیلمیش و «الاییی گجی» آدلانان بیر آغاج.

الاییی= الده ایپ اَییرمک وسیله‌سی. بو وسیله‌ایله قادینلار اوْتوردوقلاری یئرده، آیاق اوْستونده دوراراق، حتّی یوْل گئده- گئده یۆن، گۆزم و قَزیل ایررلر.

بئز دؤیجی: بئزی دؤیمک اوْچون حاضیرلانمیش آغاج. تۆخونموش بئزی سویا باسیب چیخاردیراق الین ایچی ائنینده اوْلاراق بیر باشی یۆنولوب الده توتمالی

ائدیلمیش قالین تختە. (ندنسە بئزی توْخویاندان سوْنرا سوُیا باسیب بیر قدَر دؤیَجلە تاپداییب، اوْندان سوْنرا سریب قوُروداراق ایستیفادەیە آلاردیلار).

بئز: پامبیقدان اَیریلمیش ساپلاردان توْخونموش پارچا نؤوعو. بو پارچانین پامبیغی واختیلا مئشینده اکیلر، چییییدی بورادا قایریلان جیَیریقلارلا آیریلار، همین پامبیغی کندین حلاّجلاری آتار، کندین قادینلاری اوْنلاری اَییرر، کیشیلری ایسە ائولرینده قوُرولموش دزگاهلاردا اوْنلاری توْخویاردیلار. بئزی بوْیاماق لازیم اوْلسایدی، کندین بوْیاخانالارینداا اوْنلاری گوْی(نیلی) بوْیاایلە ده بوْیاتدیراردیلار.

بوراغاج= جهرەنی توْولاماق اوّچون اوْنون اَلجەییندە کئچیریلن بارماق یوْغونلوقدا آغاج.

بوْی: توْخونمالی شئیلر اوْ جوّملەدن پالاس، کیلیم، خوُرجون، چوُوال و بونلار کیمی شئیلرین چکیلمیش و آراسیندان آرقاج کئچیریلمەمیش تاری (تار = بوْی، پود= آرقاج)

پاچال: بئز دزگاهلارینداا بئز توْخویانلارین ایشلەیرکن اوْتوروب **آیاقلارینی ساللادیقلاری چوُخور یئر.**

پالان شالی= پالانلارا آستار ائلەمک اوّچون پامبیق و قَزیل قاتمالاردان توْخونان بیر چئشیت شال.

تـان سریمَح(سـریمک- سـاریماق): بئـز توْخومـاق اوْچـون سـاپ کلفـلرینـی (کلافلارینـی) کلفجه‌یـه سـالاراق اوْنـدان دا جهـره وسیله‌سـی‌ایله بارمـاق یوْغونلوقـدا و تخمینـاً ۱۵ سـانتیمئتیر اوُزونلوقـلاری اوْلان لوْله‌لـره سـاریماق.

توْخماخ(توخمـاق): یـوْن و پامبیـق آتانلاریـن ایشـلتدییی باشـی توْپـوز آغـاج، بـو وسـیله‌یه یـای توْخماغـی و حـلاّج توْخماغـی دا دئییلـر.

جهـره الجه‌یـی= جهره‌نـی توْولامـاق اوْچـون اوْنـون توُتاغی.

جهـره قوُلاغـی= ۱- گـوَن کؤتویونـون دیدیلمیشـیندن قایریـلان و جهره‌نیـن ایی‌نیـن قابـاق یاتاغانـی سـاییلان بیـر نسـنه. ۲- جهره‌نیـن ایی‌نیـن دالـی یاتاغانـی کیمـی ایشـله‌یه‌رک، ایییـن اوُلـدوزو اوْنـدا دَلینمیـش دئشـیکده فیْرلانـان بیـر داوار سـوّمویو.

جهـره= یـوْن، پامبیـق و سـایره‌نی اَییریـب سـاپ و قاتمـا ائله‌مـک وسیله‌سی(فارسجاسـی چـرخ نخ‌ریسـی).

جهره‌نیـن ایـی= تخمینـاً ۳۰ سـانتیمئتیر اوُزونلوغـو، ۴-۵ میلیمئتیـر قطـری اوْلان، فیْرلاندیقجـا اَیریلمیش سـاپی اؤزونـه سـاریان پـوْلاد میلـه.

جهره‌نیـن باشـی= جهره‌نیـن لاپ بؤیـوک بیـر تیکه‌سـی. مینیـک ماشـینلارین تکـری بوْیـدا اوْلاراق

فیرلاندیقجا کیریش وسیله‌سیله جهره‌نین ایی‌نین فیرلانماسینا سبب اوْلان تکر کیمی بیر شئی.

جهره‌نین توْپانی= جهره‌نین باشی اوْلان قیسمتله ایی اوْلان قیسمتی بیر- بیرینه باغلایان آلتمیش- یئتمیش سانتیمئتیر اوُزونلوقدا بیر قالین تختە.

جیْریق توپو= جیْیریغین قوْلونو بورماقلا فیرلانان، تخمینا ۲۰-۲۵ سانتیمئتیر اوُزونلوغو، ۱۵ سانتیمر قطری اوْلان استوانه شکلینده ایشلَنمیش آغاج.

جییریق پری: جیْیریغین میله‌سی‌نین بیر اوجونا سالینمیش و میله فیرلاندیقدا اونو لنگره سالان و فیرلانماسینی گوّجلندیرن دؤرد قوللو بیر پروانه.

جیْیریق میلی: جیْیریغین توْپونون اوّستونه و اوْنونلا موازی یاتاراق توْپ فیْرلادیلدیقجا توْپون عکس جهتینه فیْرلانان تخمینا ۱۵ میلیمئتیر قطری اوْلان پوْلاد میله.

جیْیریق= چیییدی پامبیقدان آییرماق اوّچون آغاجدان قایریلمیش، قوْلونو بوُرماقلا توْپو فیْرلاناراق، اوْنون اوّستونه یاتمیش پولاد میلی اؤزو ایله ترسینه فیْرلاتدیقجا پامبیقلاری اؤز آرالاریندان آرخایا کئچیریب، چیییدلری آییریب قاباغینا تؤکن وسیله.

چیْرپ آغاج= چیْرپماق اوّچون اویغون اوْلان آغاج. لؤکه‌لشمیش پامبیق، چیییدلی(توْخومو

آیریلمامیش پامبیق) وِ یونو چئرپاراق چؤر- چؤپونو آییرماق، آچماق و اَییرمه‌یه و یا یوْرقان دؤشه‌یه سالماغا اوْیغون ائله‌مک اوْچون ایکی قوللو آغاج. قاراغاج، گیله‌نار و بوُنلار کیمی برک آغاجلاردانِ اوْلان چئرپ‌آغاجین دیبی و الده توتولان یئرِی تخمیناً بیر قاریش و قوْللاری‌نین هر بیری حدوداً بیر مئتیر اوْلار.

خام ایپلیح(ایپلیک): تاولانمامیش ایپلیک. پامبیغین جهره‌ایله ساپا چئوریلمیشینه ایپلیک و خام ایپلیک دئییلیر. پالاس، کیلیم، چوُوال و سایره توْخوماق اوْچون اوْنلاری نئچه قات ائده‌رک جهره‌ده بیر داها توْولاییب یوْغون و چتین قئریلان قاتمالارا چئویرمه‌یه ده ایپلیک توْولاماق دئییلر. خام ایپلییین داوامی اوْلماز و تئز- تئز قئریلار.

خام: میتقال، پامبیقدان اوْلان ساپلارلا توْخونان آغ بوْیالی پارچا نؤوعو.

دزگاه: بئز، خام، کیلیم و عبا توْخوماق اوْچون ماشین.

دفه: بئز توْخویان دزگاهین بیر پارچاسی‌دیر.

سوّمَح(سوّمَک)= ال‌ایی‌ده اَییرمک اوْچون اَییرَن آدامین بیلَیینه ساریدیغی بیر چنگه یوّن.

سیچان دیشی: پالاس توْخوماغا اوزادیلان ایشده

زیگـزال گؤللـر توْخونمـاق اوْچـون اؤزل بیـر شـیوه‌ایله سـاپلاری چکمه‌یـه سـیچان دیشـی سـالماق دئیردیلـر.

سـیریم= حئیـوان دریسـی و یا باغیرسـاقدان کسـیلمیش قا تما.

کالاتـان: بئـز توْخومـاق ایشـی‌نین بوْیونـو اوزاتمـاق اوْچـون قایریلمیـش فیْرلانـان بیـر وسـیله.

کلفجـه= اَیریلمیـش قاتمـالاری جهره‌نیـن اییینـدن آچیـب کلـف ائله‌مـک اوْچـون الایلـه فیْرلادیـلان بیـر وسـیله.

لوْلـه سریمح(سـریمک- سـاریماق): تـان سـریمک قوْنوسـوندا آچیقلانـدی.

دییرمان و اوْنونلا باغلی سؤزجوکلر

اوْنلـوق= دَییرمانـدا دارتیلمیـش اوْنلاریـن تؤکولدویـو و قالاندیغـی یئـر.

بره‌جـان= دَییرمانـی دایاندیرمـاق مقصدیلـه سـوُیونو ساوماق (کسـمک) اوْچـون و یـا دَییرمانـی ایشـلتمه‌یه سـو آچمـاق اوْچـون یئـر. بـو یئـر دَییرمانـا سـو تؤکولـن ناوین باشـیندان قاباقـدا اوْلـور. بئله‌کـی دَییرمانـی یاتیرتماغـا سـوُیو اوْرادان کنـارا آچـاراق دَییرمانـا گلمه‌یـه مانئـع اوْلمـاق، و دَییرمانـی ایشـلتمه‌یه سـوُیو اوْرادان آچیـب نـاوا بوراخمـاق اوْلار.

پـر= دَییرمانیـن دوْغوزلـوق دئییلـن یئرینـده (دَییرمـان دامی‌نیـن آلتینـدا) ناویـن لوْله‌سـیندن سـو فیْشـقیراراق آغاجـدان قایریلمیـش پریـن قوْللارینـا چیْرپیلماقـلا پـری فیْرلادیـر. فیْرلانـان پریـن مرکزینـده اوْلاراق «اوْخ» دئییلـن دَمیـر محوریـن آلتداکـی اوْجـو پریـن آلتینـدا و دابـان داشـی‌نین اوْسـتونده فیْرلانماقـلا، پـردن اوْسـته چیْخمیـش اوْجـو دوْغوزلوغـون اوْسـتونده‌کی دَییرمـان اوْتاغی‌نیـن کفینـده دَییرمانیـن ثابیـت اوْلان آلـت تایی‌نیـن آراسـینداکی دَلیکـدن کئچیـب، اوْسـت تایینـی فیرلادابیلیـر.

چاخچـاخ= تاوانـدان آسـیلاراق، اوْجـو دَییرمانیـن اوْسـت تایی‌نیـن اوْسـتونه دایانمیـش، باشـقا بیـر قاتماایلـه

ده دَییرمانین بوْغازینا بوغدا، آرپا و سایره‌نی هیدایت ائدن نوْوچایا باغلانان بیر آغاجدیر. بئله‌کی دَییرمان فیْرلاندیقجا اوْستونه اوْتورموش چاخچاخ آتیلیب-دوْشرکن بیر اوُجو اوْنا، بیر اوْجو دا نوْوچایا باغلانان قاتما نوْوچانی تیتره‌دیر. نتیجه‌ده دَنلر تنظیم اوْلموش اؤلچوده نوْوچادان دَییرمانین بوْغازینا تؤکولور.

دابان داشی= دَییرمانین پری‌نین آلتیندا چوْخ سرت جینسدن اوْلاراق اوْ آغیرلیقدا پرین اوْخو ایللرجه اوْستونده فیْرلانسا دا دَلینمه‌ین و حتی بئله یئییلمه‌ین اؤزل بیر داشدیر.

دوْغوزلوق= دَییرمان دامی‌نین آلتیندا و سو تؤکولمکله پرین فیْرلاندیغی و دَییرمانین سوُیونون ائشییه گلدییی یئر.

دَییرمانین بوْغازی= دَییرمانین فیْرلانان اوْست تایی‌نین آراسیندا اوْلاراق دنلرین دارتیلماغا تؤکولدویو دَلیک.

دَییرمان توْزو= دَییرماندا دنلر دارتیلاراق اوُنلوغا تؤکولرکن اوُنلاردان قالخیب دوُوارلارا و یئره اوْتوران اوُن توْزو.

ساواجاق= دَییرمانین سویو ساویلاندا سوُیون قیْراغا آخدیغی آخارقا.

صاندیق= دارتیلاجاق دنلرین یئرلشدییی و

دیبینده‌کی دَلیکدن دنلری نوْوچایا بوراخان دیبی دار، آغزی گئن تخته صاندیق.

کَوزه= دَییرماندا دارتیلمیش اوُندان دَییرمانچی‌نین گؤتوردویو امک حاقّی. کئچمیشده دَییرمانچیلار امک حاقّی یئرینه اوْن گؤتورردیلر بو اوْنا «کَوزه» دئییلردی. مئشین دَییرمانلارینداً دارتیلمیشِ اوْنون ییرمی‌دن بیرینی(ییرمی باتمانا بیر باتمان) کَوزه توتاردیلار.

لاوازا= دَییرمانی ایتیتمک و یا تمیزله‌مک اوّچون اوّست تایی قوْوزاماغا مخصوص آغاجیدی.

لوّله= دَییرمانین ناوی‌نین دیبینه مئخلانمیش آراسی دَلیک بیر دمیر صفحه‌ایدی. بئله‌کی ناوا دوْلموش سو اوْ دلیکدن آرتیق فیشارلا پرین قوْللارینا فیشقیراردی.

ناو= بیلدیییینیز کیمی دوّز یئرده سو دَییرمانی قاییرماق اوْلمایان بیر ایشدیر. بوناگؤره ده سو دَییرمانلاری اوجا، آممما اوّستونه سو گله‌بیلن یوّکسکلیک‌لرین دیبینده قایریلاردی کی، سوُیون اوُجادان دَییرمانا تؤکولمه‌سی موّمکون اوْلسون. «ناو» دئییین چوْخ یوْغون اوْلان قلمه و یا سؤیود آغاجی‌نین گؤوده‌سیندن حاضیرلانان سو آخارقاسییدی؛ بئله‌کی، بو دؤرد- بئش مئتیر اوُزونلوغو و قیَرخ- اللی سانتیمئتیر یوْغونلوغو (قطری) اوْلان آغاجین ایچینی قازاراق بیر آرخا چئویردیکدن سوْنرا اوْنون قازیلاراق

آچیق اوْلان قاباغینا تختهلر میخلاماقلا، بؤیوک بیر بورویا (لولهیه) چئویرردیلر. سوْنرا اوْنون بیر باشینی آشاغیدا اوْلان دوْغوزلوقدا قوْیاراق، تؤکهجک سوُیونو پرین اوّستونه تنظیم ائدر، بیر باشینی دا برهجان دئییلن یئره قووْزاییب برهجاندا آرخ ایله گلن سوُیون قاباغینا قوْیاردیلار. بئلهکی یوُخاریدان آرخ و برهجانایله گلن سو تخمیناً عمودی قوْیولموش بو ناوین ایچینه تؤکولردی. یوخاریدان تؤکولهرک اوْنون دیبیندهکی نیسبتاً دار لوّلهدن کئچین سو پرین اوّستونه فیشقیرماقلا اوْنو فیرلاداردی.

نوْوچا= کیچیک نوْو، دنلرین دَییرمانین بوْغازینا گلدییینی موّمکون ائلهین بیر آخارقا، نوْوچا دئدییین بیر باشی ایچینه دن دوْلدورولان صاندیغین دیبیندهکی دَلییه، بیر باشی دا دَییرمانین بوْغازینا تنظیم اوْلموش ناودان شکلینده ایشلنمیش بیر آغاجیدی.

ایش(هانا) اوْزاتماقلا باغلی سؤزجوکلر

آرقاج شوّموشو= آرغاجین سارىندیغی تخمیناً ۵۰ سانتیمئتیر اوْزونلوغو و خیَردا بارماق یوْغونلوقدا آغاج.

آرقاج= توخونمالی بیر ایشین(هانانین) تئللری‌نین آراسیندان کئچه‌رک اوْنلاری بیر- بیری‌نین یانیندا برک ساخلایان ساپ. (فارسجاسی پود).

اَرئهین= اوْزونلوغو تخمیناً ۵۰ سانتی‌مئتیر، یوْغونلوغو(قطرو)۱۰ سانتیمر اوْلان استوانه شکلینده آغاج تیکه‌سی. بو آغاج «ایش= هانا» (توْخویاندا، چووال، خوْرجون، پالاس و بونلار کیمی شئیلری توْخویاندا) گرک اوْلان بیر وسیله‌دی. بو وسیله چکیلمیش بوْیون تئللری‌نین آراسیندا یئرلشر، اوْنلارین آرا بیر اوْلاراق یاریسی اوْنون آلتیندان، یاریسی اوّستوندان کئچیردی.

ایش میخی= پالاس، خوْرجون، چوْوال و سایره توْخوماق ایسته‌ینده اوولجه اوْنون بوْیونو یئرده چکردیلر. اوْنو یئرده چکمه‌یه «ایش اوْزاتماخ» دئیردیلر. ایش اوزاتماغا آزی آلتی- یئددی مئتیر اوْزونلوغو و ایکی مئتیر اثنی اوْلان دوّز یئر گرکیدی. بو یئرین بو باشیندا تخمینا یاریم مئتیر بیر- بیریندن آرالی ایکی آغاج میخ، اوْ باشیندا دا همان ترتیبله ایکی آغاج میخ یئره چالیناردی. «ایش میخی» آدلانان بو میخلارین هر بیری‌نین بوْیو تخمیناً یاریم مئتیر اوْلمالیدی. یئره چالینان

بو میخلار، یاریم مئتیر ائنی، نئچه مئتیر اوزونلوغو اوْلان بیر مستطیل تشکیل ائدردی. ایشین بوْیو بو دؤرد میخین دؤورەسینه چکیلردی.

بوْی= توْخونمالی ایشین(هانانین) چکیلمیش ساپلاری.

ساچاخ(ساچاق): اوزادیلان ایش توْخونارکن، بوْیوندان تخمیناً ۵۰-۶۰ سانتیمئتیر قالاندا داها اوْنو توْخوماق مؤمکون اوْلمازدی. بوناگؤره ده اوْنو کسردیلر. کسیلن ایشین توْخونمامیش ۵۰-۶۰ سانتیمئتیرلیک قاتمالاری «ساچاق» آدلانارڈی. ایشی کسنده اطرافدا اوْلان اوشاقلار هره بیر یاندان تؤکولوب ساچاق ایستردیلر. اوْنو کسن قادین دا هر بیرینه بیر- ایکی تئل قیْریب وئررڈی و قالان قاتمالاری دا توْخودوغو ایشی خوُرجون، چوُوال، پالاس و سایره تیکنده قیْیغا(کیچیک چووالدوزا) ساپلاییب اوْنو تیکردی.

سوّلو=اوُزونلوغو تخمیناً ۱۲ سانتی‌مئتیر، یوْغونلوق (قطرو) ۱/۵ سانتیمر اوْلان آغاج تیکه‌سی. بو آغاج «ایش=هانا» توْخویاندا، (چوُوال، خوُرجون، پالاس و بونلار کیمی شئیلری توْخویاندا) گرک اوْلارکن ایش توْخویانین الینده ایشلنن بیر وسیله‌یدی. بو وسیله، توْخونماقدا اوْلان چکیلمیش ایش بوْیونون تئللری بیر- بیرینه یاپیشماسین، تئللر قیْوریلماسین- دئیه، اؤزل بیر یوْل‌ایله هردن سیْرا ایله دوّزولموش تئللره چکیلردی.

سیچان دیشی(زیگزال)= نئچه یوْلاقدا اوزادیلان ایشین بعضی یوْلاغینی اوُزاداندا بیری- بیریندن یاخشی سئچیلن ایکی رنگده ایپلری بیر جوْر چکرلر کی، اوْنلار توْخوناندا ایشین اوْ یوْلاغی زیگزال شکلینده چیْخاردی. بو یوْلاغا

«سیچان دیشی» دئییلردی.

شۆموش= ایش اۇزاداندا و توْخویاندا تئللری بیر- بیریندن آییران کۆجونو ساخلاماغا یارایان چیلک بارماق یوْغونلوقدا بیر آغاجیدی.

قیْلیش(قیْلیج)= توْتاقسیز قیْلینجا بنزەین اۇزونلوغو تخمیناً ۸۰ سانتیمئتیر، قالینلیغی قالین یئرلرینده ایکی سانتیمئتیره چاتمایان یوْنولموش آغاج تیکەسی. بونونلا آرغاجی برکیتمک و ایشین نارین توْخونماسیندا فایدالانارلار.

کۆجو= ایش اۇزادارکن اوْنا «کۆجو» توتمالییدی. کۆجو پامبیق جینسیندن اوْلان بلکه قیْرخ- اللی مئتیر اۇزونلوقدا بیر قاتمایدی. ایشی اوزاداندا، کۆجو قاتماسی اوْنون هر تئلینه سالیناراق، اوْجو یئره چالینمیش، کۆرَک دئییلن و کۆرَک ساپی کیمی بیر آغاج و اوْنون یانیندا یئره چالینمیش «شۆموش» دئییلن نازیک بیر آغاجا دا ائله سالیناردی کی، ایشی توْخویاندا تئللرین بیری آشاغی- بیری یوْخاریا آرالاناراق آراسیندان آرقاج کئچردی.

کۆرَک= ایش اوزاداندا و توْخویاندا ایشه گلن کۆرک ساپینا بنزر بیر آغاجیدی.

هوه= ایشی توْخویان آدام اوْنو الده توْتاراق دمیر دیشلرینی توْخونموش ایشه ووْراراق اوْنو برکیدردی.

آسمانا= کهریزین تونئل شکلینده یئر آلتیندا قازیلان سو آخارقاسینا کوْره، و کوْره‌نین تاوانینا آسمانا دئیرلر.

چالا گَردن= کهریزین قوُیولاری‌نین آغیزلاری‌نین توْرپاغی قار- یاغیش یاغماقلا اوْچوب قوُیویا تؤکولمه‌سین- دئیه، قوُیونون آغزیندان نئچه مئتیر آشاغی‌سیندان آغزینا قدَر داش ایشلَنر. بو ایشلنمیش دَییرمی داش دوُوارا چالاگردن دئییلیر.

دوْل= قوُیودان داش- توْرپاغی ائشییه چکمک اوْچون ایشله‌دیلن قابا دوْل دئییلیر. کئچمیشده دوْلو ائششک دریسیندن قاییراردیلار.

سال- بَنایین= کهریزین کوْره‌سی‌نین آغزیندان باشلایاراق نئچه مئتیر ایچرییه کیمی دوُوارلاری داش‌ایله ایشلنر، اوْستو ایسه یاستی و بؤیوک داشلارلا اؤرتولر. بو داشلارا سال- بنایین دئییلر.

قوُیو ایپی= پامبیق جینسیندن اوْلان قاتمالاردان ائشیلمیش چوْخ مؤحکم و قیْریلمایان بیر ایپدیر. بو ایپ قوُیونون آغزیندا قوْیولموش چرخه باغلانار، چرخین فیْرلادیلماسی‌ایله ایپ اوْنا ساریلاراق قوُیودان دوْل و یا آداملاری ائشییه چیْخاردار، هابئله ترسینه فیْرلادیلماقلا آچیلاراق آدام و یا دوْلو قوُیویا

ائندیرر.

قوْیو چارخی(چرخی)= قوْیونون آغزیندا قوْیودان آزجا فاصیله‌لی قوْیولاراق، قوْیویا ائنن و قوْیودان چیْخان آداملار و دوْللارین باغلاندیغی ایپ اوْنا سارینار.

قوْیو پیسی= پارافین، کنکانلار ایشله‌دیکلری کؤره‌ده گؤزلری گؤرسون- دئیه، اوْرادا بیر قابین ایچینه پارافین و بیر قاتما قوْیوب یاندیرارلار. پارافینه (قوْیو پیسی) دئیرلر.

قوْیو کؤلونگو= ساپی قیسا اوْلاراق قوْیودا و کؤره‌ده ایشله‌دیلن اوْجو قازماق و آرخاسی ضربه ووورماق اوْچون اویغون اوْلان بیر قازمادیر.

قوْیو= کهریز کؤره‌لری‌نین توْرپاغینی ائشییه چکمک و قوْیویا هاوا گئتمک اوْچون یئرین اوْزوندن کهریزین کؤره‌سینه عمودی آچیلان بیر دئشیک‌دیر.

کنکان- کنکن= کهریزی قازان و تعمیر ائدن اوستایا کنکان و کنکن دئییلر.

کوْر قوْیو= قازیلاراق کهریزه دَلینمه‌ین و ایستیفاده‌یه آلینمایان قوْیو.

کؤره= یئرین آلتیندا توْنئل شکلینده قازیلاراق سوْیو ائشییه یؤنَلدن آخارقا.

کهریزین گؤزو= کهریزین سوْیو ائشییه چیْخان یئر. کهریزین آغزی.

گؤمانا قۇيوسو= كهريز چێخارتماق اۆچون اۇيغون گؤرونن يئرلرده يئرين سۇلو- سۇسوز اۆلدوغونو بيلمک اۆچون قازيلان قۇيو. دئمک گؤمانا قۇيوسوندا سۇيا چاتماسالار، اۆرادان سو چيخماز- دئيه، كهريز چێخارتماقدان واز كئچرلر.

لاپا سالماق= كهريزلرين، ائله‌جه ده كندلرده مال- داوارٍ سالماق اۆچون قازيلميش كؤهوللرين تاوانلاريندان بعضاً (هر سببه اۆلور- اۆلسون) قۇپوب تؤكولن داش- تۆرپاغا «لاپا» و تؤكولمه‌يه «لاپا سالماق» دئييلر.

ميخ بند= قۇيولارين آغزيندان داش- تۆرپاق تؤكوله‌رک آخيب گئدن سۇيون قاباغينی كسمه‌سين- دئيه، كۆره‌ده ايشی بيتيرندن سۇنرا قۇيونون تكينده كۆره‌نين اۆستونو سال داشلارلا اؤرترلر. بئله كی داش- تۆرپاق دا تؤكولسه، سال داشلارين اۆستونده قالار و سۇيون قاباغينا تؤكولمز. بو ايشه «ميخ‌بند» ائله‌مک دئييلر.

چؤرک یاپماقلا باغلی سؤزجوکلر

آرپا کۆکه‌سی: آرپا اۇنوندان حاضیرلانان کۆکه‌دیر.

آردی قارا چؤرک: دالیسی یانمیش و یا تندیرین دۇواریندا یانیب قالمیش چؤرک تیکه‌لری دالیسینا یاپیشان چؤرَیه «آردی قارا» چؤرک دئییلر.

اۇخلۇو: اۇخ کیمی دۆز، بارماق یۇغونلوقدا و تخمیناً ۶۰ سانتیمئتیر اۇزونلوغو اۇلان آغاجدیر. بۇندان آرتیق اریشته خمیری آچماقدا فایدالانارلار.

اۇورا: سۇرفایا خمیر کۆنده‌لری یاپیشماسین- دئیه، هم ده خمیری وردنه داشیندا آچارکن خمیر داشا و وردنه‌یه یاپیشماماق اۆچون سۇرفایا قۇیولان اۇنا «اۇورا» دئییلر.

اۇورالیخ(اۇورالیق): خمیری یۇغوراندا اۇورا اۆچون آیریلان اۇنا اۇورالیق دئییلیر.

تاباخ(تاباق) دیبی: خمیر تاباغی و یا خمیر سئییینی‌نین دیبینه یاپیشان خمیرلری ارسینله قاشیب بیر- ایکی کۆنده ائده‌رک الایله یاستیلاییب تندیره یاپارلار. بو کۆکه‌لره «تاباق دیبی» دئییلر. عئینی حالدا ائوین لاپ کیچیک و سۇن بئشیک اۇشاغی دا بعضاً تاباق‌دیبی آدلانار.

تاباغ ارسینی: ایچینده خمیر یۇغرولان قابلارین خمیرلری بۇشالاندان سۇنرا اۇنلارا یاپیشیب قالمیش خمیرلری ایکی

بارماق ائتینده و بو ایش اوّچون دمیردن قایریلمیش بیر وسیله‌ایله قاشییب تمیزلرلر. بو وسیله‌یه «تاباغ ارسینی» دئییلیر.

تَتَریز چؤرک: تندیرین ایستی واختیندا یاپیلاراق اوّزه برک قیزاران چؤرَیه تَتَریز چؤرک دئییلر.

تندیردن وورُوب کوّوله‌دن قاپماخ(قاپماق): چؤرک یاپماقدا ایشله‌دیلن بیر دئییم‌دیر. چؤرَیین یاخشی چیخماغینا اؤنم وئرمه‌یه‌رک تر- تلسیک و هر نئجه گلدی یاپیب بیتیرمه‌یینه «تندیردن ووروب کوّوله‌دن قاپماق» دئییلر.

جاد: داری اوُنوندان یاپیلان یوُمورو کوّکه‌لره جاد دئییلردی. البته داری اوْنونا بیر آز دا بوُغدا اوُنو قاتماق لازیم اوْلار، یوْخسا قوْووشمایاراق تندیره ووراندا داغیلیب تؤکولر. عئینی حالدا داری جادی‌نین مزه‌سی بیر آز شیرین اوْلار و چوْخلارینا خوشاگلیم اوْلماز.

خمیر ائله‌مک: خمیر یوْغورماق، اوُنا موّعَیین قدَر سو و گرکن قدَر خمیر مایاسی و دوز قاتاراق یوْغورماق.

خمیر تاباغی: تخته‌دن قایریلمیش، ایچینده خمیر یوْغرولان، قطری ۱ مئتیره، درینلییی ۲۵ سانتیمئتیره چاتان بیر قابدیر.

خمیر تورشوماخ(تورشوماق): خمیر حددیندن آرتیق گلنده یعنی چوْخ برک شیشنده،-«خمیر توُرشویوب»- دئیرلر. دوْغرودان دا بئله اوْلدوقدا چؤرَیی‌نین دادی بیر آز توُرشا چالار، هابئله توُرشوموش خمیری یاپماق دا چتین

اوْلار و الده دورماز.

خمیر سئیینی: جینسی ساخسی اوْلاراق، ایچینده خمیر یوْغرولان، قطری ۱ مئتیره، درینلییی ۲۵ سانتیمئتیره چاتان آغزی گئن، دیبی نیسبتاً دار بیر قابدیر. بو قابی مئشینه قوْنشو اوْلان کوْزه‌کونان کندی‌نین کوْزه‌چی‌لرقاییرارلار.

خمیر گلمک: خمیر یوْغرولدوقدان نئچه ساعت سوْنرا شیشنده «خمیر گلیب[1]» دئیرلر. خمیر گلنده یاپماغا باشلایارلار.

خمیره: مایا توتماق اوْچون ساخلانیلان خمیر کوْنده‌سینه «خمیره» دئییلر.

خمیری باسیرماخ(باسیرماق): هاوا سرین اوْلان گوْنلرده خمیر تئز گلسین- دئیه، اوْنون اوْستونو باسیرارلار، یعنی یوْغوراندان سوْنرا اوْستونه یوْرقان و سایره چکه‌رک ایستی ساخلاماقلا تئز گلمه‌سینه(آجیماسینا)چالیشارلار.

خوْتون: چؤرک قیْتلیغی زمانی سوْفره‌لرین خیْریم- خیْردا چؤرکلرینی سودا ایسلاداراق بیر آز دا اوْنا اوْن آرتیرماقلا بیر داها ال چؤرَیی کیمی تندیره یاپیب یئیرلر.

دسدوْو(دست‌آب): خمیر یوْغورانلارین خمیرلی اللرینی یوْدوقلاری سویا «دستوْو» دئییلیر (بو سؤزون کؤکو فارسجادیر).

۱- بعضی یئرلرده «گلمک» کلمه‌سی یئرینه «آجیماق» و «خمیر گلیب» دئمک یئرینه «خمیر آجییب»- دئیرلر.

سورفا: سوُفرا، تخميناً ۱ مئتير ائنی، ۱/۵ اوُزونلوغو اوْلاراق، آرتيق بئز و يا خام(ميتقال) يارچانين(اوُن اَلَنمه- سين- دئيه)، ايکی قاتيندان حاضيرلانميش بو سوّرفانين اوّستونه اوُن داغيديلار، اوُنلارين اوّستونه خمير کوّنده‌لری قوْيولار.

شيش: بير مئتيردن اوزون اوْلاراق بير اوُجو اؤزل بير قايدا ايله بوُرولموش، بير اوُجو سوّنگو اوُجو کيمی دليجی اوْلان دمير وسيله‌دير. بونونلا پيشمه‌ميش تنديردن قوْپوب کوّللرين اوّستونه دوّشمکده اوْلان چؤرَيی ساخلايار، تنديره دوّشوب کوّللرين اوّستونده پيشميش «کوّت»لَری چيخاردارلار.

فتير: خميری گلمه‌ميش ياپيلان چؤرَيه فتير چؤرک دئييلر.

کوّت: پيشمه‌ميش آخيب تنديرين تکينه دوّشه‌رک يومورولانان و اوْرادا جا قاليب پيشن خميره کوّت دئييلر.

کوّکه: خمير کوّنده‌سينی آزجا الده ياستيلاييب تنديره ياپارلار. بو ال قالينليقدا و کيچيک چؤرَيه کوّکه دئييلر.

کوّنده: ال يوُمروسونجا يوُمورولانان خمير تيکه‌لری کوّنده آدلانير.

لاپ-لاپان: آرپا اوْنوندان ياپيلان و چوخ دا آچيلماميش و شهرلرده ياپيلان تافتون چؤرَکلرينه بنزه‌ين چؤرک نؤوعودور.

ليفيده: چؤرک ياپاندا آچيلميش خميری اوّستونه سريب تنديره ياپيشديرماق اوّچون «ياستی قوُشاق»(بيضی) شکلينده

بیر وسیله‌دیر. لیفیده و یا ریفیده‌نین آلت اؤزو اؤزل شؤموش و چؤبوقلاردان توْخونموش، اؤزو خام(میتقال) پارچاداندیر، ایچینه‌ایسه چمن اوْتو باسیلیبدیر.

لَین کؤکه‌سی: تکینه ارینمیش یاغ تؤکولموش سینی‌لرده تندیرین تکینه قوْیولوب پیشیریلن کؤکه‌لره لَین کؤکه‌سی دئیرلر. البتته بو کؤکه‌نین خمیری ده باشقا کؤکه‌لرله فرقلی اوْلار. اوْنون خمیرینه سو یئرینه سؤد قاتیلار، هابئله ساری کؤک، زنجفیل و سایره ده علاوه اوْلار. هابئله تندیره قوْیولمامیش اؤزونه یوُمورتا ساریسی وئرندن سوْنرا قاشیق و یا باشقا بیر شئیله اوْنو ناخیشلایاراق، اؤزونه بادام ایچی، جویز ایچی، کؤنجود ده یاپیشدیریلار.

مایا توُتماخ(توُتماق): نئچه گؤن قاباقجا چؤرک یاپارکن اوْندان بیر کؤنده خمیر ساخلاییب، گلن دؤنه چؤرک یاپماق ایسته‌دیکده اوْ بیر کؤنده اوُن ایچینده ساخلانمیش خمیری قوُروموشسا دا دؤیوب یوُمشاداندان سوْنرا ایچینه سوتؤکوب چوْخ سیْییق بیر خمیر ائدر و اوْنو یئنی خمیره قاتارلار. کئچمیشدن ساخلاناراق سوْنرا خمیره قاتیلان خمیر، تزه خمیرین یاخشی گلمه‌سینه(آجیماسینا) سبب اوْلار. سؤزو گئدن خمیر کؤنده‌سینی بیر داها سیْییق خمیره چئویرمه‌یه «مایا توتماق» دئیرلر.

وردنه داشی: اوْستونده خمیری وردنه‌ایله آچان سال داشا وردنه داشی دئییلر. بعضاً بو سال داشین یئرینه گجدن قایریلمیش تخمیناً ۵۰ سانتیمئتیر قُطرو، ۱۵-۲۰سانتیمئتیر اوُجالیغی اوْلاراق یئنه وردنه داشی آدلاناق وسیله‌دن

یارارلانارلار. مئشینده الایله قاییریلان بو وردنه داشلارینی قاییرماق اوّچون گئدیب کندین اطرافیندا گؤی توْرپاق یئرلردن نئچه تیکه «قارقا دوزو» آدلاناراق، سالدوزا بنزه‌ین، سودا آچیلمایان و دادی دا شوْر اوْلمایان داشلاردان گتیرر، اوْنلاری تندیرده یاندیراراق گجه چئویرندن سوْنرا چیْخاردیب وردنه داشی قاییراردیلار.

وردنه: فارسلارین ورزنه دئدییی، ایکی باشی یوْنولاراق اینجَلمیش، آغاج جینسیندن اوْلاراق، خمیر کوْنده‌سینی یاستیلاماق اوّچون بیر وسیله‌دیر.

تندیر و تندیر یاندیرماقلا باغلی سؤزجوکلر

آلیشیق: تندیری- اوْجاغی یاندیراندا ایلک اوْد ووُرولان اوْدون، داها چوْخ قوُرو بیتگی‌لر و تیکان‌لاردان اوْلان تئز اوْد آلان اوْدون.

اوْتوروشمامیش تندیر: چؤرک تندیری یاندیریلار، قیْزاندان سوْنرا داها یاندیراسی تؤکمه‌یه‌رک شؤعله‌سی سؤندورولر، تندیرین کؤزلریندن قالخان توْستوسوز شؤعله‌لر سؤننه کیمی اوْنا چؤرک یاپماق اوْلماز؛ یعنی چؤرَیی ووران کیمی اوُزو قارسیب پیشمه‌میش تندیره دوْشر. بو زمان دئیرلر:- هله اوْتوروشماییب، چؤرک یاپمالی اوْلاندا اوْتوروشوب- دئیرلر.

اوُجاق(اوْدجاق): اوْد یاندیریلان یئر، آرتیق تندیر اوْلان داملارین بیر بوُجاغیندا قایریلاراق یای گوْنلرینده یعنی اوْدونون ایستیسی ائوی و یا کوْرسونو قیْزدیرماغا گرَک اوْلمایان چاغلاردا، اوْدون، تزَک و بئله- بئله شئیلر یاندیرماقلا اوْستونده پیشمیش پیشیریلن و سو. قایناديلان یئر.

اوْدون: قوُرو آغاجلار و قوُرو بیتگی‌لرین داللاری و گؤوده‌لریندن اوْلان یاندیراسی.

بؤین: قوْیون- کئچی‌لرین بیر- بیرینه یاپیشمیش «قیْغ»لاری. قوْیون کئچی‌نین «قیْغ» آدلانا فضولاتی دفع اوْلاندا بعضاً بیر- بیر تؤکولر، بعضاً ده بیر- بیرینه یاپیشمیشلاری بیر یئرده دوْشر. بونلارا بؤین دئییلر (بؤین و قیْغ یاندیرماغا و

باغ- بوْستانا گوْبره یئرینه وئرمه‌یه یارارلیدی).

باد: ۱- تندیرین آغزی و لبه‌سی. ۲- تندیری قاییرارکن هر مرحله‌ده ایشله‌نن پالچیق دیواره(تندیری بیر مرحله‌ده قوْیماق(ایشله‌مک) اوْلماز. چوْنکی تخمینا دؤرد- بئش سانتیمئتیر قالینلیغی اوْلان بو پالچیق دوْوار بیر مرحله‌ده ایشلنسه اؤز آغیرلیغی اؤزونو باسیب یئخار. بوناگؤره اوْنو اوْچ- دؤرد مرحله‌ده، حتّی چؤرک یاپیلان تندیری آلتی- یئددی مرحله‌ده و هر مرحله تخمینا ۱۵-۲۰ سانتی مئتیر ایشلنر و بونا بیر «باد» دئییلر. بونو دا آرتیرمالی‌یام کی تندیرین هر بادی قوْیولدوقجا دالیسینا یعنی پالچیق دوْوار ایله قازیلدیغی یئرین آراسینا قوْرو کوْل دوْلدورارلار. کوْل تندیرین تئز سوْیوماسی‌نین قاباغینی آلار.

بالا تندیر: چؤرک یاپماق اوْچون دئییل، پیشمیش پیشیرمک، یاندیریلاندان سوْنرا اوْدونو چیْخاریب کوْرسو آلتینا قوْیماق، اوْستونده کوْرسو قوْرماق اوْچون قایریلان تندیر.

پوْش تزک: (بلکه ده پئج تزه‌یی، پئج‌ده یاندیریلان تَزَک). اینک، اؤکوز، کَل، جامیشلارین طؤوله‌دن ائشیکده سالدیغی و قالیب قوْروموش تَزَکلری. بو تَزَکلردن یاندیراسی کیمی فایدالانماق اوْلار.

تزَک: قارا ماللارین اوْ جوْمله‌دن اؤکوز، اینک، کَل، جامیش، آت، ائششه‌یین فضولاتی‌نین قوْروسو «تَزَک» آدلانار.

تندیر دوْواغی: تندیری یاندیرمایاندا ایچینه بیر شئی دوْشمه‌سین- دئیه، آغزینا قوْیولان سال داش و یا پالچیقدان

قایریلمیش قاپاق. پالچیق دوُواق ایسلادیلمیش توْرپاق، قوُم و سامانین قاریشیغیندان یاستی و دَییرمی شکیلده قایریلاراق، ال ایله گؤتورنده یاپیشماق و تندیرده اوْد اوْلاندا ایستیسی چیْخسین- دئیه، آراسیندان بیر ال کئچمه‌لی دلیک قوْیارلار.

تندیر سالماخ(سالماق): تندیر یاندیرماق، تندیری یاندیریب قیْزدیرماق.

تندیر: کندائولرینده ایچینده اوْد یاندیرماق اوْچون قایریلار. تندیرین یئری قازیلاراق دَییرمی دوُواری اؤزل بیر یوْل‌ایله حاضیرلانمیش پالچیقدان ایشلنر. تندیر تئز سوْیوماسین- دئیه، اوْنون پالچیق دوُواری ایشلندیکجه دوُوارین آرخاسیندا بوْش قالان یئری قوُرو و تمیز کوْل‌ایله دوْلدورولار.

چؤر چؤپ: یاندیرماغا یارایان نارین- نوُرون چؤپلر، آغاج اوْوقلاری، بیتگی اوْووقلاری و یا تؤکونتولری.

داش یاپبا(یاپما): تندیرین تکینده تندیره هاوا گلن دئشییین قاباغینا قوْیولاراق پالچیقدان دوْزَلمیش و هئچ واخت یانمایان بیر جوْت یاپبا. یانان پایبالاری داش یاپبالارا سؤیکه‌یه‌رک تندیری یاندیرارالار.

دَستَکلیک: آلیشیق، ایستر تندیرده، ایسترسه اوْجاقدا و حتّی چؤلده اوْد یاندیرماق ایسته‌دیکده لازیم اوْلان تئز اوْد آلان یاندیراسی، آرتیق قوُروموش بیتگی‌لر و تیکان‌لاردان اوْلان دستکلیک و آلیشیق یانماقلا اوْستونه قالانمیش قالین و گئج اوْد آلان یاندیراسی‌لار دا یانارلار.

سئشمه: مال- داوار فضولاتی‌نین یاندیرماق اوْچون

قوُرودولموشونا «سئشمه» دئییلر(بلکه ده اصلی «سئچمه» اوْلموشدور).

قالاق: تندیری یاندیرماق ایسته‌ینده، تکینده دوُوار دییبیندن اوْلان کوّوله‌نین(تندیره هاوا یولونون) قاباغینا چاتیلان داش یاپبالارا سؤیکه‌نن یاپبالار و اوْنلارین آلتینداکی آلیشیق، تندیری یاندیرمادان قاباق قالاق قوُرولمالی‌دیر. اؤزل بیر شکلیده کوّوله‌نین قاباغینا قوُرولان یاپبالار اؤزلری یاناراق سئشمه‌لرین ده دیْغیرلانیب کوّوله‌نین قاباغینی توتماقلا هاوا یوْلونون کسیلمه‌یینه مانئع اوْلارلار.

قیْر-قیْرجین: جیْر-جیْبیت، چؤر-چؤپ، مال-داوارلارین یئمه‌دییی و یالنیز یاندیرماغا یارایان حئیوان یئملری. حئیوان یئملری‌نین یئییلمه‌ینی، حئیوانلارین بَینمه‌دییی و یا ایبلی، گوْبود، قالین اوْلدوقلارینا گؤره یئیه‌بیلمه‌دیکلری یئملر.

قیْغ: قوْیون – کئچی‌نین تخمینا قطری بیر سانتیمئتیر اوْلان یومرو (کـُره‌وی) فضله‌لری(یاندیرماغا و باغ- بوْستانا وئرمکده یارارلیدی).

کوّوله تپه‌جه‌یی: تندیری یاندیرمایاندا، کوّوله‌سی‌نین (تندیرین هاوا یوْلونون) آغزینا باسیلان تیْخاج. کؤهنه و توُللانمالی پالتار و سایره‌دن یومورولانمیش بیر چئشیت تپه‌جک.

کوّوله: تندیره هاوا گئتمک اوّچون تندیرین آغزیندان بیر مئتیر و یا بیر آز چوْخ فاصیله‌دن باشلاییب، تندیرین تکینده دوُوار دییبیندن تندیره هاوا بوراخان دئشیک.

یاپما: مال- داوار پئهینیندن قایریلمیش بیر چئشیت یاندیراسی. «باسمالیق» دئییلن یئرده نئچه آی سؤره‌سینده تؤکولوب قالانمیش پئهین‌لری یازین سؤنلاریندا سو ایله ایسلادیب قاریشدیراراق پالچیق کیمی ائدندن سؤنرا اؤندان «یاستی قؤشاق»(بیضی) شکلینده و اؤتوز- اؤتوز-بئش سانتیمئتیر ائنی، ییرمی سانتیمئتیر اؤزونلوغو اؤلان یاپمالار یاپارلار. یاپمالار قؤرویاندان سؤنرا تزَکلیک دئییلن یاندیراسی آنبارینا یئغاراق هر گؤن تندیر یاندیراندا اؤنلارین بیر و یا ایکیسینی تندیرین تکینده هاوا گلن دلییین قاباغینا دایایار، آلتینا آلیشیق(تئز اؤد آلان اؤدون) قؤیار و تندیری اؤدلایاندا اؤ آلیشیغا اؤد وورماقلا یاپمالار و سؤنرا تندیره تؤکولن یاندیراسی‌لار یانارلار.

آرخالیق: بو گؤن گئیدیییمیز کُت قدیمکی‌لرین دیلینده آرخالیق آدلانیردی.

آرواد ترلییی: قادینلارین چرقدلری‌نین آلتیندان قوْیدوقلاری اینجه و اوْزَرینه ناخیشلار تیکیلمیش بؤرک‌ایدی. بؤ بؤرک باشدان آخیب دوْشمه‌سین- دئیه، بوْغازین آلتیندان بوُ یاندان اوْ یانا کئچن و «خالتا» دئییلن قاتماایله باغلاناردی.

اورمو باشماغی: کیشیلرین گئیدییی اوْزو گؤن، آلتی رئزین اولان ساده و هئچ بیر ناخیشی و باغی اولمایان باشماغیدی.

اوْغلان تَرلییی: اوْغلانلارین باشا قوْیدوقلاری نارینجی بوْیالی و ناخیشلی بؤرکلر.

اؤننوک(اؤنلوک): کئچمیشده تزه دوْنیایا گلن اوشاقلارا بیر یاشی، بلکه ایکی یاشی اوْلانا کیمی ده اؤنلوک دئییلن بیر گئییم گئیدیرردیلر. بو گئییمین آرخاسی یوْخ، بلکه قوْلاری و قاباغی اوْلوردو. سوْد یئین اوشاقلارین تئز- تئز قوُسوب پالتارلارینی باتیردیقلاری اوْچون اوْنا اؤنلوک گئیدیریردیلر کی، قوساندا باشقا پالتارلاری

باتماسین. اؤنلوک بو گؤنکو آشبازلار و بیر سئیرا باشقا ایش آداملاری‌نین پیشبند دئدیکلرینه تای بیر شئی‌ایدی.

ایلگک: کیشی‌لرین کؤینکلری‌نین یاندان اؤلان یاخالاری‌نین بیر اؤجوندا بیر دؤیمه، بیر اؤجوندا بیر قاتمادان تیکیلمیش حالقا اؤلوردو. یاخانی باغلایاندا دؤیمه‌نی چکیب اؤ حالقایا سالیردیلار. یاندان اؤلان یاخا آرخالیغین آلتیندا قالاندا اؤ گؤنکو قؤلاقسیز کؤینکلر بو گؤنکو تیشئرتلر کیمی گؤرونوردو.

بؤرک: بو گؤن کیشی‌لرین چؤخو و اؤغلانلارین هامیسی بؤرکسوز دؤلانیرلارسا، کئچمیشده اؤغلانلارین هامیسی‌نین باشیندا «ترلیح» (ترلیک) دئییلن نارینجی بؤیادا بؤرک اؤلوردو. کیشی‌لر ده قارا، ماوی، سؤرمه‌یی بؤیالاردا «دؤرگه بؤرک» آدلی بؤرکلره دؤلانیردیلار. دؤرگه بؤرکلر «یاریم کُره» شکلینده اؤلاراق لبه‌لری‌نین دؤوره‌سی بؤرکون اؤزو بؤیادا کیچیک- کیچیک آغاج شکیللری کیمی ناخیشلار و یا باشقا ناخیشلارلا بزَنیردی.

برَک: بو گؤنکو پَنجک(کت) عؤمومی‌لشمه‌میش بؤزمه‌لی آرخالیق گئیین کیشی‌لر آرخالیغین اؤستوندن بئللرینه بیر شال باغلایاردیلار. بو شال مئشینده آرتیق بَرَک آدیلا تانینناردی.

بؤزمه: (فارسجاسی چین) کیشی‌لرین آرخالیقلاری‌نین و قادینلارین زوُبون دئدیکلری اؤست گئییملری‌نین

بئللـری بۆزمه‌لـی (چیـن‌دار) اوْلـوردو.

بوزمه‌لـی آرخالیـق: کئچمیشـده کیشـی‌لرین گئیدییـی بیـر چئشـیت پالتار. بئـز پارچـالاردان اوْاراق، بئلـی بۆزمه‌لی و بـو گۆنکـو پَنجَکلریـن (کئـت-لارین) یئرینـده ایشـله‌ین گئییـم نؤوعو.

بۆیون شـالی: یـۆن و گـۆزَم جینسـیندن اوْلاراق، کندین اؤزونـده اَیریلیـب- توْخونـان و سـۆیوق هـاوادا بۆیونـا سـارینان تخمینـاً ۲۰ سـانتیمئتیر ائنـی، بیـر مئتیـردن آرتیـق بۆیـو اوْلان گـؤزل ناخیشـلی شـال.

پالتـوْو: قیشـدا و سـۆیوق هـاوادا گئییلـن کیشـی‌لرین لاپ اوْسـتدن گئیدیکلـری نیسـبتاً اوزون پالتـار. مئشـینده پالتـوْولار آرتیـق کندیـن اؤز قوْیـون- قوْزولاری‌نیـن یۆن و گۆزَملرینـدن اوْلاراق، کندیـن اؤزونـده اَیریلیـر، تؤخونـور، تیکیلیردیلـر. پالتوولاریـن بۆیاسـی یۆنـو و گۆزَمی‌نیـن بۆیاسـییدی؛ یعنـی اوْنـلاری بۆیامازدیـلار.

تبریز باشـماغی: اوْزو و تکی گؤندن اوْلان باشـماغیدی. بـو باشـماق اوُرمـو باشـماغیناگؤره اینجـه و یۆنگـول اوْلـوردو. اوْزونـون گؤنـو ده اوُرمـو باشـماقلاری گؤنونـه نیسـبت نازیکیـدی. تبریز باشـماغینی آلانلاریـن چوْخو هله گئیمه‌میـش اوْنـلارا دابـان و پنجـه سـالدیراردیلار؛ یعنـی اوْنـو بیـر پینه‌سـی و یـا باشـماقچی‌یا وئریـب، دابانی‌نیـن آلتینـا دابانـی اؤلچوسـونده بیـر رئزیـن، کفه‌سـی‌نین ده آلتینـا کفه‌سـی بوْیـدا بیـر رئزیـن میْخلادارديـلار. بئله‌لیکلـه

باشماغین کفه‌سی‌نین عؤمرو چؤخالاردی. تبریز باشماقلارینی آرتیق قادینلار گئیردی. قادینلار گئیدیکلری باشماقلارین دابانلارینی دا یاتیراردیلار

تر کؤینگی: بعضاً جان کؤینگی آدلانان، آلتدان گئییلن قؤلسوز و یا قؤللاری قیسا و آرتیق پامبیق جینسیندن اؤلان کؤینک.

تومان: قادینلارین کئچمیشده شالوار یئرینه گئیدیکلری دیزدن آشاغییا ائتن بؤزمه‌لی تومان.

تومان‌باغی: قادینلارین کئچمیشده شالوار یئرینه گئیدیکلری تومان آیاقدا دورسون و دؤشمه‌سین- دئیه، اؤنون خیزاسینا(لیفه‌سینه) اؤزلری تؤخودوقلاری بیر باغ سالیر، تومانی آیاقلارینا گئیندن سؤنرا اؤنون ائشیکده قالان اؤجلارینی چَکیب بیر- بیرنه باغلاییردیلار.

تؤنوکه: بو گؤن شؤرت آدی‌ایله تانینان قیسا‌جیق و آلتدان گئییلن شالوار.

الجک: یؤندن، گؤزَمدن و یا تیفدیکدن تؤخونان بئش بارماقلی و یا باش بارماغا بیر یئری، قالان دؤرد بارماغا دا بیر یئری اؤلان الجک. بو کیمی الجکلری آرتیق قیشدا سؤرو داوارا گئدن چؤبانلار، قیشین سؤیوغوندا چؤله و یا اوزاق یئرلرده یاياق و یا حئیوانا مینه‌رک آل- وئره گئدنلر گئیردی.

چادیرا: قادینلارین اؤزللیکله ائودن ائشیکده باشلارینا

اؤرتدوکلـری «یاریـم دایـره» شـکلینده تیکیلـن بـاش اؤرتوکلـری.

چاریـق باغـی: چؤلـده ایشـله‌ینلر، چوْبانـلار و سـایره باشـماق یئرینـه چاریـق گئیردیلـر. چاریقلاریـن چئشـیتلی نؤوعلـری اوْلـوردو کـی، بـورادا شکیلسـیز آچیقلامـالاری بیـزه مؤمکـون دئییل. بو چاریقـلار داغدا- داشـدا قاچارکن، سیْلدیریملاردان کئچرکـن آیاقـدان چیْخماسـینلار، هابئلـه آیاغـا کیپ اوْلاراق ایچلرینه قوْم- توْرپاق دوْلماسـین- دئیه، اوْنـلاری اوْسـتلرینده اوْلان اؤزل باغـلارلا باغلایاردیـلار.

چرقـت: چارقـات، قادینلاریـن باشـلارینا باغلادیقلاری دؤرد بوْجاقلـی بیـر اؤرتوکدور.

چوْخـا آووماخ(اوْومـاق): یـوْن و گـوْزَم جینسـیندن اوْلان پالتوْولارین و شـالوارلارین «شـال» آدلانان پارچالاری توْخونانـدان سـوْنرا بیچیـب- تیکمه‌میشـینی ایسـلاداراق بیـر ایسـتی تندیریـن آغزینا قوْیولان سـال داشـین اوْسـتونه سـالاراق، اوْسـتونه چیخیـب تپیکله‌یردیلـر. سـوْیو بوْخـار اوْلوب اوْچدوقجا یئنه اوْنا ایسـتی سـو سـپیب تپیلکه‌یردیلر. بو ایشـه «چوْخـا اوْومـاق» دئییلـردی. چوْخا اوْوانـلار نئچه نفـر اوْلاردی. بیـری یوْرولانـدا یئرینـی باشقاسـینا وئررردی. شـال ایسـتی داشـین اوْسـتونده و ایسـتی سـو سـپیله‌رک اوْوولدوقجـا گیرر(ائنـی- اوْزونـو آزالار) و کیپله‌شـیب کئچـه کیمی قالیـن اوْلاردی. اوْنـدان پنجک، شـالوار، پالتوو تیکیلر دی.

خام کؤینک: میتقال کؤینک، پارچاسی هم کندده توْخونان هم ده بازارلاردان آلینان کؤینک.

خیزا: لیفه، شالوارلارین کئش و یا باشقا نسنه‌دن اوْلان باغی‌نین سالیندیغی یئری.

دورگه بؤرک: بو گؤنکو کیشی‌لرین چوْخو بؤرکسوز گزیرلرسه، کئچمیشده بؤرکسوز بیر کیشی گؤرمک اوْلمازدی. حتی ائل ایچینده بئله بیر سؤز ده واریدی کی:- «بؤرکو ایستی ساخلاماق اوْچون دئییل، غئیرت اوْچون باشا قوْیورلار». یعنی بؤرک غیرت و شخصیت نیشانی کیمی قیمتلنیردی. او زمان مئشینلی کیشی‌لر قارا، ماوی، سوْرمه‌یی بوْیالاردا «دوْرگه بؤرک» آدلی بؤرکلرله دوْلانیردیلار. دوْرگه بؤرکلر «یاریم کُره» شکلینده اوْلاراق لبه‌لری‌نین دؤوره‌سی بؤرکون اؤزو بوْیادا کیچیک- کیچیک آغاج شکیللری کیمی ناخیشلار و یا باشقا ناخیشلارلا بَزَنیردی. رضا شاه پهلوی‌لر طرفیندن بو اؤلکه‌یه حاکیم کسیلندن سوْنرا قادینلارین باشلارینی آچدیراراق، کیشی‌لری ده اوْ زمان پهلوی بؤرکو آدلانان بؤرکو باشلارینا قویماغا مجبور ائدیردی. بو قوْنو بؤیوک طنز شاعیریمیز شبسترلی علی معجزین شعرلرینده داها یاخشی گؤزه چارپماقدادیر. اوْرادا کی، شاعیرین دوستو اوْلان دَییرمانچی قاسم پهلوی بؤرکونو باشینا قوْیماقدان چکینیر و اوْنو حرام و گوْناه ساییر، معجر اوْنا دئییر:

از آن‌جایی که حؤکم- پادشاه‌دیر
اوْنو قوْی باشیوا قاسم، مباحدیر

فقط اوْنا کورَک وورماق گؤناهدیر[1]
اوْنون یوْخ، وار بونون دینه زییانی

رضا شاهدان سونرا اوْنون تکلیف ائتدییی بؤرک بعضی‌لرینده قالاراق، گئت- گئده باشقا بؤرک نؤوعلری ده تاپیلدی. مادی دورومو یاخشی اوْلانلار و بیر آز دا اؤزلرینی مؤترققی گؤسترمک ایسته‌ینلر شاپقا بؤرک دا قوْیوردولار.

دؤشلوک: کیشی‌لرین گئیدییی و آرتیق گئیدیکلری کُت و شالوارینِ جینسیندن اوْلان قوْلسوز و آچیق قاباغی دؤیمه‌لرله دؤیمه‌لَنن گئییم نؤوعو(فارسجاسی جلقفه).

دری بؤرک: کیشی‌لرین باشلارینا قوُیدوقلاری قوُزو دریسیندن اوْلان بؤرک.چوْخ واخت گؤررديين بیری اؤلمکده اوْلان سؤد اَمر قوُزونون باشینی کسیب، دریسیندن اؤزو و یا باشقاسی اوْنا بؤرک تیکیر.

- ۱ اوْنا کورَک وورماق: اونو مخصوصِ اوْن کؤرَگی‌ایله گؤتورمک، کئچمیشده دییرمانلاردا بعضاً دَییرمانچی امک حاققینا آلدیغی پول و یا اوْنا قانئع اوْلمور، اون صاحیبی‌نین خبری اوْلمادان نئچه کؤرک ده اوْندان آغورلاییردیلار. بورادا اوْغورلوق مقصدیله اوْنا کؤرَک وورماقدان سؤز گئدیر و شاعیر دَییرمانچی‌یا دئییر. بو بؤرکو باشا قوْیماق یوْخ، اؤزگه‌نین اوْنوندان اوْغورلاماق گؤناه و دینه زیان ووران ایشدیر. گؤزله اؤزگه‌نین اوْنوندان اوْغورلامایاسان.

دوْلاق: شاختا- سازاقدا چوْبانلاریـن دیـزدن آشاغی- توْپوقدان یوخاری‌یا ساریدیقلاری تخمیناً ۱۵ سانتیمر ائنینده و پالاز جینسیندن توْخونموش ساریق.

دوْن: قادینلاریـن اوْست گئییملریندن‌دیر. بئلی بوْزمه‌لی اوْلان بو پالتارا زوبون دا دئییرلر.

دیزلیک: همین بؤلومده سؤزو گئدن توممان بعضاً دیزلیک ده آدلانیردی.

راحاتی باشماق: بو گوْن چئشیتلی نؤوعلری بازاردا اوْلان و «دم‌پایی» آدی‌ایله تانینان باشماقلار.

زوبون: قادینلارین اوْست پالتارلاریندان اوْلاراق، بعضاً ده دوْن آدلانان بوْزمه‌لی گئییم.

شالوار: بو گوْن گئیدیییمیز شالوارلار دوْنیادا گئییلن شالوارلارین تایی‌دیرسا، آتا- بابالاریمیزین توْخوتدوروب، تیکیب گئیدیکلری «بئز» شالوارلارین اوْرتاسی بو شالوارلارا گؤره اوْلدوقجا گئن و آزاد اوْلوردو. اوْ زمان گویا آلت شالوار دئییلن بیر شئی یوْخایدی. شالوار و اوْست شالوار یئرینه گئییلن بو شالوارین دا قاییش یئرینه اؤزلری‌نین پامبیق ساپلار و قاتمالاردان توْخودوقلاری بیر نؤوع باغ سالینیردی. شالوار باغی شالوارین «خیْزا»(لیفه)- سی‌نین ایچینه سالیناراق اوجلاری شالوارین قاباغیندا ائشیکده قالیردی. بوناگؤره ده هر کیم بو شالواری گئینده و یا آشاغی دوْشورموشدوسه بیر داها یوخاری چکنده،

شالوار باغی‌نین ایکی اوُجونو بیر- بیرینه دؤیونله‌مه‌لی اوْلور و باغین آرتیغی قاباقدان سالالانیردی.

کؤینک: بو گؤنکو کؤینکلریمیز، هامی‌نین تانیدیغی و گئیدییی کؤینکلردیرسه، کئچمیشده گئیدیییمیز و داها دوْغروسو آتا- بابالاریمیزین گئیدیکلری کؤینکلری اؤزلری‌نین اکدییی پامبیغین محصولویدو؛ یعنی همان پامبیغی اؤز ائولرینده چِییدینِدن آییریر، کندین حللاجلارینا آتدیریر، اؤزلری آییریر و کندین جولفالارینا توْخوتدوروب، اؤزلری ده تیکیب گئییردیلر. «بئز» آدلانان اوْ پارچالاری اؤزلری ایسته‌دیکده کند بوْیاخاناچی‌لاری بوْیایاردی. اوْ گؤنکو کؤینکلر بو گؤنکو کؤینکلر کیمی دئییل، اوْنلارین یاخالاری قوْلاقسیز اوْلاراق هم ده یاندان یعنی سوْل چییینین قاباغیندان آچیلیردی. بو کیمی کؤینکلر بؤزمه‌لی آرخالیغین آلتیندان گئییلنده، یاخاسی گؤرونمور و بو گؤنکو تیشئرتلر کیمی نظره گلیردی.

کریک: قوْیون دریسی جینسیندن اوْلاراق، کیشی‌لرین گئیدییی قوْلسوز و دؤشلوک کیمی گئییم.

کؤرک: آرتیق خوْراساندا استحصال اوْلاراق، مئشینده نیسبتاً وارلی آداملارین گئیدییی، قوْیون دریسی جینسیندن پالتوْو کیمی اوُزون گئییم.

کیشی تَرلییی: ۱- کیشی‌لرین بؤرکون آلتیندان قوْیدوغو اینجه بیر و داها چوْخ آغ بوْیالی بؤرک‌ایدی. بونو داها آرتیق باشین ترینی چکمک، بؤرکون چیرکلنمه‌سی‌نین

قاباغینی آلماق اوّچون باشلارینا قوْیار، هر آرادان بیر اوْنو یوْیاردیلار.

یایلیق: قادینلارین ایستی هاوادا اؤرتدوکلری اؤرتوکلریندندیر.

یَل: قادینلارین گئیدییی و بو گوّنکو کئتلارا بنزه‌ین، گئیدیکلری زوُبون، کؤینک و باشقا اوّست گئییملرین اوّستوندن سویوق هاوالاردا مجلیسلره، توْیا، قوْناقلیغا گئدرکن گئییلن پالتاردیر.

یوّن شالوار: یوّن جینسیندن اوْلان قاتمالاردان توْخوناراق، سوْیوق هاوادا اوّست شالوار یئرینه گئییلن شالواردیر.

یوّن کؤینک: یوّن جیسیندن اوْلان قاتمالاردان گؤزل ناخیشلارلا توْخونان کؤینک. بو کؤینک آرتیق سوْیوق هاوادا و کؤینه‌ییین اوّستوندن گئییلر.

چئشیتلی نسنه لر- قوْنولارلا باغلی سؤزجوکلر

آجار پارچا= ایشلَنمه‌میش پارچا، سو دَیمه‌میش پارچا.

آجار یئر= اوْتو اوْتلانمامیش یئر، اوْتو گؤیردییی کیمی قالان یئر.

آجار= الدَیمه‌میش، ایشلنمه‌میش.

آختا تکه= اَخته تکه، بوْرولموش و جوّتلشمه و دؤلـلَه‌مه قودرتی آلینمیش تکه.

آخساتماخ(یوْباتماق)= یوْلا سالماقدا یوْباندیرماق، گلیشینی انگللەمک گئج یوْلا سالماق.

آخساماخ(آخساماق)= آیاقلاشابیلمه‌مک، گئری قالماق، یوْلو گئده‌جگی کیمی گئده‌بیلمه‌مک.

آرا یئر= یییه‌سیز یئر، دَیَرسیز یئر.

آراچی= ساواشانلاری آرالایان.

آراچیلیخ(آراچیلیق)= ساواشانلاری آرالاما ایشی.

آراشماخ(آراشماق)= اوْردان- بوردان سوْروشماق.

آرتا گله‌سن= آرتاسان، آرتیب آغاراسان(خئییر دوْعادیر).

آژمان= دؤرد یاشلی قوْچ.

آغارانتی= سوّددن عمله گلن یئمکلر- اوْ جوّملهدن پنیر، قاتیق.

آغزی یاوا= دانیشیغینی باشارمایان، سؤزونو یئتیرهبیلمهین.

آغی= زَهَرلهییجی بیتگی.

آلا- پَلَه(پَلَک)= آلا- بوُلا، یئرین قاری گئتمکله آلالانماسی، (آلا- پَلَک قار وار= بوُردا- اوْردا قار وار، قار آلالانیبدیر).

آلا= ایکی رنگلی، مثلاً بدنیِنین بعضی یئرلری قارا، بعضی یئرلری آغ توّکلو اوْلان حئیوان.

آلاچَرپوْو= قاریشیق یاغان قار- یاغیش، چوْخ سوُلو اوْلان و یاغاراق اریییَن قار.

آلاشا: بدذات و یاراماز قادینلارا ایشلهدیلن آلچالدیجی صفتدیر (کلمهنین ائتیمولوژوسو بیزه بللی دئییل).

آللاهلاماخ(آللاهلاماق)= (بلکه ده) هاللاهلاماق، باسمارلاماق، آلتینا آلماق، باسماق، وورماق و یئنمک اوّچون اوّستونه دوّشمک.

آناش(آناج)= جوّجه چیْخاریب بئجرمکده اوْلان توْیوق.

آنقوت= چوْخ آریق نظره گلن بیر قوُشدور، آدامین دا

آرتیق آریق اوْلانینا کینایه‌ایله آنقوت دئیرلر.

آننی(آلنی) قاشقا= آلنی‌نین توّکلری آغ، باشقا یئرلری آغ اوْلمایان حئیوان(هر حئیوان اوْلور اوْلسون)

آویتماخ(آویتماق)= آرام ائله‌مک، ساکیت ائله‌مک.

آوینماخ(آوینماق)= توْختاق اوْلماق، دینج اوْلماق، ساکیت اوْلماق.

ائجَشمَح(ائجَشمک)= اؤجَشمک، ساتاشماق، توْخونماق.

ائششک ساققیزی= بیر چئشیت تیکانلی بیتگی‌دیر. ائششک اوْنو یئردن قوْپاریب آغزیندا چوْخلو چئینه‌ییب سوُیونو سوْراندان سوْنرا تیلیفینی یئره سالار.

ائکیز- تای= دوْغولو، بیر یئرده- بیر آنادان دوّنیایا گلمیش بالالار.

ائیگی‌لیح(ائیگی‌لیک)= یئیگیلیک، دینجلیک، راحتلیک، آغیر دوُرومداق اوْلمایان زمان.

ال آغاجی= چوْبان، ناخیرچی و قوزوچولارین همیشه اللرینده اوْلان آغاج. تخمیناً ۱۵۰ سانتیمئتیر اوزونلوغو و دؤرد سانتیمئتیر قطرو اوْلان بو آغاج داها چوْخ گیله‌نار و یا قاراغاج آغاجیندان اوْلمالی‌دیر. بو آغاج دره- تپه‌لرده چوْبانین دایاغی، سودان و دره‌جیکلردن آتیلاندا بیر باشینی آخارقانین تکینه قوْیماقلا اوزاغا آتیلماق وسیله‌سی، یئری گلنده اؤزونو و یا حئیوانلارینی ساوونماق سیلاحی، لازیم گلدیکده سوّرونون

قاباغینا توْلازلایاراق گئری قایتارماق وسیله‌سی‌دیر.

ال دَهنه‌سی= حوله، ال- اوْزو قوُروتماق اوْچون توْخونموش اؤزل دسمال.

ال قوشو= قوُجاق اوُشاغی، بوْیو چیْخمایان کؤرپه اوشاق.

ات- قان ائله‌مح(ائله‌مک)= کؤکَلمک، اتی چوْخالماق.

اَجاز چیْخاتماخ(چیْخارتماق)= گرَکمه‌ین شیلتاقلیقلاری ائله‌مک.

اره‌موّروح(اره‌موروک)= اؤزو ایسته‌یه‌رک ارینمدن بوْیلو اوْلمایان قادین(فارسجاسی زن نازا).

اَرینمَح(اَرینمَک)= اوُتانماق، چکینمک، ساغینماق.

اسره‌میش قیْز= اَر واختی کئچه‌رک قیْزغین قیْزلارا دئییلن تحقیر ائدیجی بیر عیبارتدیر.

اسگی= کؤرپه اوشاقلاری بله‌مک اوّچون الدن دوّشموش پالتارلاری سؤکوب کیچیک دؤشک کیمی و تخمیناً ۵۰ سانتیمئتیر ائن- اوزونو اوْلان ایکی قات بیر شئیلر تیکردیلر بو، یالنیز اوّز و آستاردان عیبارت اوْلان دؤشکچه‌لره اسگی و چیلپَک دئییلردی.

اسگیه‌لیح (اسگیک‌لیک- اکسیک‌لیک)= آلچاقلیق، یئترسیزلیک، دَیَرسیزلیک.

افلاتین کیمی= چوْخ دیری‌باش و چئویک و باشاریلی آداما و داها چوْخ چئویک و زیرَنگ اوْشاغا دئییلر.

اکه: تجروبه‌لی، باشاریقلی، گؤروب- گؤتورموش.

اَلَنگاوا= آرتیق منظم اوْلمایان، بو یان اوْیانا آپارماسی چتین اوْلان یئکه قاپی، پنچره ، تخته و بئله- بئله شئیلره ایشلَنَر، داشینماشی ال- آیاق توتوجو و چتین اوْلان هر بیر نسنه.

امجیه(امجیک)= ۱- امزیک، سوّد اممک اوّچون وسیله. ۲- کؤرپه اوْشاغین باشی‌نین قاباغیندا سوّموکله دوْلمامیش و اوشاق دیل آچانا کیمی برکیمه‌میش یئر.

اننیح(اننیک)= قیْرمیزی اوْلان بیر چئشیت بزک بوْیاسی.

اَنیح(انیک)= ایت و باشقا یئرتیجی حئیوانلارین بالاسی.

اوْت اسگیسی: چوْخ کیچیک بیر پارچا تیکه‌سی. اوْت(درمان) دوّیونله‌یپ ساخلاماق اوّچون الین آیاسی(کفه‌سی) بوْیدا بیر پارچا(آرتیق کؤهنه پارچالاردان- مثلا بیر الدن دوّشموش پالتاردان کسیله‌رک آیریلدیغی اوّچون اسکی دئییلرمیش).

اوْت(اوْد) آغاردی= اوْد کوّله دؤندو، اوْدون کؤزلری‌نین اوّزو آغاریب کوّله چئوریلدی، اوْدون کؤزلری کوّل اوْلماقدادیر.

اوْوورساخ(اوْوورساق)= دوْغدوقدان سوْنرا بالاسی

اؤلسه ده سؤدو قوُرومامیش و سؤد وئرن مال- یا داوار.

اؤت(اؤرت)- باسیر ائله‌مک= گیزلتمک، آچیب- آغارتماماق.

اؤد= کیسه صفرا، اینسان و چؤخلو حئیوانلاردا قارا جییَره یاپیشمیش زَهَر کیسه‌سی.

اؤدو چاتداماخ(چاتلاماق)= قوْرخودان زَهری چاتلاماق، زهر کیسه‌سی جیَریلماق، زهری چاتلاماقلا قارا جییه‌ری چاتلاماق.

اؤرکن= شؤتوک، ایکی بارماق ائتینده و حدوداً بیر مئتیر اوُزونلوقدا توْخونان نسنه. ۱- کئچمیشده کؤرپه اوشاقلاری قوْنداغا بله‌ین زمانلار قوْنداغی قاتمادان(یوْغون ساپدان) توْخونموش بو اؤرکنله اؤزل بیر یوْل‌ایله ساریپاردیلار کی بله‌یی آچیلماسین. ۲- آت، قاتیر و ائششه‌یین «قارین آلتیسی».

اؤگگه= اؤککه، بدن عضوو، جییه‌ر.

اؤلچو= سؤد دَییشنلر(همین صحیفه‌لرده «سؤد دَییشمک» عیبارتی‌نین آنلامینا باخابیلرسیز) و یا بیر- بیرینه سؤد بوْرج وئرنلر داش- تره‌زی اوْلمایان یئرده هرگوْن داوارلارینی ساغدیغی قابلاما، قازانچا و یا هر بیر قاب اوْلور- اوْلسون، اوْنون ایچینده‌کی سؤدون درینلییینی بیر تمیز چؤپ‌ایله اؤلچه‌رک، ایسته‌ینه بوْرج وئرر، اؤلچونو ساخلایار، آلاندا دا همان قابدا همان اؤلچونون بوْیونون درینلییی قدَر سؤد آلار؛ بو چؤپه اؤلچو دئییلر.

اوُشاخ(اوُشاق) قبیری= چوْخ بؤیوک اوْلان باشماق.

اوُماج= اوْنا سوُ چیله‌ییب قاریشدیدیقجا عمله گلن و آشا سالینان نارین- نارین خمیر توْپلولاری.

اوّتونمک= سوّلنمک، بوُرا- اوْرا باش چکمک، گرکسیزجه‌سینه دوْلانماق.

اوّتویو= آرتیق اوّتونن آدام، هر یئره باش اوُزادان آدام، بوْش- بوْشونا هر یئره گئدن آدام.

ایپ- آغاج ائله‌مَه(ائله‌مک)= فالاقایا باغلاماق، ایپ‌ایله آغاجا باغلاییب ووُرماق، ایپ- آغاج‌ایله ایشکنجه وئرمک.

ایت اوّزلو= اوّزدن گئتمه‌ین، سیمیتَن، سیْرتیق.

ایتیب- باتماخ(باتماق)= یوْخ اوْلماق، اوُنودولماق، آرادان گئتمک.

ایتیمین قورد داییسی= سببی- نسبی قوْهوموم اوْلمایان و یانیمدا اعتباری اوْلمایان آدام.

ایچیم= بیر ایچیم سو.

ایلگَح(ایلگگ)= گئییمین یاغاسیندا دوّیمه کئچن حالقا.

ایلییینی ووُرماق= حئیوانی کسنده بوْغازیندا اوْلان دوّیونون آراسیندان باشی اوّزمک.

بئچه بالی= گنج آری بالی، بالین یاخشیسی‌دیر.

بئش آچیلان= بئش گؤلـله‌سی اوْلان اوْدلو سیلاح، بیر چئشیت توْفنگ.

بؤیَن= قوْیون- کئچی‌نین بیر- بیرینه یاپیشاراق دؤشن قیْغی (فضله‌سی).

باب= اؤزونه تای، ائش، برابر.

بارا قوْیماخ(قوْیماق)= یانیلماق، یئرسیزجه‌سینه بیر ایش گؤرمک.

باردان= پامبیق و بو کیمی یؤنگول شئیلر دوْلدورولان توْربا.

بارماق= ۱- بدن عضوو. ۲- اؤلچو واحیدی- مثلا: بارماق بوْیدا.

باری= هئچ اوْلمازسا، مؤمکونسه.

باسماخ(باسماق)= غلبه چالماق، یئنمک.

باش= ۱- بدن عؤضوو. ۲- سای واحیدی- مثلاً: بئش باش آدام، یئددی باش دوه، اوْتوز باش قوْیون و س...

باشی بؤرکلو= کیشی، اوْغلان، ائرکک اینسان جینسی.

باشی پوْپبوزلو(توْپوزلو) توْیوق= ککیلی یومرو توْیوق.

باشی سوْیوخ(باشی سوْیوق): سهل‌انگار، باش قوْشمایان.

باغ= آغاجلی ساحه. ۲- سای واحیدی- مثلاً: بیر باغ سۆوزو (سبزی، تره‌وز)، اۆن باغ یۆنجا.

بالا سالماخ(سالماق)= قارنینداکی بالاسینی دۆغوران واختا کیمی ساخلاماماق، خسته‌لیک، ضربه گۆرمک و باشقا ندنلره گۆره بالاسینی واختیندان تئز و اۆلو دۆغورماق.

بالا(باسماخ) باسماق= ۱- قارنیندا بالاسی اۆلدوغو اۆچون اۆتور- دۇرو چتین اۆلماق. ۲- آغیرلیق و یا تنبللیکدن یئریندن چتین دوران آدامی قیناماق اۆچون ایشله‌دیلن کینایه‌دیر(دئیه‌سن بالا باسیبدیر).

بالادان چیخماق= بالانی آتماق، بالا سالماق، بالاسینی نایئتیک دۆغماق.

بالاسینی آلماماق= بالاسینا سۆد وئرمه‌مک، بالاسینی منیمسه‌مه‌مک، بالاسینی اؤز بالاسی کیمی قبول ائتمه‌مک(آرتیق مال- داواردا گۆرونن دۇرومدور).

بالالیق= بالا دۆغورانلارین ایچریسینده بالانین نطفه‌سی باغلانان تۆربا، بالانین دۆنیایا گلنه کیمی اۆلدوغو یئر.

بالانی آتماق= بالا سالماق، بالادان چیخماق، بالانی دۆغورانا کیمی ساخلایابیلمه‌مک.

بایاخ(بایاق)= بیر آز بوندان اؤنجه، نئچه دقیقه بوندان قاباق.

بره واختی= گۆن اورتا چاغی و داوار ساغماغا بره یئرینه

گئتمه‌لی واخت.

بره= ۱- بندر، دایاناجاق، گمی بره‌سی.۲- گئجه‌لر چؤلده ساخلانیلان سوّرو داوارین گوّن اورتا چاغلاریندا یاتیریلاراق ساغیلدیغی یئر.

بَره‌موم: بیر چئشیت موم، رنگی قارایا چالان بیر نؤوع موم.

بله قوُلاخ(قوُلاق)= قوُلاقلاری ناودان شکلینده اوْلان داوار.

بَناایین= یاستی بؤیوک داش.

بوُببو= بیر چئشیت قوُش، هدهد.

بوُخجو= بیچقی، فنر دمیردن اوْلان بیر چئشیت ایتی دیشلی و دیشلری سوّرتولدوکجه کسن وسیله.

بوداماخ(بوداماق)= سؤکوب- داغیتماق.

بورماج= بوُرولموش قوْچ و یا قوُزو، اَخته ائدیلمیش قوْچ، قوُزو، داششاقلارینی اؤزل بیر یوْل‌ایله بوُرماقلا دؤلـله‌مه چیْخاری آلینمیش قوْچ و قوُزو.

بوُروز کَل= کینه‌لی و ووُراغان کَل.

بوّزمه‌لی آرخالیق= کئچمیشده بیر چئشیت کیشی گئییمی‌ایدی.

بوْغاناخ(بوْغاناق)= اؤزو ایله توْز- توْرپاق گتیرن یئل، بوْغوجو یئل.

بوْغما= بیرینی قینَاماق و تحقیر ائتمک اوچون الین آیاسینی اوْنون اوزونه ساری توتماق و یا اوزونه یاپیشدیرماغا «بوْغما وئرمک» دئییلر.

بوُغون= بند، بوُغوم، کوْلش، قامیش، قیلچیق و بعضی بیتگی‌لرین دوْیونلری. (بارماغین بوُغونو: بارماغین بندی، بارماغین هر بوْکولن یئری).

بوُلاما= مال- داوارین ایلک سوْدوندن حاضیرلانان یئمک. مال- داوارین ایلک سوْدو «خیْج» و «آغوز» آدلانار. بو قوُیوق اوْلان سوْدو اوْد اوْستونه قوْیوب قیْزدیقجا قاریشدیرار و هله قاینامامیش گؤتوررلر. قاتیق کیمی اوْلان بو یئمه‌یه مئشینده «بوُلاما» دئییلر.

بیر آرخا دؤنمَه(دؤنمک)= بیر نسل دَییشمک.

بیر قوُلاخ(قوُلاق)= قوْلاق بوْیدا، آرتیق کیچیک اوْلان چؤرک پارچاسینا ایشلَنیر(بیر قوُلاق چؤرک).

بیستی= کئچمیشده پول واحیدی اوْلموش(بو گوْنکو توْمَنین اوْن میندن بیری).

بیشمه اوْغلاق و یا بیشمه چیپش= کؤرپه‌ایکن داششاقلاری چیْخاریلمیش اوْغلاق و چیپش.

پاتاوا= (بلکه ده پاتابه) بیر چئشیت دوْلاق، چوْبانلارین

قیچلاری‌نین دیزدن آشاغی- توپوقدان یوُخاریسینا دوْلادیقلاری دوْلاق.

پاکئددی(پاکئتلی) سؤز= اوْستو اؤرتولو سؤز، کینایه‌لی سؤز.

پاکئددی(پاکئتلی)یامان=پاکئتلی سؤیوش، اوْستو اؤرتولو سؤیوش، تحقیر ائدیجی و اینجیدیجی سؤز.

پالچیخ(پالچیق)= چوْمور، تیکینتی ایشلری، قاب- قاجاق قاییرماق و باشقا ایشلر اوْچون ایسلادیلمیش و حاضیرلانمیش توْرپاق.

پاویش= پوکالمیش، پاویش آغاج= تئز سئینان آغاج، بعضی آغاجلار، اوْ جوْمله‌دن قلمه آغاجی سوسوزلوقدان قوُرویاندا و یا یاز و یای فصللرینده کسیلنده طبیعی مؤحکملییی اوْلماز و چوْروک آغاجلار کیمی تئز سینار. بو کیمی آغاجلارا پاویش آغاج و پاویشلامیش آغاج دئییلر.

پَشوْو= سیدیک.

پَل ووُرماخ(ووُرماق)= اخلال ائله‌مک، بیر ایشین باش توتماغینا انگل تؤرَتمک.

پَلَش= یاخشی یوْل گئده‌بیلمه‌ین، یوْل گئدرکن قیچلاری بیر- بیرینه دوْلاشان آدام، اللی- آیاقلی اوْلمایان آدام.

پؤشله‌مَح(پؤشله‌مک)= قاینار سوُیا باسیب- چیخارتماق، قاینار سوُدا دری‌نین اوْزونو پیشیرمک.

پوْتدوخ(پوْتلوق)= اوْن یئددی کیلولوق یاغ قوتوسونا مئشینده پوتدوخ(پوتلوق) دئییلر.

پیپیح= خوْروزون ساققالی،خوْروزون چنه‌سینده اوْلان ات ساققال.

پینتی= سلقه‌سیز، ، تمیزلیک و نظم بیلمه‌ین، نامرتب.

تارچیخ(تارچیق)= حسرتی چکیلمک، تارچیغین گؤتورمک= حسرتینی گؤتورمک، فیلان شئیین تارچیغینی گؤتورمک: فیلان شئیدن ایسته‌دییی فایدانی گؤتورمک.

تالا= قطعه، اطرافی بللی کیچیک بیر یئر، آدا کیمی اطرافیندان آیری اوْلان ساحه.

تپه‌جَح(تپه‌جک)= کؤزه‌یه بیر شئی دؤشمه‌سین و یا بیر حئیوان گیرمه‌سین- دئیه، آغزینا آغاجدان یوْنولموش و یا یوْمرولانمیش پارچادان تیکیلمیش تپه‌جک باسیلار. هابئله تندیرین کؤوله‌سینه ده کؤهنه و آتمالی پالتارلاری یومرولاییب تپه‌جک تیکرلر. کؤوله تپه‌جگی پالچیقدان دا قایریلار.

تت ائله‌مَح(ائله‌مک)= ۱- کؤرپه اوْشاغین ایلک آددیملارینی آتماسی. ۲- تندیره یاپیلمیش چؤرَیین بیر قیسمتی و یا تمامیله پیشمه‌میش آخیب تندیرین تکینه دؤشمه‌سی.

تَزَح(تَزَک)= قارا ماللارین فضولاتی‌نین قوْروموشو.

تکییه دورماق(تکه‌یه دورماق)= تکه‌ایله جؤتلشمه‌یه

ماراق گؤسترمک، جؤتلشمک اوچون تکه‌نین قاباغیندا دورماق(کئچی‌لره ایشلنن سؤزدور).

تکییه(تکه‌یه) گلمک= کئچینین تکه‌ایله جؤتلشمه‌یه حاضیرلیق تاپماسی.

تَلبه قوْلاخ(قوْلاق)= قوْلاقلاری چوْخ بؤیوک اوْلان کئچی.

تَنَف= طناب، ایپ.

توْلانبار= قدیمکی حاماملاری قیزدیرماق اوچون اوْد یاندیریلان یئر، (فارسجاسی تون حمام).

تؤلودو= اوْغرو، حیله‌لر اوْغرو(آلچالدیجی صفت).

توْو= ایتی یئریش، سرعت.

تیخاج= تپه‌جک، کؤوله و یا کؤزه تپه‌جکی(آرتیق بیلگی اوچون «تپه‌جک» کلمه‌سینه باخیلسین).

تیخماخ(تیخماق)= گؤج‌ایله بیر شئیی بیر دار و یا یئری اوْلمایان قابدا یئرلشدیرمک، قارنی توْخ اوْلاراق، گؤزو دؤیمایاراق یئنه ده یئمک.

تیفدَه= آلچالدیجی عؤنوان و صفت(چوْخ احتمال کی، بو کلمه فارس دیلیندن آلینمادیر و اصلی «تـُفـدِه= توْپورجک وئرن، یاشلایان» (قوُروم...ق) اوْلموشدور).

تیفدیح(تیفدیک)= کئچی‌لرین قَزیللری‌نین آرالاریندان چیخان بوْز بوْیالی پامبیق کیمی یوُمشان اوْلان توّک توْپلولاری.

تین ووُرماخ(ووُرماق)= یاری یانمیش یاندیراسی‌دان قالخان زهرلی توّستو و ایی‌ایله زَهَرلنمک.

تین= یاری یانمیش اوْدون و سایره‌دن قالخان زهرلی توّستو و قوْخو.

تینجیر ائله‌مَح(ائله‌مک)= تنگه گتیرمک، دیلَک و یا اذیّتینده آرتیق دیرَنه‌رک قارشی طرفی داریخدیرماق.

تینجیر= آرتیق داریخدیرما، سوْن درجه اینجیتمه.

جاد= داری اوُنوندان یاپیلمیش یوُمرو کوّکه، داری اوُنوندان حاضیرلانمیش بیر چئشیت قالین چؤرک.

جار چَهمَح(چکمک)= اوُجا سسله بیر خبری عموم اوّچون یایماق.

جانی چیمچشمح(چیمچشمک)= جانی بیر چئشیت تیتره‌مک، بیر نسنه‌نی یئمک و یا گؤرمکدن خوْشو گلمه‌یه‌رک روحا چکینمک.

جَح(جَک): بوغدا تارلالاریندا گؤرونن بیر چئشیت آفت، یاز چاغیندا بوغدالار قیْندان چیْخمامیش تاپیلان و بوغدانین دن باغلاماسینا انگل اوْلان بیر آفت‌دیر.

جوّجه‌نَح(جوّجه‌نَک)=دار- دوّدوک پالتارلارا ایشله‌دیلن

عوّنواندیر.

جوُم- جوُلاخ(جوُلاق)= یاغیش و یا سو ایله گئییم‌لری تامیله ایسلانمیش.

جوْم= بؤیوک سئیین، قورود ازمک اوّچون دیبی دار، آغزی گئن ساخسی قاب، چوْخ بؤیوک چاناق.

جوُواناَزَن= ار واختی اوْلموش قیْزا و گنج قادینا دئیرلر- مثلاً: - فیلان کسین قیْزی یاخشی جووانازَن‌دیر.

جوّوَللاهی= شیطان اوُشاق، آرتیق زیرنگ و دیری‌باش اوشاق.

جیْیتماخ(جییتماق)= باسیب یئمک، داغیدیب یئمک، تئزلیکله یئییب و یا قاچیردیب یوْخ ائله‌مک.

جیح دوشمَح(جیک دوّشمک)= یانی اوّسته دوّشمک، یانی اوّسته سالینماق.

جیْر- جیْندیر= چوُل- چاپیق، کؤهنه و جیْریق- سؤکوک پالتارلار و پارچالار.

جیْریغی چیْخماخ(چیْخماق)=داغیلماق،پوْزولماق، الدن دوّشمک.

جیْلیز= آریق، قاریشیغی اوْلمایان، دورو(منفی معنادا جیلیز جیندا= خالیص جیندا، دورو جیندا).

جین بوْغاناغی= فیْرلانا- فیْرلانا اسن یئل(فارسجاسی گردباد).

جین دَییشمیش= چوْخ آریق، اوْزگون و ضعیف سوْد امر اوشاقلارا ایشله‌دیلن بیر اصطلاحدیر(گویا بیر اوُشاغی قیْرخلی‌ایکن جین دَییشرسه، اوْ اوُشاق بو دورومدا قالار. داها دوْغروسو بو اوشاق آتا- آناسی‌نین اوشاغی دئییل جینلرین اوشاغی‌دیر کی، بو اوُشاغین آتا- آناسی‌نین اوْشاغینی آپاریب، بوُنو اوْنون یئرینه قوْیوبلار؛ اوْناگؤره ده بؤیومور و بئله آغیر دورومدا یاشاییر).

جیْنقیتماخ(جیْنقیتماق)= باسمارلاماق، باسماق، یئنمک.

چاپاجاق= ناجاق، بیر چئشیت ات و سایره‌نی چاپماق وسیله‌سی.

چاتی= یوْک چاتماق وسیله‌سی، قیْسا ایپ، آدام آرخاسیندا یوْک داشیماغا اوُیغون اوْلان ایپ.

چاریخ(چاریق)= چوْبانلار و باشقا چؤلده ایشله‌ین آداملارین آیاقلارینا گئیدیکلری بیر چئشیت باغلی باشماق.

چانقیل= چیْنقیل، ایری قوُم، تیکینتی ایشلرینده بادامی آدلاناق کیچیک داشلار.

چَپَر= ۱- مال- حئیوان و آدام بیر یئره کئچمه‌سین- دئیه، آغاج و باشقا نسنه‌لرله یارانان مانع. ۲- آخار سوُ قیْراغیندا بادام، قوز، ییده و سایره‌نی آغاجیندان چالارکن سو اوْنلاری

آپارماسین،- دئیه، سوُیون اوْزَرینه چؤر- چؤپدن دوْزَلمیش بیر چئشیت مووَققتی سوْزگج دوْزَلدَرلر- بئله کی سو سوْزولوب گئدرکن، ایچینه تؤکولموش بادام، قوْز، ایید‌ه و سایره چپرین آرخاسیندا قالار و نهایتده گلیب اوْنلاری گؤتورر، چَپَری ده پوْزارلار.

چَدَنه= شاه‌دانه.

چَللَح(چللَک)= دوْلچا، وئدیره.

چَم= ۱- چَن، آشاغی دوْشموش بولود. ۲- یوَل، کؤند.

چوْبان یاسدیغی= بیر چئشیت بیتگی‌دیر.

چوْمور= پالچیق، تیکینتی ایشلری، قاب- قاجاق قاییرماق و باشقا ایشلر اوْچون ایسلادیلمیش و حاضیرلانمیش توْرپاق.

چؤلمَح(چؤلمک)=ساخسیدان اوْلان بیر چئشیت پیشمیش پیشیریلن قاب.

چؤمبلمَح(چؤنبلمک)= چؤنبَلَن اوْتورماق، آیاغا قالخماغا حاضیرلیقلی اوْتورماق، دیک اوْتورماق.

چؤنگَلمَح(چؤنگلمک)= آشاخی دوْشمک، چوُخورا دوْشمک، «گؤزلری چؤنگلمک= گؤزلری چوُخورا دوْشمک»، گؤزلری سوْلوخماق.

چوُخا آیاخلاماخ(آیاقلاماق)= جینسی یوْن اوْلان توْخونموش شالی برکیمک. توْخونموش شالی گیرمک و

قیسالاراق ائنسیزلنمکله کیپ و قالین اوْلماق مقصدیله ایستی سو ایله آلتی ایستی اوْلان داشین اوّستونده تپیکله‌مک و آرتیق آیاقلاماق.

چوْل- چاپیْق= جیْر- جیْندیر، قیْریق- سؤکوک پارچا و یئرتیلیب داغیلمیش پالتارلار.

چوْل= آت- ائششه‌یین بئلینه یهر و پالانی آلتیندان سالینان کیچیک دؤشک.

چوْلقاخ(چوْلقاق)= چوْلقانمالی نسنه، بوّرونمه‌لی نسنه.

چیدَک= هؤرولموش ساچلاری یان- یانا سالاراق اوْنلاری بیر سیْرادا ساخلایان قاتما.

چیز= پنیر قوردو، ایستی یئرده ساخلانیلان پنیرده تاپیلان قورت.

چیْغ= مخصوص شوّولردن توْخونموش دایره شکلینده و حدودا ۱/۵ مئتیر قُطرو اوْلان دایاز سبد.

چیْلپاخ(چیپلاق) ائششک- آت= پالانی- یهری بئلینده اوْلمایان ائششک- آت.

چیْلپاخ(چیپلاق)= لوّت، اَینینده پالتاری اوْلمایان آدام.

چیلپَح(چیلپَک)= اوُشاق اسگیسی، کئچمیشده کؤرپه اوُشاغی بَله‌مک اوّچون پارچادان تیکیلمیش چوْخ کیچیک دؤشک کیمی شئی.

چیلتیح چالماخ(چیلتیک چالماق)= سئوینجدن بارماقلارینی شاققیلداتماق.

چیلَح بارماق(چیلَک بارماق)= ال- آیاغین لاپ کیچیک بارماغی.

چیللَنمح(چیللَنمک)= چؤرَیین اوّستونده کوّفلنمک بلیرتی‌لری گؤرونمک، چؤرَیین اوّستونده کوّفلنمک بلیرتیلری اوْلان آغ بوْیالی خاللار تاپیلماق.

چیی سؤز= حساب- کیتابسیز سؤز، فیکیرلشمه‌میش دانیشیلان سؤز.

خات داشی: کسیجی شئیلری ایتیدن داش.

خاخوْل= آخماق، مایماق، سفئه.

خارال= بئز، خام(متقال) پارچادان ایچینه تاخیل دوْلدورماق اوّچون تیکیلمیش چوْخ بؤیوک توْربا.

خاکی= بیر چئشیت ائششک‌دیر.

خالتا= یاشلی قادینلارین چارقادین آلتیندان قوْیدوقلاری بؤرکون(تَرلییین) باغی، بیر اوُجو ترلییین بیر قیْراغینا تیکیله‌رک باشقا اوُجو بوْغازین آلتیندان کئچیب بو بیری قیْراغینا تیکیلمیش دوّیمه‌یه سارینان قاتما.

خَرَیه قوْیماخ(قوْیماق)= کئچمیشده قوْیونلارین سوّدلرینی ساغاندان سوْنرا آرتیق ساخسی کوّپه‌لره

دۆلدوراراق ایسته‌دیکلره یئره (ائوه- بازارا) آپارار، سۆدو بۆشالداندان سۆنرا بیر- ایکی دؤنه ایچینه سو دۆلدوروب یایخایاراق یئره تؤکمه‌یه کفایتلنردیلر. ایستی گؤنلرده سۆدون یاغی قابلاردا قالاراق زهرلندیریجی ماده‌یه چئویریلمه‌سین- دئیه، هر نئچه گؤنده بیر اوْنلاری یایخایاندان سۆنرا، اوْنلاری قاباقکی گؤن آخشامدان سحره کیمی چؤرک یاپیلمیش ایستی تندیره قوْیاردیلار. بونا «سۆد کؤزه‌لرینی خَرَیه(خَرَگه) قوْیماق» دئیردیلر. دئمک بو ایش‌ایله اوْنلاردا زَهَرلندیریجی موادد عمله گلمه‌یین قاباغی آلیناردی.

خَشه= ایچینده سامان داشیماق و یا بوْیو قیسا اوْلاراق باغلانمایان اکینلری خرمن یئرینه داشیماق اوْچون پامبیق و قزیل قاتمالاردان توخونموش چوْخ بؤیوک توْربا.

خودَه(خوْدَک)= جوْتجونون اؤیرنجیسی و یاردیمجیسی اوْلان اوْغلان اوشاغی، جوْتجو ایله زمی‌یه گئده‌رک اوْنا یاردیم ائدن و اوندان ایش اؤیرَنَن، اوْغلان.

خودیح(خودیک) ائله‌مک= داریخماق، غم یئمک، غصّه ائله‌مک.

خیتدَهله‌مَح(خیرتلَکله‌مک)= خیرتدگیندن توتماق، بوْغازیندان یاپیشماق، گؤزله‌نیلمه‌دن بیرینی یاخالاماق.

خیْج و یا خیْژ= مال- داوارین قوْیوق اوْلان ایلک سوْدو.

خیرداسی اؤینه‌مَه (اوْیناماق)= ال- آیاغین کیچیک سوْموکلریندن بیری چیْخماق و یا یئرینده سیْخیلماق.

خیم= تیکینتی‌نین دۇواری‌نین یئرده گیزلَنن حیصه‌سی، دۇوار ایشله‌مک اۆچون یئرده قازیلان آرخ کیمی چۇخور و اۆرادا ایشله‌نن دۇوار(فارسجاسی پِی).

دۆل باشی= چۆلده و چۆبان قاباغیندا، ناخیرچی قاباغیندا اۆتلایان حئیوان چۆلده بالا دۆغارسا، اۆنو گتیریب یییه‌سینه وئرنه وئریلن انعام و امک حاققینا «دۆل باشی» دئییلر.

دۆیِج= بیر چئشیت دۆیمک وسیله‌سی. اۇزونلوغو تخمیناً ۷۰–۸۰ سانتیمئتیر آغاجدان یۆنولموش و پالتار، خالی، یۆرقان و سایرنی یۇیارکن چیرکی چیخسین– دئیه، اۆنونلا تاپدایارلار.

دادی= دایه، اوشاق بۆیوتمک اۆچون ساخلانیلان قادین ایشجی.

دار– دۆدوح(دۆدوک)= چۆخ دار، آرتیق دار اولان گئییم و داریسقال یۆلا ایشلَنیر .

داز= تاس، تۆکو تۆکولموش باش، کئچل باش.

داشلیق= ۱– داشلی یئر، داشی چۆخ اۆلان ساحه. ۲– تۆیوق و بونلار کیمی حئیوانلارین بدنلرینده اۆلان بیر عضو.

دام= ۱– تیکینتی، ائو. ۲– تیکینتی‌نین اۆستو (فارسجاسی پشت بام).

دامازلیخ(دامازلیق) = مال– داواردا نسلی آرتیرماق اۆچون دیشی بالا.

دانقاز= ایپه- ساپا گلمه‌ین، بؤیوکجه‌لیک ائله‌ین، قانمازلیقدان اؤزونو اوّستون قلمه وئرن.

داوار باسماخ(باسماق)= چوبان یاتیب یوخلایاراق و یا باشقا بیر ندندن دولایی داور سوّروسو گئدیب بیر اکینی و یا اوتلاغی اوْتلاماق و خسارت وورماق.

داوار قویماخ= اکین اکیله‌جک یئره گوّبره اوْلسون دئیه، سوّرو داواری او یئرده یاتیرتماق.

داوارا باسدیرماخ(باسدیرماق)= بیله- بیله بیر اکین و یا اوتلاغی اوتارماقلا یییه‌سینه زیان وورماق.

داواری قاچیتماخ(قاچیرتماق)= گئجه چوْبان یوخودا‌ایکن سوّرو داوارین هامیسی و یا بیر بؤلوگو یاتاقدان قالخاراق اوْتلایا- اوْتلایا نا معلوم جهته گئتمک.

دَبَح(دَبَک)= دوّببه، هَنَک ائله‌ین آدام، شوُخلوقجول، ظارافاتجیل آدام.

دَربه: حئیوانلارین یئمه‌یی اوّچون داغ- داشدان بیچیلن اوْتلار و تیکانلار بعضی یئرلرده "دربه" آدلانار. اکین زمی‌لرینده اکیلیب بیچیلن هر مال یئمی‌نین اؤزونه مخصوص آدی اوْلور و اوْ آد ایله تانینیرسا، وحشی گؤیرتی‌لر قارما- قاریشیق و هر گؤیرتی‌دن اوْلاراق بیرلیکده دریلدییی اوّچون عوّمومییَتله "دربه" یعنی "دریلمیش و دریلن" شئی آدلانیرلار. بوُنلارین هر بیری آیری- آیری بیچیلرسه، هر بیری اؤز آدی‌ایله تانیناز؛ مَثَلن قالقان، گؤی تیکان، آغا وئردی (قوُش قوْنماز)، شیرین

بییان، ککیره و . . .

درینی کۆلـلەمک= اؤلمک.

دلی سۆو= دلی کیمی، تئز ساواشان آدام، ایشین سۆنوندان قۆرخمایاراق هئچ زادا ساواشان آدام.

دۆببه= گۆلدوروجو سؤزلر دئین، گۆلدوروجو ایشلر گؤرن آدام.

دۆرتولمَح(دورتولمک)= گۆجایله سۆخولماق، زۆر ایله اؤزونو ایچری سۆخماق.

دۆزَم توتماق= الدن گلنی اسیرگەمەمک، اینجیتمک، ووُروب یئخماق و داغیتماق.

دۆمسوهلەمَح(دۆمسوکلەمک)= دۆمسوکله ووُرماق، یوُمرولانمیش الایله آلتدان- آلتدان بیری‌نین قابیرقاسینا ووُرماق.

دۆککگو خۆروز= همیشه دؤیوشمک ایستەین خۆروز.

دۆلچا= چللَک، وئدیره.

دۆله= جۆلا، آغاج و یا باشقا نسنه اکمک اوچون قازیلمیش یئر.

دۆمبَلَن- دۆز=لاپ دوز، هئچ بیر اَیریسی، آزلیغی اۆلمایان.

دوْنبالان=یاغینلیق ایللرده یاز فصلینده یئرینِ اوّزونه چیخمایاراق، نئچه سانتیمئتیر آشاغیدا تاپیلان، گؤبَلک کیمی یئییلن بیر چئشیت بیتگی.

دوْواخ(دوْواق)= قاپاق، تندیر دوْواغی، چؤلمک دوْواغی و ...

دوه دابانی= بیر چئشیت بیتگی‌دیر.

دوه قارنی= بیر چئشیت بیتگی‌دیر.

دَهره= ساتور، بیر چئشیت ات، آغاج و سایره‌نی چاپماق وسیله‌سی.

دیری‌باش= اللی- آیاقلی(فارسجاسی سر زنده).

دیش دوْرماماخ (دینج دوْرماماق)= آرام و ساکیت قالماماق.

دیلوْو= ایچی درین تاقچا، قالین دوْواردا اوْلاراق درینلییی گئنلییندن چوْخ اوْلان تاقچا.

دیله توتماخ(توتماق)= دیل‌ایله راضی ائله‌مک، دانیشیق یوْلو ایله توْخداق وئرمک.

دیندیرمک= کئفینی سوْروشماق، دانیشماغینا سبب اولماق، دیله گتیرمک.

زاغ- زاغ اسمَح(اَسمَک)= قوْرخودان تیتره‌مک.

زوغ= بیتگیلرین جوّجرمکده اوْلان دالی.

زوْققولتو= تئز- تئز برکیییب- بوْشالان آغری، دؤیونه- دؤیونه آغریماق.

زوْققولداماخ(زوْققولداماق)= دؤیونه‌رک آغریماق، چالاراق آغریماق.

زیْببیلتی= آغیر ضرب- زیانلار، دؤزولمز و آغیر ضربه‌لر و یا خسارتلر.

زیْرپی= ایری جثّه‌لی، یوْغون- یومرو، زیْرپی آدام: یوْغون- یومرو و اوجا بوی آدام.

زیْغ= ایسلانمیش توْرپاق، یاشلیقدان اوّستونده دوْلانماق چتین اوْلان توْرپاق.

زیْققی= چوّروکجو، گؤردویو ایرادی تئز- تئز دیله گتیرن، بوْش- بوْشونا قیْنایان.

زیلیخ(زیلیک)= بورون سوُیو، بوُرون فیْرتیغی، فیْنخیرتی.

سئوَلمَخ(سئوَلمَک)= واخت ایتیرمک اوّچون دوْلانماق، بوْش- بوْشونا دوْلانماق، هدفسیزجه‌سینه گزمک .

ساچ چیده‌مخ(چیده‌مک)= هؤرولموش ساچلاری یان- یانا دوّزه‌رک اؤزل بیر ساپ‌ایله بیر- بیرینه باغلاماق.

سارساخ(سارساق)= سفئه، عاغیلسیز، آلقیسیز.

سازلاشماخ(سازلاشماق)= ساغلاملاشماق، دورومو یاخشیلاشماق، اوْنالماق.

ساغمال= بالاسی اوْلان و ساغیلان و سوّد وئرن مال- داوار.

سالاخ قوْلاخ(قوْلاق)= قوْلاقلاری سالاق اوْلان کئچی.

سایماخ(سایماق)= حسابا قوْیماق، اؤنم وئرمک.

سریمک(ساریماق)= اله سالماق، بوْش سؤزلر، گرَکمز ایشلرله و یا اَیلَنجه اوّچون بیرینی آللاتماق.

سله‌جه= بیر چئشیت چوْبوقلاردان توْخونان بؤیوک و درین سبد.

سوْزالماخ(سوْزالماق)= خسته کیمی گؤرونمک، اؤزونو خسته و یا یوْرقون گؤسترمک، ایشدن دوّشموش و یا ایشدن دوّشمکده گؤرونمک، اؤلمکده گؤرونمک، گوّجو توّکنمکده گؤرونمک. سوْلقونلاشماق(چیْراق سوْزالیر: چیْراغین یاغی توّکنمکده‌دیر).

سوْ قوْشو= دورغون- دورو سوْلارین اوّزونده اوْینایان آنجاق بئله آیاقلاری دا سوْیا باتمایان بوْز و قهوه‌ای بوْیالی بیر چئشیت بؤجک.

سوْبای= ۱- بالا دوْغورمالی واختی چاتمامیش و یا بالا توتمالی واخت بالا توتمامیش، هابئله ائرکک اوْلان مال- داوارا سوْبای، بالاسی اوْلان و بالاسی اوْلاراق، سوّد وئرن

مال- داوارا ساغمال دئییلر. ۲- ائولی اوْلمایان کیشی و یا آرواد(مجررد).

سوّپورونتو= یئردن سوّپورولموش نسنه، توْللانتی.

سوّت دَییشمَح(سوّد دَییشمک)= مال- داوارلارینی ساغانلارین ساغدیغی سوّدلر (مال- داوارلاری‌نین آزلیغی و یا باشقا ندنلره گؤره) آز اوْلارسا، نئچه‌سی بیر یئره توْپلاشاراق، سوّدلرینی اؤلچو ایله اؤلچوب نؤوبه‌ایله هامینینکینی بیرگوّن بو آپاریب پنیر، قاتیق و سایره‌یه ایشلَدَر و یا ساتار، صاباح بیر آیریسی، بیری گوّن باشقاسی و بئله‌لیکله یئنه نؤوبه اوولکینه چاتار. بوْنا «سوّد دَییشمک» دئییلیر.

سوّت گؤتومک(سوّد گؤتورمک)= مال- داوارلارینی ساغانلارین ساغدیغی سوّدلر (مال- داوارلاری‌نین آزلیغی و یا باشقا ندنلره گؤره) آز اوْلارسا، نئچه‌سی بیر یئره توْپلاشاراق سوّدلرینی اؤلچو ایله اؤلچه‌رک نؤوبه‌ایله هامینینکینی بیر گوّن بو آپاریب پنیر، قاتیق و سایره‌یه ایشلَدَر و یا ساتار، صاباح بیر آیریسی، بیری گوّن باشقاسی و بئله‌لیکله یئنه نؤوبه اوولکینه چاتار. سوّدو نؤوبه ایله آپارماغا «سوّد گؤتورمک» دئییلر.

سوّتول= ۱- یئتیشمک عرفه‌سینده و توْخوملاری برکیمکده اوْلان تاخیل، مکه و باشقا دنلر. ۲- اوّزونه توّک چیْخمامیش اوْغلان.

سوّرمک= ۱- اوزانماق، ایره‌لیله‌مک، قاباغا یئریمک، ۲- قاباغا یئریتمک. ۳- قاباغا باسماق، باتیرماق، سوْخماق. قوْچ

قوْیونو سوّردو= قوْچ قوْیونلا جوّتلشدی.

سوّرومه یئریتمک= گئجه چاغی سوّرو داوار آج قالماسین دئیه، هم ده گئجه‌نین قالانینی ایشیقلانانا کیمی یاتاراق دوروب یئریمه‌مک و آرخاجدان اوزاقلاشماماق اوّچون گئجه یاریسیندان بیر قدر سوْنرا چوْبان داواری دَبَردیب، حدوداً بیر ساعت اوْتاراراق قایتاریب همان یئرده یاتیردار. بو ایشه داواری سوّرومه یئریتمک دئییلر.

سوّزگج= سوّد و سایره‌نین سوّزمک وسیله‌سی.

سوّسو گلمک= بهانه گتیرمک، بهانه اوْرتایا آتماق.

سوّلو گئتمک= آرتیق ماراقلا بیر شئی آرزوسوندا اوْلماق.

سوْلوخ(سوْلوق)= قابار، یانماق و یا دؤیولمکله تاپیلان اتایله دری‌نین آراسیندا ایچینه سو یئغیلمیش قابار.

سوّلوّه(سولوک)= زَلی، (فارسجاسی زالو)، قانی اوْلان حئیوانلارا ایچریدن (بوْغازی‌نین ایچیندن) و یا بدنین ائشییندن یاپیشاراق قانینی سوْران بیر چئشیت قورت.

سوْمو= بیر چئشیت چؤرک.

سوْی= کؤک، اصل.

سیْرتیخ= سوّرتوک، اوْتانماز، اوّزدن گئتمه‌ین، اوّز برکیدن.

سیریم= باغیرساقدان قایریلمیش ساپ.

سیسقا= اؤلومجول، آریق و جانسیز، خسته نظره گلن.

سیله= بیر پارچا داوار دریسی، سؤدو کؤزه‌ده بو یان اوْ یانا داشییاندا کؤزه‌نین آغزیندان تؤکولمه‌سین- دئیه، سیله‌نی دسمال کیمی کؤزه‌نین آغزینا سالیب دؤوره‌سینی قاتماایله ساریيارلار.

سیم ائله‌مه(ائله‌مک)= بدنده اوْلان عفونتین آرتاراق باشقا عوْضولره و یا اطرافا یاییلماسی.

سینسیتمک= ضعیفلتمک، گوْجدن سالماق.

سینسیمک=ضعیفله‌مک، ال- آیاقدان دوْشمک.

سیْنقین چیْخماخ(چیْخماق)= آل- وئر و یا ایشده زیانا دوْشه‌رک وار- دؤولتینی الدن وئرمک(ورشکست اوْلماق).

سیْنقین= آریقلامیش، سیْنمیش.

شؤتوح(شؤتوْک)= بیر چئشیت اؤرکن، ایکی بارماق ائتینده و بیر مئتیردن اوزون اوْلاراق نازیک قاتمالاردان توْخونموش، کؤرپه اوشاقلاری قوْنداغا بله‌یرکن قوْنداق آچیلماسین- دئیه، اوْنو همین شؤتوک‌ایله ساریيارلار.

شاپالاخ قوْلاخ(قوْلاق)= قوْلاقلاری یاستی و بؤیوک اوْلان کئچی.

شادات= یوْکو، قیْرپی اوْلان چووالاردا ائششک، ات، قاتیر بئلینده داشییارکن، چوْوالارین قیْرپلارینی بیر- بیرینه

باغلایان تخمیناً اوْن سانتیمئتیر اوزونلوغو، بیر سانتیمئتیر قطری اوْلان آغاج تیکه‌سی.

شاققیلداخ(شاققیلداق)= گؤی اوْت یئین قوْیون- قوْزولارین بودلاری و قوْیروقلاری‌نین توْکلرینه یاپیشیب قالان و گؤنو- گؤندن آرتیب قالینلاشاراق یوْمرو- یوْمرو شکیللره دؤشن، سیْرغالار کیمی توْکلریندن آسیلان و حئیوان یوْل گئتدیکجه بیر- بیرینه دَییب شاققیلدایان پئهین توْپلولارینا شاققیلداق دئییلر.

شَنه بوْینوز= بوْینوزلاری یوْخاریا قالخان حئیوان.

شوْغلوذوممه= مشمول ذممه، بوْرجلو.

شوْمناماخ(شوملاماق): اوْجا یئر و یا دامین اؤز- اؤزونه اوْچاراق آشاغی تؤکولمه‌سی.

شیتیل اوْلماخ(اوْلماق)= ال – آیاغا دوْلاشماق، انگل اوْلماق.

شیتیل= ۱- بیر سیْرا بوْستان بیتگی‌لری‌نین اوولجه توْخومونو بیر یئرده اکه‌رک سوْنرا گؤیرمیش بیتگیلری چیْخاردیب بیر- بیر و گرَک اوْلان فاصیله‌لرله باشقا یئرلرده اکمه‌یه «شیتیل ائله‌مک» و همین بیتگی‌لره شیتیل دئییلیر. ۲- ال- آیاق توتان، ایش گؤرمه‌یه انگل چیْخان آدام.

شیش= ۱- تندیری ائشمک و تندیردن کوّت، چؤرک و باشقا نسنه‌لر چیْخارتماق اوّچون باشی جایناق اوْلان دمیر

وسیله، ۲- کباب شیشی.

شیشمَح(شیشمک)= ۱- اؤزونو اوْلدوغوندان یئکه گؤسترمک، اؤزونو اوْلدوغوندان اوّستون قلمه وئرمک. ۲- بدنین بیر یئری خسته‌لیک و یا ازیلمکدن قابارماق.

شیلان- پیلان= یئییب- ایچمه، شنلیک و یئییب- ایچمه.

فال= فالا، توْیوق گئدیب بو یان- اوْ یاندا یوُمورتلاماسین، اؤز نینینده یوُمورتلاسین- دئیه، نینده الایله بیر یوُمورتا قوْیماقلا توْیوق گئدیب هر یانی گزسه ده یوُمورتلامالی واخت گلیب اوْ یوْمورتانین یانیندا یوُمورتلایار؛ بئله‌لیکله یوُمورتاسی ایتیب- باتماز.

فوْرس ائله‌مک= تکبّور ائله‌مک، اؤزونو اوّستون گؤسترمک.

فوْرسلو= تکبّورلو، اؤزونو باشقالاردان اوّستون بیلن، اؤزونو اوْلدوغوندان یوخاری بیلن.

فیجج ائله‌مَه(ائله‌مک)= بونالتماق، پریشان ائله‌مک، روحو دوُرومونو پوْزماق.

فیَرتیخ(فیَرتیق)= بوُرون سوُیو، بوُرون زیلییی.

فیَریلداخ(فیَریلداق)= حیله، آل، حوققا.

فیَریلداخجی(فیَریلداقچی)= آللادیجی، حوققا باز.

فیلیخ(فیلیق)= خوشا گلمز آنلامیندا، ایش فیلیخدی= دوروم پیسدی، دوروم راضی ائدیجی دئییل.

قئیناخ= جایناق، چنگ، پنجه.

قابال گؤتومک(گؤتورمک)= کؤنترات گؤتورمک، بیر ایشی مؤعَیین زماندا مؤعَیین قَدَر پول‌ایله گؤرمه‌یه قرار قبول ائله‌مک.

قاپساخ(قاپساق): یئرین اؤزونده قوُرویوب برکیمیش بیر پرده تؤرپاق.

قاپساغا دؤشمک: اکین، بؤستان و بو کیمی شئیلر یوُمشاق تؤرپاقدا اکیلندن سؤنرا اؤستونو سوُ باساراق، قوُرویاندان سؤنرا تؤرپاغی برکیمک و محصولون جؤجریب ائشییه چیخماسینا مانع اوُلماق. بئله اوُلدوقدا دئیرلر:- قاپساغا دؤشوبدور.

قاپساغی سیَندیرماخ(سیندیرماق): قاپساغا دؤشموش محصولون (اکیلندن سؤنرا اؤستونو سو باسماقلا تؤرپاغی برکیتمیش محصولون) اؤستونون کسسگینی سیَندیراراق، محصولا جؤجریب یئردن چیخماق ایمکانی یاراتماق.

قاتداشماق(قاتیلاشماق)= برکیمک، گؤیَرتی‌لر قاتیلاشیب= تره‌وز و گؤیرتی‌لر برکی‌یب، گؤیرتی‌لری دیش کسمیر.

قاجاخ(قاجاق)= جامیش بالاسی.

قارا بوْغاز اوْلماخ(اوْلماق)= قوْهون، قارپیز و بو کیمی بوْستان محصوللاری‌نین کوْللارینی سوُواراندا بوْغازلارینا سو قالخارسا، یئر قوُروماقلا اوْنلارین بوْغازلاری‌نین اطرافی‌نین توْرپاغی برکییر. بوْغازی قوُروموش پالچیقلا سیْخیلان کوْل یاخشی ایشله‌مز، محصول وئرمز. بئله اوْلدوقدا،- قارابوْغاز اوْلوبدور- دئیرلر.

قارا: کنده یاشایاراق هامپالیغی اوْلمایان، کنده یاشایاراق اکین یئری- سوُیو اوْلمایان، فهله‌لیکله کئچینن آدام.

قارادابان= اوْندان سوْنرا دوْنیایا گلن باجی- قارداشلاری اوُشاق‌ایکن اؤلن اوْشاق.

قاراواش= کنیز، آزجا امک حاقّی‌ایله ساخلانیلان قادین قوُللوقچو.

قارتالماخ(قارتالماق)= قاتیلاشماق، برکیمک، بیتگی‌لر و یئییلن گؤیرتی‌لرین طراوتدن دوْشمه‌سی و یئییلمز دوروما گلمه‌سی.

قارقا سوْغانی= بیر چئشید ایی‌ی خوْشا گلمه‌ین و اؤزو گؤیرن سوْغاندیر.

قارمیخ(قارمیق)=ایتین بوْینونا آسیلان دمیر حلقه(قلاده).

قارین سالماق= دامین تاوانی آغیر اوْلاراق، تیرلری اَییلمکله آشاغی سالانماق.

قازما= قازماق وسیله‌سی، کوْلونگ.

قاسناق= الک، قلبیر و بو کیمی نسنه‌لرین کَمی(اینجه تخته‌دن اوْلان دَییرمی کَم).

قاشقا= ۱- گؤوده‌سی‌نین باشقا یئرلری‌نین توّکلری قارا، ساری، قیَرمیزی و یا باشقا بوْیالاردا اوْلاراق آلنی‌نین توّکلری آغ اوْلان حئیوان. ۲- مجازی آنلامدا «اوّز چیَخاران»، اوّزه دوُران اوُشاق، بؤیویونه سؤز قایتاران اوْغلان و یا قیَز.

قالاخ(قالاق)= تَزَکلیک، یاندیراسی ساخلانیلان دام.

قاننی پیچاخ(قانلی پیچاق)= قاتی دوّشمن، قان تؤکمه‌یه حاضیر اوْلان دوّشمن، قان تؤکموش و یا قان تؤکمکدن چیکینمه‌ین دوّشمن.

قانیَخ(قانیق) وئرمک= قاندیرماق، دوْیورماق(سو قانیق وئرمیر: سو دوْیورمور، نه‌قدَر سو ایچیرسه دوْیمور).

قاویرمالیخ(قوْوورمالیق)= اتینی قوْووراراق ایل باشینا کیمی پیشمیشه سالماق اوّچون نظرده توتولموش داوار.

قَپ= قلب، قوللابی، اصیل اوْلمایان.

قجیل و یا قجیر= ایری جثّه‌لی، جمدک یئین حئیواندیر، آغ- بوْز بوْیالی و کؤرپه قوُزو، اوْغلاق، هابئله دوْوشانی قاپیب آپاریب گؤیدن سالاراق اؤلدوروب یئین اوُچار حئیوان نؤوعو.

قَرنیز= بعضی دوُوارلارین باشلاریندان یانلارا چیَخمیش لبه‌لر.

قَزیل= کئچی تۆکو.

قَلبیر= قَربیل، غربال، گؤزلری الکین گؤزلریندن ایری اۆلان اله‌مک وسیله‌سی.

قَلَمقاش قۆوون= قابیغی دۆم آغ اۆلاراق، یالنیز بیر بارماق ائتینده قارا جیزیغی اۆلان قۆوون نۆوعو.

قَنۆو= آرخ، شهرلرده یۆلون قیراغیندا کی سو آرخلاری.

قۆتاز= چئشیتلی بۆیالاردا اۆلان قیریق- قیریق قاتمالاردان قایریلاراق قۆیون و قۆچون بۆینوندان آسیلان بیر نۆوع بزَک. چئشیتلی بۆیالی ساپلار و یا پارچالاردان قایریلاراق حئیوانلارین بۆیونلاریندان آسیلان گۆل.

قۆتورلوخ(قۆتورلوق)= آرتیق قیشدا آجلیق چکمیش قۆیون- کئچی‌لرده یاز فصلینده گؤرونن بیر چئشیت دری خسته‌لییی‌دیر.

قۆچا دورماخ(دورماق)= قۆیون جۆتلشمک ماراغی‌ایله قۆچ قاباغیندا دوراندا دئییلر.

قۆخوماخ(قۆخوماق)= پیس ایی وئرمک، ساسیق ایی وئرمک.

قۆدوروشماخ(قۆدوروشماق)= بیر- بیریله فیزیکی هنَک ائله‌مک. ال‌ایله ظارافاتلاشماق(فارسیجا سر و کول همدیگر پریدن).

قوُراخلیخ(قوُراقلیق)= یاغینلیغی حددیندن آز اوْلان ایل و فصل.

قوُرد یئمز= حئیوانلارین بوْیونلاریندا بیر سوّموکدور.

قوُرساخ(قوُرساق)= ممه‌لی حئیوانلارین معده‌سینده بیر قیسمت.

قوُرشاماق= ماراقلاندیرماق، ترغیب ائله‌مک.

قورماخ(قورماق)= ایشلتمک(ساعتی قورماق کیمی)، بیر ایشه ترغیب ائله‌مک، ماراقلاندیرماق.

قوُرود اَزَن= قوُرود ازمک اوّچون یعنی قوُرودلاری سو ایچینده اوْوکَلَمکله ازیب قورود آیرانی چیخارتماق اوّچون دیبی دار- آغزی گئن بیر قاب.

قوُرود= شوْر قاتیق‌ایله اوُندان یوْغرولاراق کوّنده- کوّنده ائدیلیب قوُرودولان نسنه.

قوُزئی= گوّن دوّشمه‌ین یئر، آز گوّن توتان یئر.

قوزو قیَرخیمی= قوزولار بئش آیلیق اولاندا آنالاری اونلاری داها آلماسین و اؤزلریندن آییراراق، داها امیزدیرمه‌سین دئیه، اوْنلاری قیرخماق(قوزو قیرخیلارسا، آناسی داها اونو آلماز و یانینا گلنده کلّه‌سیله ووروب اؤزوندن اوزاقلاشدیرار).

قوُش بئیین= بئینی کیچیک، دایاز دوّشونجه‌لی.

قوْش باشی= ایری دنه‌لری اوْلان قار، ایری- ایری یاغان قار.

قوْش قوْنار= آغاج(فیلانکسین قوْش قوْناری یوْخدور- یعنی هئچ بیر دنه ده آغاجی یوْخدور).

قوْل= آزجا امک حاققی‌ایله ساخلانیلان کیشی قوْللوقچو.

قوْمالاماخ(قوْمالاماق)= قوْم- توْرپاق آلتیندا گیزلتمک، سیچانین یوْواسینا آپاردیغی بادام، قوْز و سایره‌نی توْرپاق آلتیندا باسدیرماسی.

قوْنج= جوْرابین توْپوقدان یوْخاریسی.

قوْواخ(قوْواق)= توّکونو تؤکمکده اوْلان قوْیون- کئچی‌نین دریسی تزه‌لَنه‌رک بدنیندن اوْوولوب تؤکولن کپک.

قوْیروغو چاغال=اؤزو باشقا رنگده اوْلاراق، قوْیروغونون اوْجو آغ اوْلان کئچی و اوْغلاق.

قوْیروغو لوّمه= لوّمه قوْیروق، قوْیروغو لوّتلَشمیش، قوْیروغونون توّکو و یا یئلَکلری تؤکولموش.

قوْیروق آستاری= قوْیون- قوْزونون قوْیروغونون دریسی‌نین توّکو اوْلمایان یئرلری. قوْیون- قوْزونون قوْیروغونون آلت اوّزو.

قوْیوخ(قوْیوق)= آرتیق سیْییق اوْلمایان، مثلا مال- داوار بالا دوْغوران گوّن سوّدو گله‌جک گوّنلرده‌کی کیمی سییال

و دورو اوْلماز- بلکه شیره، دوْشاب و قاتیق ... کیمی بیر آز برک و قوْیوْق اوْلار.

قیْپ و یا قیْرپ= قوْلپ، توْتاق(کؤزه‌نین قیْرپی= کؤزه‌نین توْتاغی، کؤزه‌نی اله گؤتورمه‌یه دسته‌سی).

قیْتمیر= خسیس، مالیندان خرج ائتمه‌یه قییمایان.

قیْخ(قیْرخ) قات= حئیوانلارین قارینلاریندا قات- قات اوْلان بیر قیسمت.

قیْخلیخ(قیْخلیق)= قوْیون- کئچی‌نین تؤکلرینی قیْخماق اوْچون اؤزل قایچی.

قیْددیخ(قیْتلیق)= قحطلیک، یئییتی آز تاپیلان ایل.

قیْر- قوْم= آسفالت.

قیْر= باشی و قوْلاقلاری‌نین تؤکو دوْم قارا اوْلاراق هر یؤزلرجه تؤکون بیری دوْم آغ اوْلان و بوناگؤره ده قارا تؤکلری پارلاق گؤرونن کئچی و اوْغلاق.

قیْریم-پیش= هنیرتی، یاواشجا دانیشیق سسی، ائشیدیلر- ائشیدیلمز سسلر.

قیْزیل بوْغارسیخ(باغیرساق)= قیْزیل اؤزن، آغیزلا قارین آراسیندا اوزاناراق، یئمک- ایچمه‌یی آغیزدان قارینا چاتیران آخارقا.

قیژقیرماخ(قیژقیرماق)= آجیماق، تورشوماق(خمیر گله‌رک آرتیق کؤپدوکده ایشله‌دیلن بیر تئرمین‌دیر).

قیسیر= بالا توتمالی واختیندا بالا توتمامیش حئیوان.

قیغ= قوْیون- کئچی و دوه‌لرین دنه- دنه تؤکولن یوْمرو فضله‌لری.

قَیله= قوْوورما، قوْوورولموش ات.

قیم= قطره، داملا.

قَییم= برک، مؤحکم.

کئح(کئی)= دوْیغوسوز، حیسس ائتمه‌ین.

کؤزر و یا **کؤزل**= خرمن دؤیرکن یاخشی دؤیولمه‌میش کؤلشلر و باشاقلار.

کئش یئر= سؤرولموش یئر، کؤده یئرین ترسه‌سی، اکین اکمک اوْچون یوْمشادیلمیش یئر.

کئشلی سؤرمح(سؤرمک)= دریندن سؤرمک، یئری سؤکه‌رک آرتیق یوْمشاق ائله‌مک.

کئشیر= یئرکؤکو، هویج.

کالاوا= خارابا، قاپی- باجاسیز دام.

کَچَح(کَچَک)= اوْنو اله‌یرکن الکدن کئچمه‌ین دن

اوْووقلاری.

کَرمه= کَرتمه، طؤولەلرده یئره یاپیشیب برکیمیش مال- داوار پئهینی، یئره یاپیشیب برکیمیش مال- داوار پئهینی‌نین قازیلمیشی و کسیک- کسیک اوْلموشو.

کَره= قوْلاقلاری سوْن درجه کیچیک اوْلان قوْیون.

کسیمات= کوْنتارات، بیر ایشی بللی ائدیلمیش زماندا و بللی ائدیلمیش مبلغ قارشیسیندا گؤرمه‌یه باغلانان مقاوله.

کَلَمتورَ= بیر چئشیت آغاجیندان فایدالانماق اوْچون اکیلن آغاج، یارپاقلاری‌نین آرخاسی آغ پوْرزلو، اوْزو توْخ یاشیل اوْلان و قلمەلر سیْراسیندان اوْلان آغاج.

کَلَمه کئشیر= بیر چئشیت پیشمیشی یئییلن و گؤی توْرپاق یئرلرده اؤزو بیتن بیتگی.

کَلَنتی= درگز، بیر چئشیت اوْراق.

کله گلمَح(گلمک)= اینک و جامیشیدا ائرکک جینسی‌ایله (بوُغا و کَل‌ایله) جوْتلشمک ماراغی اوْیانماق.

کله دوُرماخ(دوُرماق)= اینک و جامیشین، جوْتلشمک مقصدیله ائرکک جینسی‌نین(بوُغانین و کَلین) قاباغیندا دورماسی و یا اوْنونلا جوْتلشمه‌سی.

کم= الَک- قلبیرین قاسناغی، الک- قلبیرین الده توتولان دَییرمی و آغاجدان اوْلان قیسمتی.

کندی= یئرده قایریلمیش تاخیل انباری.

کوْببا= قیْببا، ییْغین، توْپا.

کوْرامال= بیر چئشیت ایلاندیر.

کوْلوخ(کوْلوق)= آلاچیق- آلا[1] چیْغ[2]، اوْجا چیْغ، اوْجادا دایانمیش چیْغ، بیر چئشیت کؤلگه‌لیک، دؤرد دیرک اوّستونده دوّزَلمیش و اوّستونه چیْرپی، قامیش و بئله- بئله شئیلر آتیلمیش کؤلگه‌لیک.

کوْم= داوار یئری، مال- داوار سالینان یئر.

کوْناز= ایپه- ساپا گلمه‌ین آدام، یاراماز آدام.

کؤچو- کیفلت= اهل- عیال، عائیله عوّضولری بیرلیکده.

کؤرپه گملنمک= یایین بیر آیی گئدنده و کؤرپه اوغلاقلار داها آنالارینی اممه‌سینلر دئیه اونلارین آغزینا گم وورماق.

کؤمور باسماق= آغاج اوْدونلارینی اؤزل بیر یوْل‌ایله یاندیراراق کؤموره چئویرمک.

کوْف= سالّلانجاق.

کوّت بئیین= گای، گئج باشا دوّشن، آلقی‌سیز.

۱- آلا عیبارتی اسکی توّرکجه‌میزده «اوجا» آنلامیندا گئدیب(آلاداغ= اوجاداغ، آلاقاپی= اوجا قاپی).

۲- همین کیتابدا «یئمک‌لر، دَنلر و ... ساخلاما قابلاری» باشلیقلی بؤلومده «چیْخ-Çığ» عیبارتی‌ایله باغلی آچیقلاما وئریلمیشدیر.

کۆت= چؤرک یاپاندا آخیب تندیره دۆشه‌رک کۆل اۆستونده پیشن خمیر.

کۆرسه‌یه گلمک=ایت، قورد و بیر سیْرا باشقا حئیوانلارین دیشی‌لری‌نین جۆتلشمک هَوَسینده اوْلماسی.

کۆرسک= دیشی ایت، قورد، ائششک و بعضی باشقا حئیوانلارین جوتلشمه حاضیرلیغیندا اوْلماسی(ایت کۆرسکده‌دیر= ایت جۆتلشمک ایسته‌ییر).

کۆروش= قوُلاقلاری نوْرمال اؤلچوسوندن کیچیک اوْلان کئچی.

کۆره= قوُلاقلاری نوْرمال اؤلچوسوندن کیچیک اوْلان قوْیون.

کۆشگورمح(کۆشگورمک)= ایتی بیر شئی و یا شخصی توتماغا تحریک ائله‌مک.

کۆفله و یا کۆوله= تندیره هاوا چاتماق یوْلو.

کۆله اؤکوز= قوُیروغونون اوُجو قیْریلیب دۆشموش اؤکوز.

کۆوله تپه‌جَیی= ۱- تندیر یانمایان چاغدا کۆوله دئییلن هاوا یوْلونون آغزینا تَپیلن کؤر- کؤهنه پالتارلار و سایره‌دن یوُمورلانیب قایریلمیش تپه‌جک. ۲- اۆست- باشی تمیز و سلقه‌لی اوْلمایان آداما وئریلن آلچالدیجی صفت[1].

۱- تندیرین کۆوله‌سی‌نین آیاق آلتیندا اوْلدوغو اۆچون، تپه‌جگی

کۆوومَک= قۆرخماق، بیر چئشیت اۆرکمک، اۆرکویه دۆشمک.

کیرشان= آغ بۆیالی بزک توْزو.

کیریش= بیر چئشید قاتما، پامبیق و یا داوار باغیرساغیندان عمله گتیریلمیش چوْخ مؤحکم و اینجه ایپ، پامبیقدان قایریشمیش و ایشلندیکجه یئییله‌رک پامبیغی چیْخماسین- دئیه، اۆزَرینه موُم و قیْر چکیلمیش کیریش آرتیق جهره‌لرده ایشلَنیر. آمما حللاجلارین یای کیریشلری داوار- مال باغیرساقلاریندان یاریلمیش سیریملردن ائشیلر.

کیز= جۆتجو اکه‌جه‌یی یئره توْخوم سپندن سونرا اورانین دؤوره‌سینه جۆت ایله خط سالاراق بلیرر و یا اوولجه خط سالاراق بلیرندن سونرا اطرافی جیزیلمیش یئره توخوم سپر.

گؤدَن= مقعدین ایچریسی، یوْغون باغیرساغین مقعده چاتان یئری.

گؤز اوْتو= گؤز آغریسی اۆچون قایریلان بیر چئشیت درمان(بو درمانی رحمتلیک «سئیید خانیم» دئییلن بیر سئییده قاری آرواد قاییراردی).

گؤز بَرَتمک= بیر شئیه گؤز تیکه‌رک آرتیق طاماحلا باخماق.

همیشه توْز- توْرپاقلی اوْلار؛ بوناگؤره ده سلقه- سهمانلی دوْلانمایان آداملارا بو صفت وئریلر..

گؤزندیریح(گؤزندیریک)= گؤزه اندیریلن نسنه، آت- ائششه‌یین گؤزلرینه میلچکلر اذیت ائله‌مه‌سینلر- دئیه، اوْزونه آسیلان شبکه‌لی اؤرتوک.

گای= گئج باشادوْشن، گئج آلقیلانان.

گَر= ۱- باشی‌نین قاباغی‌نین بیر یانی‌نین توْکلری اؤز- اؤزونه آرخایا یاتمیش آدام(ائل ایچینده اوْلان اینانماگؤره بو آدامین اوْزو نحس‌دیر). ۲- حئیوانلاردا بیر نؤوع بوْیا، توْکلری‌نین بوْیاسی قارا- قیرمیزی- آغ رنگلری‌نین قاریشیغی کیمی اوْلان حئیوان.

گَرنَشمَح(گرنَشمک)= گرینمک، قوْللاری یانا وئره‌رک دؤشو قاباغا چکمک.

گزنه= قاپیسی داها چوْخ اوْتورولان ائولرین ایچیندن اوْلان انبار و گیزلتمه‌لی شئیلر گیزله‌دیلن دام.

گلین اوْلماخ(اوْلماق)= گیزلنمک، گؤزه گؤرونمه‌مک(آرتیق ال- آیاقدان تیکان چیخارتماقدا ایشله‌دیلن تئرمیندیر. گئجه زمانی بیر تیکان چیخارتماق ایسترسه اوْنا دئیرلر :- قوْی قالا گونوزه، گئجه گلین اوْلار، یعنی گئجه اوْنو چتین گؤرمک اوْلار).

گلین بارماغی= بیر چئشیت سو قیراقلاری و بوْلاق باشلاریندا بیتن بیتگی‌دیر. تزه‌سی آشا سالینار، آنجاق بؤیودوکده ایری تیکانلاری اوْلار. آرتیق داوار یئمی‌دیر.

گَم: کؤرپه اوْغلاقلاری سؤددن آچاندا اوْنلارین آغزینا وؤرولاراق، ننه‌لرینی اممه‌یه انگل ائدیلن کیچیک آغاج. تخمیناً میداد و قلم یوْغونلوقدا و ۷–۸ سانتیمئتیر اؤزونلوغو اوْلان بو آغاجین ایکی اؤجونو یوْنوب وردنه شکلینه سالاندان سوْنرا هر اوْجونا بیر قاریش اؤزونلوغو اوْلان بیر قاتما باغلایار، آغاجی افقی شکیلده اوْغلاغین آغزینا سالار، آغاجین اوْجلاری اوْنون جَجیکلریندن ائشیکده قالار، گم حئیوانین آغزیندا قالسین دئیه، اوجلارینا باغلانمیش قاتمالارین باشقا اوْجلارینی حئیوانین بوْینوزلارینا باغلایارلار. گم حئیوانین آغزیندا قاباق دیشلریله دالی دیشلرین آراسیندا بوْش یئره دؤشر؛ بوناگؤره ده او، گمی چئینه‌یب قیرابیلمز، اوْت اوْتلایابیلر، آمما ننه‌سینی امَنده گم ننه‌نین امجه‌یینی سیْخیب اینجیدر. بوناگؤره ده ننه بالانی قوْوار. بالا نئچه گؤندن سوْنرا سؤد اممه‌یی یاددان چیْخارار، اوْندا گم ده آغزیندان آچیلار.

گمیرچک= غضروف .

گؤدازا وئرمک= دده‌سی بؤرجونا وئرمک، بوْش یئره زحمته سالماق و یا یوْخا چیْخارتماق، باشی‌سوْیوقلوقداق هئچه چیْخارتماق.

گؤزم= کؤرپه قؤزولارین تؤکو، قؤزونون ایلک قیْرخیمی‌نین تؤکو.

گؤل بؤرنو= قوْهونون تزه گؤلدن چیْخمیشی، قوْهون تزه گولدن چیْخاندا گؤل بورنو، بیر آز بؤیویه‌رک اوشاق یومروغو بوْیدا اوْلاندان قابیغی برکییه‌نه کیمی «آخ قیْراسی»(بلکه ده

آش قیٖراسی= دوْغراناراق آشا سالینان قیٖرا) و بؤیویندن سوْنرا قیٖرا و قوْهون آدلانار.

گوّل میٖخی= پالتار آسلاغی، ائوده دوُوارا میٖخلاناراق پالتار آسیلان وسیله.

گوّل: یازدا سوّرولموش و بئللنمیش باغلاردا، بوْستانلاردا و داها چوْخ یای حاصیلی زمی‌لرینده بعضی ایللر چیٖخان گؤیرتی‌دیر. بو بوْیاسی ساری، گؤودەسی و دالالاری اوُشقون کیمی یوْغون، ایچی بوْش و تئز سیٖنان گؤیرتی‌نین نارین یارپاقلاری دا ساری و سوُسنی‌دیر. بو گؤیرتی آفت گؤیرتی‌لر سیٖراسینداديٖر. اؤزللیکله هانسی بوْستاندا چیٖخارسا، اوْ بوْستانین حاصیلی‌نین یاخشی اوْلمایاجاغینی سؤیله‌یرلر. کؤکو و نئجه آرتماسی باره‌ده بیلگیم یوْخدور. هانسی بوْستاندا چیٖخدیقدا، «بوْستان گوّل چیٖخاردیب»،- دئیرلر.

گوّلگاواز= دئییب- گوّلن، سؤز ایله باشقالاری گوّلدورمک ایسته‌ین آدام.

گیرلَنمه(گیرلنمک)= بیر مقصد اوّچون فوّرصت آختاراراق یوبانماق، بیر جوّر پوُسقودا اوْلماق.

لؤح(لؤک)= چوْخ گوّجلو اوْلان بیر چئشیت دوه.

لالاپئتیح(پئتیک)= دیلی توتولا- توتولا دانیشان، دیلی لکنت ووران آدام، دانیشارکن هردن دیلی توتولان آدام.

لایلاماخ(لایلاماق)= باسماق، یئنمک، آلتا آلماق، اؤزونه

چیخماق، تمامیله یئییب قوُرتارماق.

لَم یئسسیر= بلاتکلیف، باش قوْشولمایان.

لوْر و یا نوْر= مایالانمیش سوّد پنیر اوْلدوقدان سوْنرا اوْندان سوّزولموش سویو قایناتماقلا عمله گلن بیر چئشیت یئمک.

لوُغانبارچی= کهریز کوّرهلرینده دوْلا دوْلدورولموش توْرپاق، داش- قوُم و سایرهنی قوُیودان ائشییه چیخارتماق اوّچون گتیریب قوُیویا سالانان ایپه باغلانان.

لوّمه توْیوق= قوُیروغونون یئلکلری تؤکولموش توْیوق.

لوّمه= قوُیروغونون یئلکلرینی تؤکموش قوُش و توْیوق.

لیَغ= سئل و سوُیون تکینه یاتمیش سیَییق و الده دورمایان پالچیق. لیل.

لیک= بدنده ات و پییده تاپیلان غدده، شرعاً و صحیه باخیمیندان یئمهیی یاساق اوْلان ات و پییده یاغ دوّیونلری.

مالی خاما باغلاماخ(باغلاماق)= قیَشدا اؤکوز- ائششک قاردا- بوُزدا آخیب ییَخیلماسین- دئیه، اوْنو نئچه آی ایپچریده ساخلایار، یئمینی، سوُیونو ایپچریده و طؤوله‌ده وئررلر. بونا مالی خاما باغلاماق دئیرلر.

مالی خامنان چیَخاتماخ(خامدان چیَخارتماق)= قیَشدا نئچه آی یئمهیی- ایچمهیی ایپچریده وئریلن مالی یاز گلنده

و یئرین قاری- بوُزو اریینده ائشییه چیخارتماق.

مالین خامینی چیخارتماق= نئچه آی ایچریده قالاراق یئییب- یاتمیش اؤکوزو یاز گلنده ائشییه چیخاردا‌راق گؤنده بیر آز جؤته قوْشماقلا اوْنون کئچن ایللرکی کیمی جؤته گئتمک حاضیرلیغینی قایتارماق(مثلا بیر گؤن اوْن دقیقه، ایکینجی گؤن ییرمی دقیقه، اوْچونجو گؤن یاریم ساعات، دؤردونجو گؤن بیر ساعات جؤته قوشماق).

مایماخ(مایماق)= یاخشی باشا دؤشمه‌ین، سفئهلییه یاخین بیر روحی دوروم.

مَرَس= چوْبانلار، گئجه‌لر سؤرو داواری چؤلده و آرخاجدا ساخلایاندا، بیر اوُجو بیر قوْیونون بوْینونا، بیر اوُجو دا چوْبانین بیلَییینه باغلانان بیر ایپدیر. چوْبان یاتارکن تخمیناً ایکی مئتیر اوُزونلوقدا و ایکی اوُجوندا اؤزل حالقالاری اوْلاراق «مَرَس» آدلانان بو ایپین بیر باشینی اؤز یاخینلیغیندا یاتمیش بیر قوْیونون بوْینونا، باشقا باشینی دا اؤز بیلَییینه کئچیرر. بئله‌لیکله سؤرو، نَدنسه یئریندن قالخیب گئدرسه، بوْینوندا مَرَس اوْلان قوْیون دا گئتمه‌یه قالخدیقدا چوْبانی چکیب یوُخودان اوْیادار.

مَلَر= دؤرد آیاقلی اتی یئییلن حئیوان.

موّجوح(موّجوک)= بوّزوشموش و یا لازیمی قدَر بؤیومه‌میش مئیوه، لازیمی قدَر بؤیومه‌میش و ضعیف قالمیش اوُشاق.

موْشار= ایکی توْتاقلی بیچقی، بیر آدام اوْ باشیندان- بیر آدام دا بو باشیندان توْتاراق آغاج کسن بیچقی.

موّشلوح(موّشلوک)= سیگارئت چکمک اوّچون ایچی بوْرو کیمی دلینمیش آغاج.

موْشو= بیر چئشیت ائششکدیر.

موْغابا= قوْلچاق، اوْشاغلارین اوْیناتماغی اوّچون اینسان شکلینده قایریلمیش هئیکل.

موْلاق(میْلاق): اییده، فیْسدیق(پسته)، خوْرما و بونلار کیمی مئیوه‌لرین محصوللاری سالخیم- سالخیم اوْلار، بو سالخیملارا، ائله‌جه ده آسماق اوّچون قوْیروق- قوْیروغا باغلانمیش اوّزوم سالخیملارینا موْلاق و یا میلاق دئییلیر. اوّزوملری بو شکیله سالاراق ائولرین تاوانلاریندا اوْلان دیرَکلرین(تیرلرین) یانلارینا سیْرا ایله چالینمیش میْخلاردان آساراق، اوْنلارین چوّرومه‌یی‌نین قاباغینی آلار، یاواش- یاواش قورودار و کیشمیشه چئویررلر.

موْلچو(میلچه) قوْیروق= قوْیروغونون توّکلری تؤکولوش حئیوان.

میْر تیخلاماخ(میْر تیقلاماق)= بیر یئمکدن اؤز ایسته‌دییینی گؤتوروب یئمکله قالانینی دا آغیزدان سالماق، یئمه‌یه ال و یا باشقا بیر شئی وورماقلا آغیزدان سالماق.

میرنوْوا گلمک= پیششیین جوّتلشمه‌یه حاضیرلیق تاپماسی.

میْریخماخ(میْریخماق)= ایکی گؤزونو بیر شئیه تیکه‌رک اوْنو قاپماغا فوْرصت گؤزله‌مک.

ناخیر باسماخ(باسماق)= ناخیرچی یاتیب یوخلایاراق و یا باشقا بیر ندندن دولایی قارا مال سوْروسو گئدیب بیر اکینی و یا اوتلاغی اوْتلاماق و خسارت وورماق.

ناخیرا باسدیرماخ(باسدیرماق) = بیله- بیله بیر اکین و یا اوتلاغی اوتارماقلا یییه‌سینه زیان وورماق.

ناسیرقا= زنبه، ایکی نفرله گؤتورولن و اوْستونده آغیر شئیلر آپارماق اوْچون قایریلان تخته و آغاجدان اوْلان وسیله.

نایئتیک= یئتیشمه‌میش، یئتگینلشمه‌میش دوْنیایا گلن اوْشاق. واختیندان تئز دوْنیایا گلن اوشاق.

نمیشلیح(نمیشلیک)= هاوانین یاغماقلا مرطوب اوْلماسی. یاغینلیق نتیجه‌سینده هاوا و یئرین آرتیق یاش و نملی اوْلماسی.

نَننی= بیر چئشیت بئشیک، ایکی دوْوارا چالینمیش ایکی میْخدان آسیلان سالالانجاق کیمی بئشیک.

نوْوا= داما سوْواق داشیماق اوْچون تخته‌دن قایریلمیش قاییق شکلینده قاب.

وَرِ قوْیماق: بوْستان، پامادور، بادیمجان و سایره‌نی اکندن تخمیناً بیر آی سوْنرا اؤزل بیر یوْل‌ایله کوْللارین قاباغیندا چکیلمیش آرخین تکی و اوْ بیری دؤشونون توْرپاغیندان

بئللەییب آرخین محصول اکیلمیش قیْراغی‌نین دؤشونه وئرمک و محصول کوْللاری‌نین دییینه توْرپاق قالاماقلا اوْنلارین بوْغازینا سو دوْلماغا مانئع یاراتماق.

وَز= غدده، بدنده اتین ایچینده تاپیلان دوّیون.

وئرنیخماخ(وئرنیخماق)= وورنوخماق، بیر شئی آختاران کیمی ساکیتجه‌سینه بوُ یان- اوْ یانا باش چکمک.

هؤروش= اؤروش.

هؤند= کؤند، فوّرصت.

هؤول ائله‌مک= تله‌سمک، تله‌سیکدن اؤزونو اوْدا- کؤزه ووُرماق.

هؤوول= چاراسیزلیق، مجبوریت.

هئیوره= بالاجا، الیندن ایش گلمه‌ین، ضعیف.

هاریننیخ(هارینلیق)= قوُدورقانلیق، کئفین سازلیغی.

هالای باغلاماخ(باغلاماق)= بلکه ده هاله باغلاماق، بیر شئیین اطرافینی دؤوره‌له‌مک.

هَدیح(هدیک)= سوُدا پیشیریلمیش بوغدایلا نوْخودون قاریشیغی.

هَرزوْو: سوُچولوقدا(اکین سوُوارما ایشلرینده) ایشلَنَن عیبارت‌دیر. بعضاً لازیم گلنده کنده سوُلاری هر آرادان بیر

گؤن هَرزوْو ائدردیلر. مثلا کهریزین خرجی اوْلاندا، آرخلارین خرجی اوْلاندا و بئله- بئله واختلاردا بیر گئجه- گؤندوز کندین بؤتون چای- چشمه‌لری‌نین سوُلاری هَرزوْو ائدیلر؛ یعنی اوْ گؤن باغینی- اکینینی سوْوارماق نؤوبتی اوْلانلارین هئچ بیری سوْ باغلاماز، نؤوبه‌لری بیر گؤن دالییا آتیلاراق، اوْ گؤنون سوْلاری، سوُ لازیمی اوْلان آداملارا پول‌ایله ساتیلار. داها دوْغروسو هامی‌نین سوُ نؤوبه‌سی بیر گؤن دالی آتیلماقلا کنده بیر عمومی قازانج الده ائدیلر.

هس- هوّس قانماخ(قانماق)= بیر شئیلر باشادوّشمک، آرتیق یاواش- یاواش پیس- یاخشی قانان اوشاقلار باره‌ده دئییلر.

هَنَح(هنَک)= ظارافات، شوُخلوق.

هوْزو= اؤزونو دینج آپارابیلمه‌ین، بیر ایشِ گؤرنده و یا بیر یئردن کئچنده، قصدی اوْلمایاراق بلکه ده تَلَسرکن یوْلوندا و اطرافیندا اوْلان شئیلری ووروب سیْندیران و تؤکوب داغیدان آدام و حئیوان باره‌ده ایشلَنن سؤزدور. ساکیت اوْلمادیغی‌نین اوُجوندان الیندن چوْخلو خطا چیْخان اوُشاغا، ائله‌جه ده اهلی حئیوانلارا ایشله‌دیلن عیبارتدیر.

هوْلا مالی کیمی فیْرلانماخ(فیرلانماق)= بو یان اوْ یانا دوْلانماق، بوْش- بوْشونا دوْلانماق. بیر یئرده دوْلاناراق ال- آیاغا دوْلاشماق.

هوْوگَل= جوّت سوّرنده زمی‌ده گئری دؤنمک یئری.

هوْوو= جوّت سوّرنده زمی‌نین باشیندا اؤکوزلره خطاباً گئری دؤنمک اوّچون «نیدا» سسی‌دیر.

هوْیدو- قوْیدویا گؤتومک(گؤتورمک)= بیرینی و یا بیری‌نین بیر ایشینی آغیزلارا سالیب، لاغا قوْیاراق دئییب- گوّلمک.

هیس= یئره و دوُوارلارا یاتیب- قالمیش توّستو.

یئریح یانا(یئریک یانا)= یئریکله‌ین قادینین کؤنلوچه اوْلان شئی.

یئلین= ممه‌لی حئیوانلارین ممه‌لری‌نین سوّد توْپلانان یئری.

یئلیننه‌مک(یئلینله‌مک)= یئلینی بؤیومک، یئلینی هاوالانماق، حئیوانلارین بالا دوْغماسی یاخینلاشدیقدا یئلینلری بؤیویر و برکییَر- بئله اوْلدوقدا، یئلینله‌یب- دئیه، دوْغاجاغی گوّنلرینی اؤن گؤرنلیک ائدرلر.

یئلینه دورماخ(دورماخ)= یئلینی گلمک، سوّد وئرن حئیوانین یئلینی عفونت ائده‌رک برکیمک، حئیوانین یئلینی گلمک.

یابی= بیر چئشیت آت.

یاتاخ(یاتاق)= مال- داوار سوّروسونون گئجه چاغی یاتدیغی یئر.

یاتاغا قوْیماخ(قوْیماق)= داوار سوّروسو و یا قارا مال ناخیرینی پهینلرینی سونرا ییغماق و اوندان یاندیراسی کیمی فایدالانماق مقصدیله اویغون بیر یئرده یاتیرتماق.

یار- یاماج(یال- یاماج)= آلچاق- اوْجا یئرلر، دره- تپه یئرلر.

یارلیغا ساخلاماخ(یاریلیغا ساخلاماق)= مال- داواری بیریندن آلاراق ایستیفاده‌سی‌نین یاریسینا ساخلاماق.

یارلیغان= سو، سئل و یا باشقا بیر شئیله قازیلان دره‌نین اوْچوروم اوْلان قیْراغی.

یازلیخ(یازلیق) بوْغدا= یازدا اکیله‌رک قابیخی قیْرمیزی‌یا چالان و خمیری آرتیق اوْزانان بوْغدا، اوْنوندان اریشته کسمک اوّچون اکیلن بوْغدا.

یاسسی- یاپالاخ(یاستی یاپالاق)= یاستی، یاستیِ و مسطّح اوْلان نسنه، یاستی- یاپالاق داش= سال داش، مسطّح داش.

یاغلوْووسو= ایسته‌مه‌دن یاغا باتمیش، یاغلا بوْلاشیب کثیف اوْلموش.

یالخی= خالص، قاریشیغی اوْلمایان.

یاوا= یاخشی اوْلمایان و سئویلمه‌ین نسنه، باشاریسیز اوْلان آدام.

یاویماخ(یاویماق)= منیمسه‌مک، یاخینلاشماق.

یوُخولوخ(یوُخولوق)= حئیوانلارین بدن عوّضولریندن بیری(یاغلی اوْلاراق تئز پیشن بیر پارچا اتدیر).

یوّک- یاب= یوّک، ائوده اوّست- اوّسته یئغیلمیش یوْرقان- دؤشک.

یوْلاغا= کیچیک یوْل، یوْلاق، جئغیر.

یوّن= قوْیونون توّکو.

یوْوشوماخ(یوْوشوماق)= توْختاق اوْلماق، قانع اوْلاراق ساکیت اوْلماق، دیله توتولاراق آرام اوْلماق.

اونچونجو بؤلوم

مادی فولکلور شکیل آلبومو

شکیل ۱: مؤلفین الینده اولان بو وسیله «اَل ایی» آدلانیر بونونلا یول گئده- گئده، آیاق اوستونده، اوتوراق حالدا یون ایيررلر.

شکیل ۲: کورسو- بو کورسونو مئشینلی اوستا مرحوم «اسدالله سیاحی» بیزیم عائیله‌میز اوچون تخمینا ۵۰ ایل اؤنجه قاییرمیشدی.

شکیل ۳: –«جوّت»(هئش) و بویوندوروق(بونلارین اوستاسی مئشینلی اولموش مرحوم غفار ملازاده‌ایدی).

شکیل٤: «جارجار» (خرمن دؤیمک وسیله‌سی) و بویوندوروق. (بونلارین اوستاسی مئشینلی اولموش مرحوم غفار ملازاده‌ایدی).

شکیل۵: جارجار-«هئش(خیش) و بویوندوروق» ایکی اؤکوز ایله چکیلن خرمن دؤیمک وسیله‌سی(اوستاسی مئشینلی اولموش مرحوم غفار ملازاده‌ایدی).

شکیل٦: باشقا شکیللرده آدلاری وئریلن چئشیتلی وسیله‌لر.

شکیل۷: شیرلی کۆزه، کۆپ، ساخسی چؤلمک(آش، شوربا، کله، کوفته و سایره پیشیرمک اوّچون)، ساخسی لولئیین.

شکیل۸: ایچینده یاغ، پنیر، قاتیق و سایره ساخلاماق اوّچون قاب. (گونئیین بینیس کندینده قایریلاردی، سیزماسین- دئیه اؤزل بویا ایله بویانار دی).

شکیل۹: کوزه کوناندا قایریلان قابلاردان بیری اولان «کۆپ».

شکیل۱۰: قونشو کندیمیز دریان‌دا قایریلان و اود اوستونه قویماقلا باشقا ساخسیلار کیمی چاتلامایان «چؤلمک».

شکیل۱۱: بو گونکو آفتافالارین یئرینده ایشله‌میش، کوزه کوناندا قایریلمیش «لۆلئیین».

شکیل ۱۱: باغدان اۆزوم داشیماق اۆچون بیر جوت «دۆیوشو و یا اوزوم سبدی» آدلانان قابلار و آرالاریندا اولان سله‌جه.

شکیل۱۳: کۆلش سبد

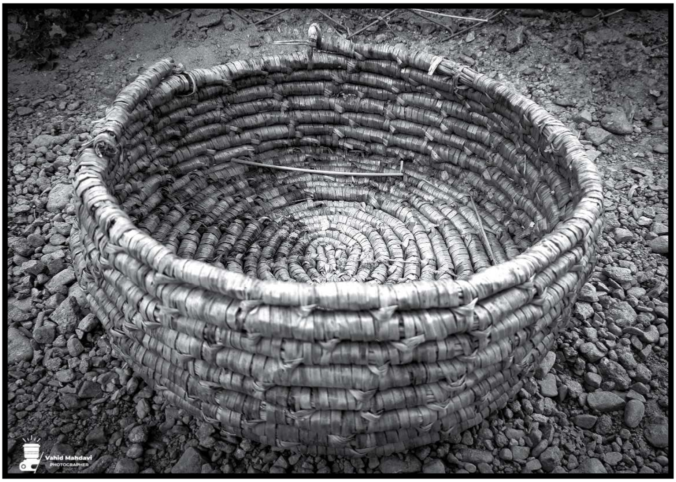

شکیل۱۴: کۆلش سبد

شکیل۱۵: کۆلش سبد

شکیل۱٦: کۆلش سبدلر (بوغدا کولشیندن توخونموش بو سبدلرین دایازلاری دویو سۆزمک اۆچون، درینلری گۆیرتی(سبزی) یوماق، ساخلاماق و باشقا ایشلر اوچون‌ایدی- مئشینده و باشقا کندلرده توخوناردیلار).

شکیل۱۷: آیالاری(کفه‌لری) دَری‌دن اولان آسما ترازو. (مئشینده قایریلیب).

شکیل۱۸:یونو یویاندان سونرا دویونلرینی آچاراق ایرمگه حاضیرلاماق اوچون «یون داراغی»(هارادا قایریلماغینی بیلمه‌دیک).

شکیل۱۹: ات دؤیمک اوّچون ایبده، توت و یا قاراغاج آغاجیندان حاضیرلانمیش دیبَک و داشدان یونولموش دسته‌سی(دیبگی مئشینده قاییراردیلار).

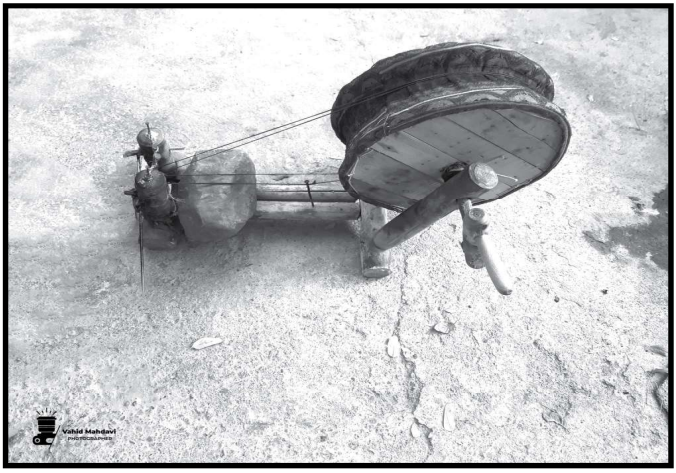

شکیل۲۰: جهره (بو جهره‌نی مئشینلی رحمتلیک مشه نقی عسکری قاییرمیشدی).

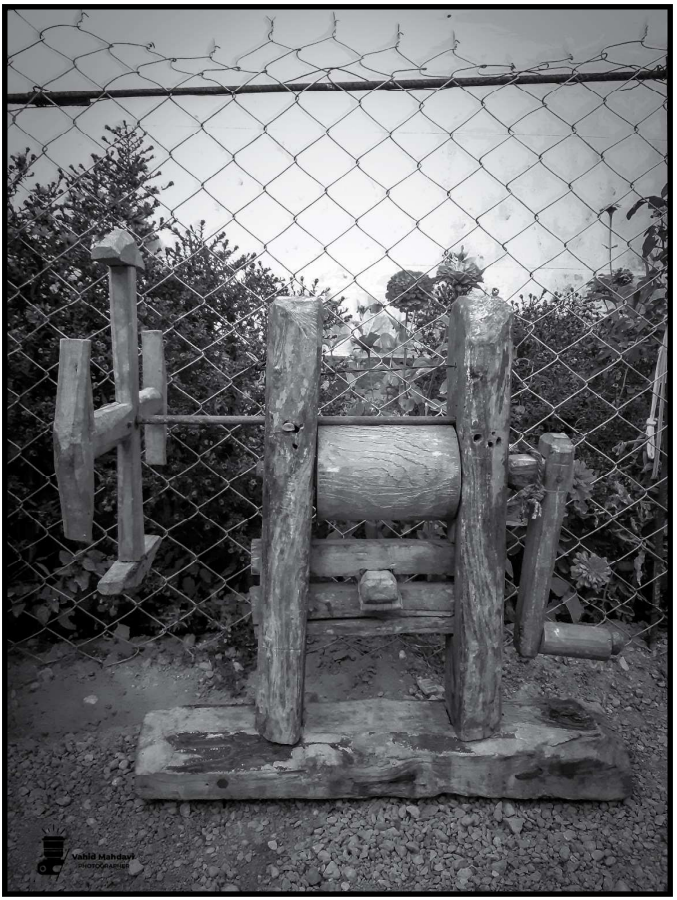

شکیل ۲۱: «جئیریق»–پامبیغین چیگیدینی آییرماق اوچون وسیله–مئشینده قاییریلمیش.

شکیل۲۲: «کَلَفجه» اَیریلمیش اپیلری جهره‌دن آچیب کلف (کلاف) ائله‌مک اوّچون آغاجدان قایریلمیش وسیله. (بو کلفجه‌نی آتام کربلایی علی محمدخانی ۷۵ ایل بوندان اؤنجه مرحومه آنامین ایشلتمگی اوّچون قاییرمیشدی).

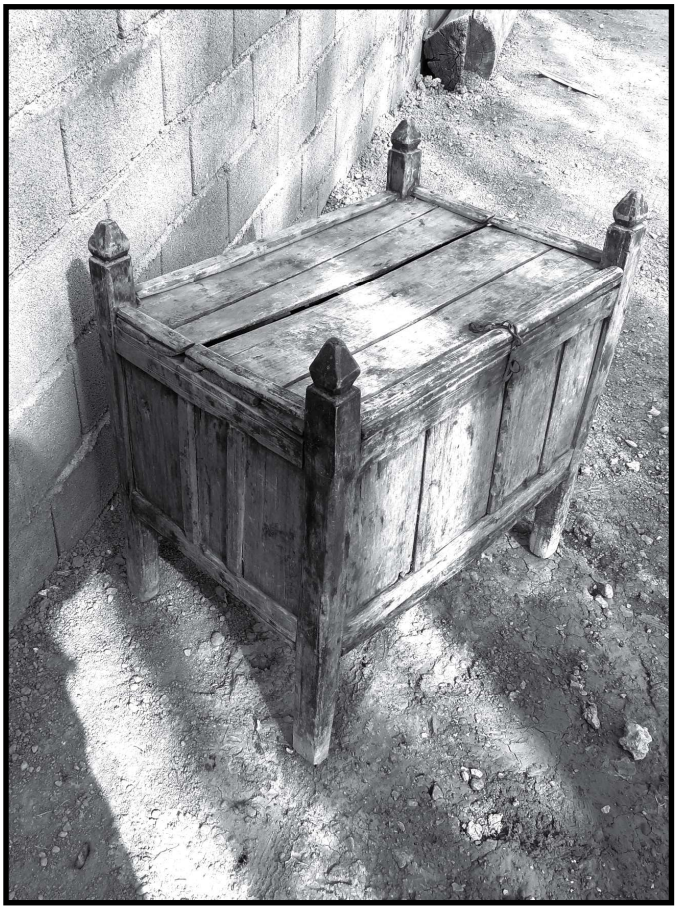

شکیل۲۳: «جهیز صاندیغی» میخلاری دا آغاجدان اولان بو صاندیق هـ . ش. ۱۲۸۹-جو ایلده (۱۱۰ ایل بوندان قاباق) بخت ائوینه گئدن بؤیوک ننه‌م مرحومه (مؤلفین بؤیوک ننه‌سی) «خاتون کمالی»نین جهیز صاندیغی اولموشدور. قاییرانی بیزه بللی اولمامیش.

شکیل ۲۴- خمیر تاباغی: خمیر یوغورماق اوچون آغاجدان قازیلمیش تخمینا بیر متر قطری، ییرمی سانتیمتر درینلیگی اولان دَییرمی قاب.

شکیل ۲۵–چؤرک یاپاندا اوستونده وردنه ایله خمیر آچماق اوّچون تخمینا ۵۰ سانتیمتر قطری اولان دَییرمی «وردنه داشی». بو داشی، قادینلار کندین اطرافیندا اولان گؤی تورپاق یئرلرین سال دوزا بنزه‌ین و «قارقادوزو» آدلانان داشلارینی تندیرلرده یاندیرماقلا الده ائتدیکلری گچدن دوَزلدردیلر.

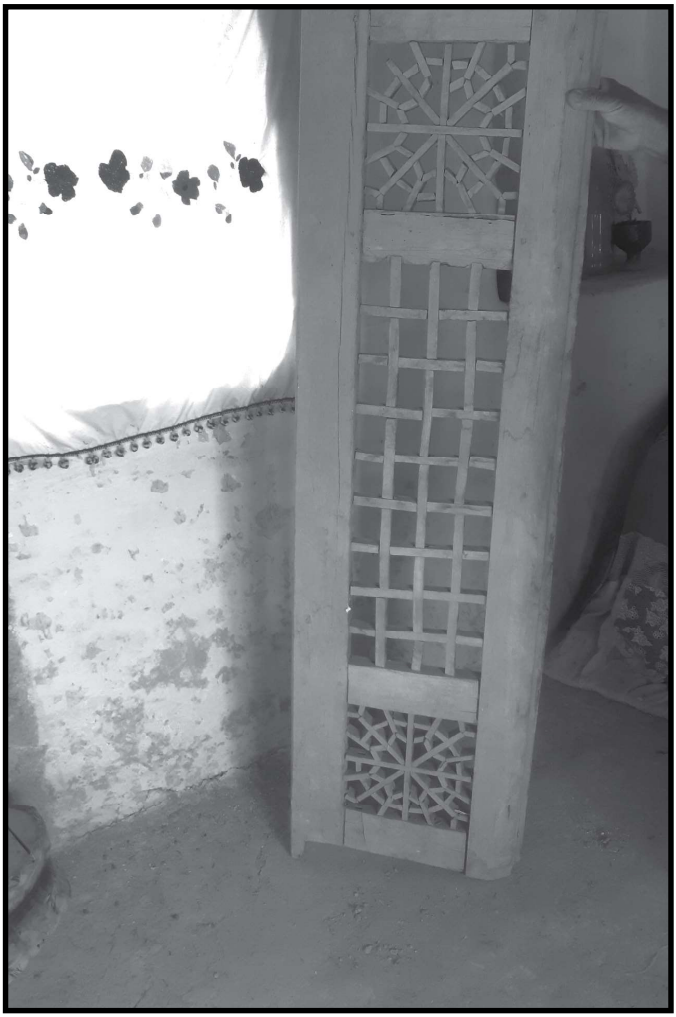

شکیل ۲۶- قدیمکی اوتاق پنجره‌لریندن بیر تای.

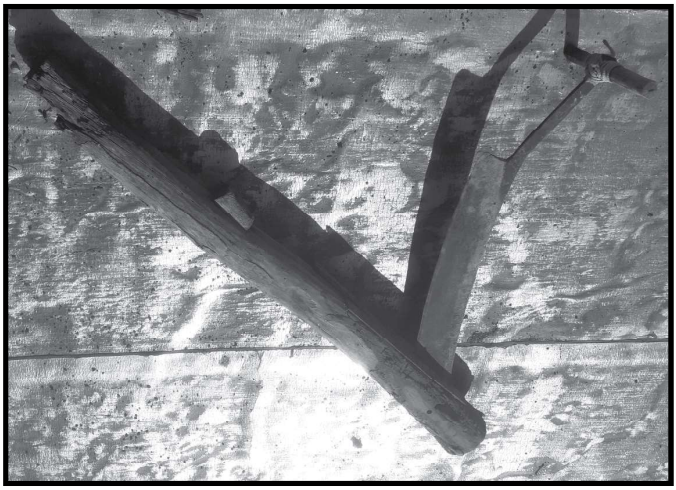

شکیل ۲۷- مال- داوار یئمی دوغراماق اوچون «اوت دوغرایان».

شکیل ۲۸- بوغدا- آرپا آریدارکن اونلاری اَفسه‌مک اوچون آغاج جینسیندن اولان «تاباقچا».

توپلانیب یاییملانان ماتریاللارین جغرافیاسی

× شبستر (مئشین کندی)